

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

NEOLİBERAL SÜREÇTE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNDE
GENÇ PLANCI OLMAK:
DENEYİMLER, ROLLER VE STRATEJİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Umur YEDİKARDEŞ

Anabilim Dalı: Şehir ve Bölge Planlama

Programı: Kentsel Planlama

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Binnur ÖKTEM ÜNSAL

EYLÜL 2022

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

NEOLİBERAL SÜREÇTE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNDE
GENÇ PLANCI OLMAK:
DENEYİMLER, ROLLER VE STRATEJİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Umur YEDİKARDEŞ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Planlama Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Binnur ÖKTEM ÜNSAL

EYLÜL 2022

Umur YEDİKARDEŞ tarafından hazırlanan NEOLİBERAL SÜEÇTE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNDE GENÇ PLANCI OLMAK: DENEYİMLER, ROLLER VE STRATEJİLER adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Binnur ÖKTEM ÜNSAL
Tez Danışmanı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. Binnur ÖKTEM ÜNSAL (MSGSÜ)

Üye : Prof. Dr. Hürriyet ÖGDÜL (MSGSÜ)

Üye : Doç. Dr. Hakan Yücel (GSÜ)

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak yazılmıştır.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

UMUR YEDİKARDEŞ

NEOLİBERAL SÜREÇTE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNDE GENÇ PLANCI OLMAK: DENEYİMLER, ROLLER VE STRATEJİLER

ÖZET

Neoliberal süreçte kentsel mekân sermaye birikimi için yeniden üretilmektedir. Türkiye'nin özgül neoliberal sürecinde ise inşaat odaklı bir büyüme tercihi sonucu kentsel mekân daha fazla sermaye yatırımlarının odak noktası haline gelmiştir. Bu süreçte planlama parçalanmış, dağınık bir yapıya bürünmüş ve yetkisel anlamda merkezileşmiştir. Neoliberal süreçle şehir planlamanın dönüşümü şehir plancılarının rollerini de dönüştürmüştür. Ayrıca meslekleri gereği kamu yararı ilkesini savunmakla yükümlü olan şehir plancıları bu düzlemde siyaset ve rant baskısı altında çalışmak durumunda kalmışlardır. Bunun yanı sıra Türkiye'nin demokratikleşmeden uzaklaşması ve iktidarın otoriterleşmesi toplumsal yapıyı etkilemektedir. Gençlerin talepleri ve beklentilerinin toplumdan farklılaştığı görülmektedir.

Bu bağlamda tez çalışması büyükşehir belediyelerinde çalışan genç şehir plancılarını odağına almıştır. Çalışmanın sahası olarak siyaset ve rant ilişkilerinin daha yoğun yaşandığı ve parçalanmaya rağmen plan yapım çerçevesinde hala geniş yetkilere sahip olan büyükşehir belediyeleri seçilmiştir. Çalışma, büyükşehir belediyelerinde çalışan genç plancıların mesleki kimlikleri çerçevesinde deneyimlerini, rollerini ve stratejilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bulgular neoliberal süreç bağlamında analiz edilmiş, çalışmanın sahasında ise Bourdieu'nün alan kuramından yararlanılmıştır. Bu bağlamda şehir planlama toplumsal bir alan, genç şehir plancıları da toplumsal kuşak olarak ele alınmıştır. Çalışma kaynak olarak gençlik yaklaşımı üzerine inşa edilmiştir. Saha araştırmasında niteliksel bir araştırma yöntemi olan yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmış ve 11 büyükşehir belediyesinden 28 plancıyla yarı yapılandırılmış çevrimiçi derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir.

Literatür araştırması çerçevesinde neoliberal sürecin yapısı, kentsel mekânla kurduğu ilişki, Türkiye'nin neoliberal süreci ve bu süreçte şehir planlamanın dönüşümü incelenmiştir. Bunun yanı sıra neoliberal süreçte dönüşen planlama alanında şehir plancılarının ve genç şehir plancılarının rollerinin dünyada ve Türkiye'de nasıl dönüştüğü gösterilmiştir. Bu bağlamda farklı ülkelerde özellikle kamu kurumlarında çalışan şehir plancılarının kamu-özel ayrımının belirsizleşmesinden dolayı farklı roller üstlenmek zorunda kaldıkları görülmüştür. Türkiye'de de belediyelerde ve özel sektörde çalışan şehir plancılarının siyaset ve rant baskısı altında çalıştıkları tespit edilmiştir. Dünyada ve Türkiye'deki genç plancıların hayal kırıklığına uğradıkları belirtilmiştir.

Araştırmada büyükşehir belediyelerinde çalışan genç şehir plancılarının siyaset ve rant baskısı altında farklı sorunlarla karşı karşıya kaldığı tespit edilmiştir. Genç şehir plancılarının bu sebepten dolayı plan karar süreçlerinde rol oynayamadığı tespit edilmiştir. Genç şehir plancıları daha çok tasarımsal boyuttaki, büyük ölçekli planlarda ve rantın az olduğu planlarda etkin rol oynadığı görülmüştür. Bu bağlamda genç şehir plancılarının “politik davranma”, “mevzuat ile korkutma / tehdit etme”, “teknik rapor yazma”, “geciktirme/ zoraki katılım”, “kamu zararının sorumluluğunu almama”, “kamu zararını en aza indirmeye çalışma” ve “Şehir Plancıları Odası ile ilişkilendirme” stratejileri uyguladıkları saptanmıştır. Büyükşehir belediyelerinde çalışan genç plancıların

bunlardan dolayı hayal kırıklığı yaşadığı ve çoğunlukla geleceğe yönelik umutsuz baktıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Neoliberal süreç, Şehir plancılığı, Genç şehir plancıları, Gençlik, Alan Kuramı

**BEING A YOUNG PLANNER IN METROPOLITAN
MUNICIPALITIES DURING THE NEOLIBERAL PROCESS:
EXPERIENCES, ROLES AND STRATEGIES**

ABSTRACT

During neoliberal processes, urban space is reproduced for capital accumulation. In Turkey's specific neoliberal process, urban space has become the focal point of more capital investments as a result of a construction-oriented growth preference. In this process, planning has become fragmented, dispersed and centralized in terms of authority. The transformation of urban planning through the neoliberal process has also transformed the roles of urban planners. Moreover, urban planners, who are obliged to defend the principle of public interest as part of their profession, have had to work under the pressure of politics and rent. In addition, move away from democratization in Turkey and the authoritarianism of the government affect the social structure. It is observed that the demands and expectations of young people differ from the society.

In this context, this thesis focuses on young urban planners working in metropolitan municipalities. As the field of study, metropolitan municipalities, where politics and rent relations are more intense and which, despite fragmentation, still have extensive powers within the framework of plan-making, have been chosen. The study aims to reveal the experiences, roles and strategies of young planners working in metropolitan municipalities on the basis of their professional identities. The findings are analyzed in the context of the neoliberal process, and Bourdieu's field theory is used in the field of the study. In this context, urban planning is considered as a social field and young urban planners as a social generation. The study is built on the youth approach as source. Semi-structured interview method, which is a qualitative research method, was used in the field research. 28 planners from 11 metropolitan municipalities were interviewed through semi-structured online in-depth interviews.

Within the framework of the literature research, the structure of the neoliberal process, its relationship with urban space, Turkey's neoliberal process and the transformation of urban planning through this process are studied. In addition, it is shown how the roles of urban planners and young urban planners in the field of planning, which has been transformed in the neoliberal process, have been transformed in the world and in Turkey. In this context, it is observed that urban planners working in public institutions in different countries have to undertake different roles due to the blurring of the public-private distinction. It has been determined that urban planners working in municipalities and private sector in Turkey also work under the pressure of politics and rent. It was stated that young planners in the world and in Turkey are disappointed.

In the research, it was determined that young urban planners working in metropolitan municipalities face different problems under the pressure of politics and rent. For this reason, young urban planners cannot play a role in plan decision-making processes. It has been observed that young urban planners play an active role in design dimension, large-scale plans and plans where rent is low. In this context, it has been determined that young urban planners implement the strategies of "acting politically",

“intimidating/threatening with legislation”, “writing technical reports”, “delaying/forced participation”, “not taking responsibility for public damage”, “trying to minimize public damage” and “associating with the Chamber of City Planners”. It has been observed that young planners working in metropolitan municipalities are disappointed and often look hopeless for the future.

Keywords: Neoliberal process, Urban planning, Young urban planners, Youth, Field Theory

ÖNSÖZ

Hayat zikzaklar çiziyor; bizler de silsileler yığnında anlamlı bir çember oluşturmaya çalışıyoruz. Dönemeçlerde aldığımız kararlarla bazen çemberin merkezine bazen çemberin sınırlarına bazen de çemberin dışına gezintilere sürükleniyoruz. Toplumsal mücadelenin gücüne inanan biri olarak yıllar sonra geriye dönüp baktığımda; en ufak mücadelenin bile değer gördüğü Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde geçirdiğim yüksek lisans yıllarımı huzur dolu bir melodinin kulaklardan silinmeyecek tınlarıyla hatırlayacağım. Tarihsel süreçte olduğu gibi gelecekte de aydınlıklarla karanlıklar birlikte var olmaya devam edecek. Türkiye'nin bu ortamında akademinin aydınlık tarafına denk gelmemi bir şans olarak addediyorum. Bana değer katan hocalarımın adını anmadan geçmek istemiyorum.

Galatasaray Üniversitesi'ndeki ilk danışmanım, hocam ve dostum Doç. Dr. Ceren Sözeri'nin yönlendirmesi olmasa bugün akademide olmazdım. İhtiyaç duyduğum her an verdiği destek için çok teşekkür ederim. Karşıma çıkan en önemli şanslardan biri de Doç. Dr. Hakan Yücel'dir. Birlikte çalışmaktan çok şey öğrendiğim kendisinin tezime olan katkıları için de ayrıca teşekkür ederim. Yüksek lisansa ilk geldiğim günden beri yardımcı olan, her nerede olursa olsun zihin açıcı soruları ve pratikliğiyle her zaman desteğini hissettiğim Dr. Öğr. Üyesi Gizem Aksümer Kaynarca'ya da özel bir teşekkür etmek istiyorum. Tezimin jüri üyeliğini kabul eden ve sorduğu sorularla tezimin nedenselleştirilmesine katkı sunan Prof. Dr. Hürriyet Ögdül'e de teşekkürü borç bilirim. TÜBİTAK projesinde birlikte çalıştığım Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Gülru Göker ve Doç. Dr. Cenk Özbay'a da tezim süresince gösterdikleri anlayış ve katkıları için teşekkür ederim. Ayrıca bugün uğradığı haksızlıklar nedeniyle fiziki olarak aramızda olmasa da duruşuyla yanı başımızda olmaya devam hocam Tayfun Kahraman'a da sevgilerimi ve saygılarımı özlemle sunuyorum.

En büyük teşekkürüm danışmanım Prof. Dr. Binnur Öktem Ünsal'a... Öğrenimim ve tezim boyunca desteğini esirgemeyen, bana danışmanlığın "minnet" ilişkileriyle değil karşılıklı bilgi öğrenim süreciyle kurulduğunu öğreten, tezimin olgunlaşması için her zaman sorduğu sorularla ufkumu genişleten Prof. Dr. Binnur Öktem Ünsal'a çok ama çok teşekkür ederim. Tez konumun çemberinde hem özgürce gezmemeye izin veren hem de danışmanlığıyla yolumu bulmama yardımcı olan Prof. Dr. Binnur Öktem Ünsal olmasa bu çalışma gerçekleşmezdi.

Çalışmada görüşmeci olmayı kabul eden ve umutlarını, hayallerini, hayal kırıklıklarını paylaşan genç plancılara da ayrıca çok teşekkür ederim. Son olarak kendi hayat yolumda anlamlılaştırmaya çabaladığım çemberimi varlıklarıyla daha değerli hale getiren aileme, dostlarıma ve Meltem'e ayrıca teşekkür ederim. Ezcümle, notalarımı farklı seslerle zenginleştiren ve notalarımı dokunan herkese selam olsun...

Eylül 2022
Umur Yedikardeş

İÇİNDEKİLER

ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xi
İÇİNDEKİLER	xii
KISALTMALAR	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	4
1.2. Hipotez ve Araştırma Soruları.....	5
1.3. Evren ve Yöntem.....	6
2. NEOLİBERAL SÜREÇTE MEKANSAL PLANLAMA VE ŞEHİR PLANCILIĞI	13
2.1. Giriş	13
2.2. Neoliberal Süreçte Kentin Dönüşümü.....	13
2.3 Neoliberal Süreç Etkisinde Şehir Plancılığı	16
2.4. Türkiye Kentlerinin Planlama Pratikleri	26
2.5. Türkiye’de Şehir Plancılığı, Plancılar ve Genç Plancılar	37
2.5. Bölüm Sonucu	43
3. GENÇ PLANCILARIN MESLEKİ KİMLİĞİ	45
3.1. Giriş	45
3.2. Toplumsal Bir Kategori Olarak Şehir Plancısı.....	46
3.3. Niteliksel ve Kuşaksal Olarak Planlamaya Bakış	54
3.4. Kamuda Plancı Olmak: Büyükşehir Belediyeleri ve Genç Plancılar ..	62
3.5. Bölüm Sonucu	69
4. GENÇ PLANCILARIN ROLLERİ VE STRATEJİLERİ	71
4.1. Giriş	71
4.2. Roller: Sorunlar, Engeller ve Konumlar	71
4.3. Stratejiler: Deneyimler, Siyaset ve Rant Baskısı.....	83
4.4. Gelecek: Mücadele, Tükeniş ve Terk Etme	88
4.5. Bölüm Sonucu	94
5. GENEL DEĞERLENDİRME	95
KAYNAKLAR:	108
EKLER	117

KISALTMALAR

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

ANAP: Anavatan Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

ÇŞB: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

GAP: Güneydoğu Anadolu Projesi

HDP: Halkların Demokratik Partisi

İBB: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

KENTGES: Kentsel Gelişme Stratejisi

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

MSP: Milli Selamet Partisi

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

RP: Refah Partisi

SHP: Sosyaldemokrat Halkçı Parti

ŞPO: Şehir Plancıları Odası

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDK: Türk Dil Kurumu

TOKİ: Toplu Konut İdaresi

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

1. GİRİŞ

Kapitalizmin yaşamakta olduğu tarihsel sürecin son veçhesi neoliberalizm ile sermayenin birikiminin yeniden inşası hedeflenmiş, bu doğrultuda sermayenin dolaşımının önündeki tüm engeller kaldırılmış ve sermayeye sınırsız bir hareket kabiliyeti yaratılmıştır (Harvey, 2006). Neoliberalizm ile tabiattaki üretimin ana maddesi toprağın özel mülkiyet aracılığıyla değişim değeri kazanarak alınıp satılabilen bir noktaya gelmesinin (Mandel, 2008) ötesine gidilmiş; mekân kapitalist üretim ilişkileriyle (Lefevbre, 2013) sermaye birikiminin aracı haline gelmiştir.

Neoliberal sürecin ortaya çıkışı dinamikler açısından coğrafyalara göre farklılaşmakta (Harvey, 2015), tarihsel dönemde değişmekte ve dönüşmektedir (Peck & Tickel, 2002). Ayrıca neoliberal süreç koşullarla uyum içerisinde (Theodore, Peck & Brenner, 2012) ekonomik ve toplumsal krizlerden doğduğu gibi aynı zamanda krizlerle güçlenmekte, niteliksel olarak dönüşmekte ve yeni koşullar yaratmaktadır (Aalbers, 2013). Neoliberal sürecin farklılaşması, coğrafyaların özgül ekonomik ve sosyal koşulları, toplumsal mücadeleleri ve kurumsal yeniden yapılanmalarıyla biçimlenmektedir. Brenner ve Theodore (2002) tarafından “fiilen var olan neoliberalizm” kavramıyla tanımlanan bu süreçte kurumsal yapıların sıfırdan oluşturulması yerine dönüştürülmesi tercih edilmektedir (Theodore, Peck & Brenner, 2012). Neoliberal sürecin bu karakteri kentlerde “yıkıcı” ve “yaratıcı” sonuçlar doğurmuş ve kentler sermayenin genişlemesi için deney yeri haline getirilmiştir (Theodore, Peck, & Brenner, 2012). Bu bağlamda neoliberal süreç şehir planlama alanını da etkilemiştir. Neoliberalizmin kök saldığı ve süreç içerisinde devlet müdahalesi ve rekabet ile hem coğrafi eşitsizliklerden beslendiği hem de coğrafi eşitsizlikleri beslediği kentsel mekânda (Theodore, Peck & Brenner, 2012) planlama ve özellikle kamucu planlama anlayışı dönüştürülmeye çalışılmıştır. Bu amaçla da neoliberal süreçte planlama araçsallaştırılmıştır (Sager, 2009).

Şehir planlama alanında yaşanan bu dönüşüm, meslekleri gereği kamu yararını gerçekleştirme amacıyla eğitim alan ve kamu hizmeti görmeye çalışan (ŞPO,1995) şehir plancılarının konumlarını ve rollerini de etkilemiştir. Kamu yararı kavramı; kavramın muğlaklığına rağmen şehir plancıları ve şehir planlama alanı için meşruluk sağlamaktadır (Bozeman, 2007). Buna karşın sermayenin kentsel mekânda plan sürecinin bir parçası haline gelmesiyle kamu yararı kavramı aşınmıştır (Şengül, 2004). Plancılar mesleklerini bu

çerçevede ifa etmeye çalışırken, neoliberal süreç ile sadece kentlerin konumu değil aynı zamanda planlama kurumlarının yapısı ve plancının konumu değişmiş, planlama kurumları parçalanarak ve araçsallaştırılarak; girişimcilik, neoliberal yönetim, esnek planlama gibi birçok yeni kavramlarla, yerel ve ulusal düzeyde sermayenin talepleri doğrultusunda uyumlaştırılmıştır (Sager, 2011). Şehir plancıları başta “İletişimsel Planlama Teorisi” ve “Yeni Kamu Yönetimi” gibi kavramlar çerçevesinde farklı roller üstlenirken; bu rollerin neoliberal süreçle birlikte oluşturulması plancıların konumlarının sermaye tarafından pasifleştirilmesine neden olmaktadır (Sager, 2009). Diğer yandan plancıların rolleri çalıştıkları ülkelerin neoliberal süreçle ilişkisi doğrultusunda da değişkenlik göstermektedir. Özellikle planlama alanında kamu-özel ayrımının belirsizleştiği İngiltere ve Avustralya gibi ülkelerde kamuda çalışan plancılar, kamu yararı ilkesi çerçevesinde konumlarını sorgulamaya başlamışlardır (Lauria & Long, 2017; Nelson & Neil, 2021). Kamuda çalışan plancılar ve genç plancılar ülkelerinin kurumsal yapılanmalarına ve gelişmişliklerine göre farklı roller üstlenmeye maruz bırakılmış ve farklı sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Taşan-Kok ve Oranje (2018) tarafından derlenen bir çalışmaya göre İsveç’teki genç planlama öğrencileri siyaset tarafından “manipüle edildiklerini” düşünmektedirler (Tunström, 2018). Buna karşılık sosyalist Yugoslavya’nın parçalanması sonucu kurulan Bosna Hersek’teki (Djurasovic, 2018) ve demokratik sorunların yaşandığı Güney Afrika’daki genç plancıların ise ülkelerinin problemlerinin planlama alanına yansımalarından dolayı hayal kırıklığına uğradıkları görülmüştür (Oranje, Venter & Ferreira, 2018). Taşan-Kok ve Oranje’nin (2018) derlemesindeki dikkat çekici bir diğer tespit ise genç plancıların en çok “hayal kırıklığı” yaşadığı ülkeler arasında Türkiye’nin de bulunmasıdır.

Türkiye 1970’li yıllardaki siyasi, ekonomik ve toplumsal krizlerin ardından 24 Ocak 1980 tarihinde açıklanan programla neoliberal sürece geçiş yapmıştır. Kararların uygulanmasından sorumlu Turgut Özal’ın kurduğu ANAP ise kurulduğu tarihten 1991’e kadar tek başına iktidarda kalmıştır. Bu süre zarfında uluslararası kurumlarla entegre ekonomi politikası kentsel mekâna sirayet ederken 1985 tarihli 3194 sayılı İmar Kanunu ile kentler, büyük sermaye için yatırım ve büyüme noktaları haline getirilmiş, çıkartılan aflarla da yoksul kesimler kentsel mekânın büyümesinden ortaya çıkan rantı ortak edilmiştir (Çavuşoğlu, 2014). Aynı zamanda bu kanunla, yerelleşme iddiaları odağında bakanlığın sahip olduğu imar planı yetkisi belediyelere geçmiştir. Ancak iktidarda bulunan ANAP bu kanundan sonra farklı kanun ve yönetmeliklerle plan yapımını

merkezileştirmeye yönelik adımlar atmış ve bu dönem Keleş (1991) tarafından yerleşmenin aksine “İstanbul’un Ankara’ya satılması” olarak değerlendirilmiştir. 1990’lı yıllara gelindiğinde ise günümüzün Cumhurbaşkanı ve dönemin Refah Partili (RP) İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Başkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından küresel kent söylemi İstanbul özelinde hız kazanmıştır. Erdoğan’ın İBB başkanlığı yaptığı bu dönem ile 2002’de Adalet ve Kalkınma Partisi’ni (AKP) kurup yerel seçimlerde büyük başarıları elde ettiği dönem arası, Doğan (2011) tarafından seçimlerini milat aldığı ve AKP ile devam ettirdiği dönemi “Neoliberal İslamcı Belediyecilik” olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde belediyelerin kamu hizmetleri özelleştirilmiş ve kent yeniden inşa edilmiştir (Öktem, 2011). 1991-2002 döneminde, ekonomik durgunluk ve siyasal istikrarsızlıkla kent ve neoliberal hegemonya ilişkisi zayıflarken; Anadolu Kaplanları adıyla da Anadolu’da kentlerin büyümesi teşvik edilmiştir (Öktem, 2011). 1990’lı yıllarda planlama parçalanmaya ve bütüncül ilkesinden uzaklaşmaya devam etmiş ve “çok-kurumlulaşan” bir yapıya bürünmüştür (Duyguluer, 2004). Öte yandan Türkiye’de neoliberal sürecin başlangıcından 2002’ye kadar olan dönemde, sonraki yıllarda planlamanın parçalanmasında önemli rol oynayacak Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ve Özelleştirme İdaresi kurulmuştur.

2002 seçimlerinde tek başına iktidara gelen AKP dönemindeki kentsel politikalar, farklı dönemlerde farklı tezahürlerle birlikte ele alınmalıdır. 2002’den günümüze kadar olan süreçte, özellikle 2011 yılına kadar, AKP iktidarı da AB ile yürütülen müzakereler çerçevesinde yerleşme adımları atmış ancak TOKİ ve Özelleştirme İdaresi’nin dönüşümü ve arkasından gelen 2011 yılındaki Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın (ÇŞB) kurulmasıyla merkezi ve otoriter bir yapıya bürünmüştür. Aksoy (2014) 2011 yılına kadar olan süreçteki iktidarın kentsel politikalarını küreselleşme noktasında ele alırken, 2011’den sonra Gezi Parkı Direnişi ile iktidarın kentsel mekânda otoriterleştiğini belirtmektedir. AKP, 2004 ve 2011 yılları arasında Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik şartıyla uyumlu olması amacı doğrultusunda belediyelerin mali özerkliklerinin artırılması için değişiklikler (Çeviker Gürakar, 2018) yapsa da daha sonradan TOKİ’nin yetkileri artırılmış ve ÇŞB’nin kentsel mekâna müdahale alanı genişletilmiştir (Özden, 2013). Bunun yanı sıra belediyeler yasal mevzuat ile merkezileşen siyasi ve rant odaklı çıkar ilişkilerinin, çatışmalarının, yolsuzluğun ve kayırmanın merkezi haline gelmiştir (Çeviker Gürakar, 2018). Planlama alanında da parçalanma devam etmiş ve mekâna yönelik plan sayısı artarak 61’e ulaşmıştır (Ersoy, 2011). Bunun yanı sıra 2019 yerel seçimleri sonucunda İstanbul ve Ankara

Büyükşehir Belediyelerini kaybeden AKP, merkezi olarak yerel üzerindeki baskısını arttırarak devam ettirmiştir.

Türkiye'nin neoliberalleşmesinin başlangıcından bugüne kadar sürecin planlamaya ve plancılara etkisi tartışılmıştır. Şehir plancılarının rolleri üzerine yapılan tartışmalar 1980'li yılların sonlarında ve 1990'lı yıllarda daha çok mesleki arabuluculuk ve plancıların konumları üzerine ilerlerken (Tekeli, 1989; Karaçorlu, 1991; Çıracı, 1993), 2000'li yıllarda tartışmalar AB süreci ile yön almıştır (Berkmen Yakar & Yenen, 2001). 2010'lu yıllardan sonra ise özellikle kamuda çalışan plancılar ve genç plancılar üzerine yapılan çalışmalar artmış ve plancıların siyaset ve rant baskısı altında kaldıkları ifade edilmiştir (Penbecioğlu & Taşan-Kok, 2020; Öktem Ünsal, 2021; Öktem Ünsal & Aksümer Kaynarca, 2021).

Tüm bu değişim ve dönüşümün yarattığı sorunlarla, AKP'nin 2002'de iktidara gelmesiyle birlikte geçen 19 yılda üniversite öğrenci sayısı 4 kattan fazla artmıştır (YÖK, 2021). İktidarın her şehre bir üniversite politikasıyla, 2004 yılında 12 üniversitede bulunan Şehir ve Bölge Planlama bölümü sayısı 2021 yılında 35'e yükselmiş ve toplam kontenjan da aynı dönem içerisinde 440'tan 2338'e çıkmıştır (ŞPO,2020; ŞPO, 2022). Neoliberalleşme süreciyle, küresel ölçekte ve özellikle 2002 yılında iktidara gelen AKP iktidarında Türkiye'de planlama alanında belediyeler özelinde parçalanma, merkezileşme, yetkisizleştirme gibi birçok sorun yaşanmakta; plancılar siyaset ve sermaye baskısı altında çalışmaktadır (Öktem Ünsal, 2021). Bu sorunlara rağmen Türkçe literatürde genç plancıları odağına alan çalışma sayısı oldukça azdır. Penbecioğlu ve Taşan Kok (2020) genç plancıların habitusunun nasıl değiştiğini inceledikleri çalışmalarında, planlama eğitimi ve pratiğinin karşıtlıklarının ve çelişkilerinin etkisini genç plancılar üzerinden ele almaktadırlar. Çalışma, literatürdeki bu azlık karşısında bu durumun genç plancıların ve planlama alanının geleceği açısından önem arz ettiğini ileri sürerek büyükşehir belediyelerinde çalışan genç plancıları odağına almış ve genç plancıların rollerini ve stratejilerini tartışmaya açmıştır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Çalışma, neoliberalleşme sürecinin kentsel mekândaki ve planlama alanındaki dönüşümü çerçevesinde; Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinde çalışan genç plancıların çalıştıkları kurumlarda planlama süreçlerinde yaşadıkları problemleri mesleki kimlik çerçevesinde değerlendirmekte ve kuşaksal ve niteliksel olarak şehir plancılığının dönüşümünü ele almaktadır. Çalışmada genç plancıların büyükşehir belediyelerindeki plancı olma

deneyimleri ve yaşadıkları sorunlar ile bu sorunların çerçevesinde üstlenmek zorunda oldukları veya üstlendikleri roller ortaya konacak ve genç plancıların stratejileri analiz edilecektir.

Neoliberalleşme süreci sadece üretim ilişkilerini ve kent mekânını dönüştürmemiştir; aynı zamanda kentsel mekânı kamu yararı amacıyla planlaması için yetiştirilen şehir plancılarını da dönüşüme zorlamaktadır. Mekânın kendisinin yeniden üretimin öznesi haline gelmesi farklı coğrafyalarda farklı şekillerde görünse de şehir plancılığı mesleğini ifa edenler açısından neoliberal düzenin küresel uyumunun yarattığı sorunlar genel olarak değişmemekte ve siyaset ve sermayenin baskısı her düzlemde hissedilmektedir. Türkiye'nin neoliberalleşme pratikleri ve bu pratiklerle uyumlu üniversite öğrenci sayısı ve dolayısıyla şehir plancısı sayısının yükselmesi, özellikle sermayenin ulusal ölçekte yoğunlaştığı büyükşehir belediyelerinde sermaye ve siyaset baskısı altında çalışılması genç plancıların deneyimlerinin, şehir planlama alanının geleceği açısından önemini arttırmaktadır. Çalışma bu durumu göz önüne alarak büyükşehir belediyelerinde çalışan genç plancıların artan sermaye ve siyaset baskısı karşısında hangi rolleri ve stratejileri ortaya koyduğu sorusuna cevap arayacaktır.

1.2. Hipotez ve Araştırma Soruları

Neoliberalleşme sürecinde Türkiye'de şehir planlamanın ve kentlerin dönüşümü 2002 yılında iktidara gelen AKP ile farklı şekiller almıştır. Farklı dönemlerde küresel sermayeyle ve uluslararası belgelerle uyumlu olmak adına alanda yerelleştirilme için adımlar atılsa da planlama, sermaye ve rant baskısı altında parçalanmış ve merkezileştirilmiştir. Özellikle büyükşehir belediyeleri ölçeğinde yeni yapılan yasalar aracılığıyla planlama, sermayenin ve rantın aracı haline gelmiştir. Genç şehir plancıları da bu düzen içerisinde mesleklerini yapmaya çalışmaktadırlar. Çalışma bu çerçevede şu soruları tartışmaya açacaktır:

- Büyükşehir belediyelerinde çalışan genç plancılar mesleki kimliklerini nasıl şekillendirmekte ve nitelik ve kuşaksal açıdan nasıl bir farklılık göstermektedir?

- Büyükşehir belediyelerinde mesleklerini ifa etmeye çalışan genç plancılar, siyaset ve sermaye baskısı çerçevesinde hangi sorunlarla karşılaşmaktadırlar ve bu sorunlar planlama süreçlerinde nasıl bir engel yaratmaktadır?

- Genç plancılar, deneyimleri ve rolleri bağlamında mesleki ilkelere veya kamu yararına aykırı plan kararları durumunda hangi stratejileri uygulamaktadırlar?

- Genç plancılar tüm bu yaşananlar çerçevesinde plancının geleceğini ve kendi plancının geleceklerini nasıl görmektedirler?

1.3. Evren ve Yöntem

Araştırmanın evrenini büyükşehir belediyelerinde çalışan genç plancılar oluşturmaktadır. Bu açıdan hem genç plancılar hem de büyükşehir belediyelerinin seçimi çalışma için Türkiye'nin neoliberalleşme sürecinde önemli bir nedensellik ilişkilenmektedir. Araştırma kaynak olarak gençlik yaklaşımı üzerine inşa edilirken, yöntem olarak yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılmış ve görüşmeler pandemi nedeniyle çevrimiçi gerçekleştirilmiştir.

Gençlik, yaygın kanının aksine biyolojik değil toplumsal bir kurgudur ve bu kurgu, dönemlere ve mekâna göre değişkenlik göstermekte ve aynı zamanda tarihsel süreçte farklı toplumsallıklarla biçimlenmektedir. Bourdieu (2019:174) kendisiyle yapılan bir söyleşide “Gençlik laftır” diyerek, yaş gruplarının kategorizasyonunu ve bu yaş gruplarının belli sınırlar çerçevesinde kuşak olarak tanımlanmasını manipülasyon olarak nitelemektedir. Bunun yanı sıra Bourdieu'nün toplumsal alan kavramı ile yaş grupları birlikte ele alındığında, farklı toplumsal alanların farklı kurallar etrafında şekillendiği görülmektedir. Şehir planlama da bu toplumsal alanlardan biri olarak kendine özgü gençlik kurallarına sahiptir ve gençlik, kavramsal olarak şehir planlama alanında da her toplumsal alan gibi dönemlere göre yeniden üretilmektedir. Diğer yandan araştırma sahası kaynak olarak gençlik yaklaşımıyla gerçekleştirilmiştir. Kaynak olarak gençlik yaklaşımı, gençlik araştırmalarında gençliği özne olarak ele alan, gençliğin ifadelerini ortaya koymaya çalışan ve gençliğin neden olduğu sorunlara değil gençliğin toplumsal sorunlara yönelik problemlerin üstesinden gelme deneyimlerini ve pratiklerini önemseyen bir yaklaşımdır (Vulbeau, 2001).

Çalışmanın evrenini genç plancılar ve büyükşehir belediyeleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışma için seçilen bu iki olgu gerek ayrı ayrı gerek birlikte ele alındığında Türkiye'nin neoliberalleşmesinin yaşandığı bu dönemde önemli potansiyeller sunmaktadır. Çalışmada şehir planlama bir toplumsal alan, gençlik kavramı da toplumsal kuşak olarak ele alınmıştır. Karl Mannheim (1990:58-69) “toplumsal kuşak” oluşumu için ortaklaşmadan bahsetmekte ve tarihsel süreç içerisinde gerçekleşen bu ortaklaşmanın da ilişkisel olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde ve özellikle Türkiye'nin

son 20 yılı ele alındığında, çalışmanın sahası için seçilen 20 ile 33 yaş arası genç plancılar; aynı siyasi iktidarın kentsel mekân politikalarının otoriterleştiği ve yerelleşmeden uzaklaşarak alınan merkezi kararların artarak kentsel mekânı etkilediği (Geniş, 2020:19; Aksoy, 2014) bir süreçte şehir planlama eğitimi görmüş ve böyle bir dönemde şehir planlama mesleğini ifa etmeye başlamışlardır. Bunun yanı sıra bu süreç içerisinde mezun olup çalışmaya başlayan genç şehir plancıları mesleksel olarak aynı sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Yeni mezun şehir plancısı sayısı artarken, genç işsizliği artmış ve ihtiyaç olmasına rağmen kamuya alınan yeni plancı sayısı azalmıştır (ŞPO, 2022). Bu durum Şehir ve Bölge Planlama bölüm sayısının artışı ve dolayısıyla alan mezunu sayısının artışında da karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde genç plancı sayısı her geçen gün artmaktadır. AKP'nin tek başına iktidara geldiği 2002 senesinde 76 olan üniversite sayısı 2021 senesinde 207'ye bulmuş, buna paralel üniversite öğrencilerinin sayısı da aynı dönem içerisinde yaklaşık 1 milyon 600 binden 8 milyon 240 bine yükselmiştir (YÖK, 2021). Bu durum Şehir ve Bölge Planlama bölümü sayısını ve kontenjanlarını da etkilemiş; 2004 senesinde 12 üniversitede bulunan Şehir ve Bölge Planlama bölümü sayısı 2014 yılında 21'e, 2021 yılında ise 35'e yükselmiştir. Aynı süre zarfında 2004 senesinde 440 olan kontenjan sayısı 2014 yılında 979'a yükselmiş (ŞPO,2020), 2021 yılındaysa bu sayı 2338'i bulmuştur. Son 17 yılda genç plancı mezuniyetindeki dört kattan fazla artış, şehir planlama öğrencilerinin üniversitelerde aldığı formasyonda mekânsal ve birçok açıdan problemlere sebep olurken genç şehir plancıları mezuniyet sonrası iş bulma sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Tüm bunlar şehir planlama ve kentsel mekân için nitelik sorununu yaratmaktadır (ŞPO,2020). Bunun yanı sıra çalışmada toplumsal bir kuşak olarak ele alınan genç şehir plancıları, mesleki kimliklerinin ötesinde kuşaksal olarak da Türkiye toplumuyla farklılaşmaktadır. Bu toplumsal kuşağa mensup gençlerin özgürlük taleplerinin arttığını ve insan hakları konusunda mevcut siyaset alanından daha demokratik ve özgürlükçü olduğunu araştırmalar göstermektedir (KONDA 2018a; KONDA 2018b). Türkiye'de şehir planlama mesleği kamuda ve özel sektörde farklı alanlarda ifa edilirken, bu çalışma için büyükşehir belediyeleri seçilmiştir. İlk olarak, günümüz belediyelerinde çalışan plancıların çoğu neredeyse 40 yaş altındadır (Öktem Ünsal, 2021) ve en çok plancı istihdamının görüldüğü belediyeler % 46,4 oran ile büyükşehir belediyeleridir (ÇŞB, 2016). Öte yandan günümüz Türkiye'sinde belediyeler çatışmaların, yolsuzluğun ve kayırmanın merkezi olmuştur (Çeviker Gürakar, 2018). Büyükşehir belediyeleri ise inşaat ağırlığının ve bundan dolayı da rantın daha yüksek olduğu alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Keleş, 2000). Bunun yanı sıra neoliberal süreç, planlamayı bir engel olarak görürken; plancı rollerini, özellikle

yeni planlama paradigmalarıyla “çelişkili” ve “çatışmalı” bir hale getirmektedir (Sager, 2009). Tüm bu veriler ışığında Türkiye’deki büyükşehir belediyelerinde çalışan genç plancılarının hem genç ve planıcı kimlikleri hem de büyükşehir belediyelerinin konumu dolayısıyla daha fazla çelişkiye maruz kalacağı iddia edilmiş ve bu yüzden çalışmanın evrenini büyükşehir belediyelerinde çalışan genç plancılar oluşturmuştur.

Çalışmanın sahası niteliksel bir araştırma yöntemi olan yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle yapılmış ve görüşmeler pandemi nedeniyle çevrimiçi ortamda gerçekleştirilmiştir. Çalışma için 11 büyükşehir belediyesinden 23-33 yaş aralığındaki 28 plancıyla 2021 Şubat-Haziran ayları arasında yarı yapılandırılmış çevrimiçi derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Kapsama alınan genç plancıların çalıştıkları büyükşehir belediyeleri orantısız olarak coğrafi bölgelere, belediyeleri yöneten siyasi partilere ve büyüklük olarak da 2020 cari fiyatlarla inşaat sektörü verileri temelinde gayri safi yurt içi hasılaya göre seçilmiştir. Bu üç kıstasın ortaklaştığı büyükşehir belediyelerinde çalışan genç plancılar çalışmaya dahil edilmiştir. Hem nüfus hem de inşaat sektörüne göre il bazında gayrisafi yurtiçi hasıla sıralamaları açısından ilk üç sırada bulunan İstanbul, İzmir ve Ankara büyükşehir belediyelerinden dörder, diğer sekiz büyükşehir belediyelerinden de ikişer plancıyla görüşülmüştür. Görüşmecilerin 14’ü kadın, 14’ü erkektir. Çalışma için büyükşehir belediyelerinin tercih edilmesi ve bu büyükşehir belediyelerinin seçiminin inşaat sektörüne göre il bazında gayrisafi yurtiçi hasılaya bakılarak yapılması; büyükşehir belediyelerinde yaşanan kentleşmenin daha hızlı olması (Keleş, 2000), daha fazla inşaata ve dolayısıyla siyaset ve sermayenin yüksek rant kavgasında şehir planlamanın daha fazla önem arz etmesi sebeplerinden ileri gelmektedir. Görüşme yapılan genç plancıları anonim kılmak amacıyla çalışmada takma isimler kullanılmıştır.

Çalışmanın teorik çerçevesini neoliberal süreç oluştururken; saha analizinde Pierre Bourdieu’nün alan kuramından yararlanılmıştır. Bourdieu, alan kavramını ortaya koyarken, bir alanın alan olabilmesi için kendisine özgün bir amaca sahip olmasının altını çizerek alanı oyuna benzetmektedir. Oyun ile alan benzetmesi, alan içindeki çeşitli koşulların bir araya gelmesine de işaret etmektedir. Oyun varsa oyuncu da vardır ve oyuncular; oyunu oynamalı, oyuna inanmalı, oyuna inanmayı seçmeli (Bourdieu, 2021:226) ve oyunun sonucunda bir kazancın olduğuna inanmalıdır (Jourdain & Naulin, 2016:122-123). Kısacası, toplumsal bir alanın oluşabilmesi için ilk önce toplumsal alanın bir amacı olmalı, bu amaç ile toplumsal alan özerkleşmeli ve toplumsal alanda var olanlar tarafından

toplumsal alanın kendisine inanılmalıdır. Şehir planlama da belli bir amaca sahip olan ve bu amaç doğrultusunda özerkleşen toplumsal bir alandır. Şehir plancıları alanla ilişkilenererek alana katılmakta ve alanın kurallarını kabul ederek alan içinde var olmaya çalışmaktadır.

Alanın kurallarına gelmeden önce, çalışmada şehir plancılarını tanımlamak için Bourdieu'nün "toplumsal failer" kavramı yerine "toplumsal aktör" kavramı kullanımı tercih edilmiştir. Bourdieu, toplumsal aktör yerine toplumsal fail [*fr.agent*] kavramını kullanmıştır ve bu seçiminin toplumsal failin rol yapmadığı, bundan dolayı aktör olmadığı ve failin kişiliksiz bir durumu işaret ettiği düşüncesinden ileri geldiğini belirtmiştir (Bourdieu,2021:223). "Fail" kelimesinin TDK'ye göre de ilk anlamı "eden, yapan, işleyen" olsa da ve günümüzde daha çok TDK'nin de belirttiği gibi üçüncü anlamı olan "hukuki sonuç doğuracak bir suç işleyen kimse" (TDK,2022) yaygınlıkla kullanılmaktadır ve bu sebeple çalışmada "toplumsal fail" yerine "toplumsal aktör" kavramı kullanımı tercih edilmiştir. Bu tercihle birlikte çalışmada "toplumsal aktör" kavramı, yine anlamsal düzeyde Bourdieu sosyolojisine ve Bourdieu'nün ifadesiyle eylem felsefesi çerçevesindeki kullanıma denk düşen bir şekilde tercih edilmiştir (Bourdieu, 2021:223). Genç şehir plancıları da toplumsal dünya ile ilişki kuran, şehir planlama toplumsal alanında mücadele içinde olan ve bunun için stratejiler belirleyen toplumsal aktörlerdir. Bu noktada şunu da belirtmek gerekir ki; şehir plancıları mesleklerini ifa ettikleri sürece şehir planlama alanına inanç duymaktadırlar.

Bu bağlamda şehir planlama alanı, Bourdieu'nün oyun metaforundan yola çıkılarak açılabilir. Toplumsal alanlar da oyunlar gibi, kurallar ve mücadeleler etrafında toplumsal aktörler tarafından şekillendirilmektedir. Ancak oyunun kurallarının olması, oyunun kurallarının değiştirilemez ya da esnetilemez olduğu anlamına gelmez çünkü alana katılanlar kurallara koşulsuz biat edici aktörler değildir (Etil & Demir, 2014). Başka bir deyişle toplumsal aktörler, oyunda kuralla harfîyen uyabildiği gibi oyunun kurallarını esnetebilmekte ve değiştirebilmektedir (Bourdieu, 2021:225). Bu değiştirme ve esnetme hali aynı zamanda toplumsal alan içindeki mücadelelerin varlığını göstermektedir: "Toplumsal fail bu dünyaya müdahildir, izleyici değildir, yukarıdan bakmıyordur" (Bourdieu, 2021: 243). Bununla birlikte toplumsal alanı düzenleyen tüm kuralları değiştirmeye çalışan toplumsal aktör aynı zamanda içinde bulunduğu toplumsal alandan dışarı atılma riski ile de karşı karşıya kalacağından toplumsal alanın sınırlarını belli

ölçülerde kabullenmektedir (Bourdieu, 2019:140) ve stratejilerini buna göre oluşturmaktadır.

Şehir planlama alanında toplumsal aktör olan şehir plancıları da siyaset ve rant baskısı altında kamu yararına aykırı bir plan kararı durumunda, şehir planlama alanını tümünden yıkarak yeni kurallarla yeni bir alan inşa edemeyeceğinden ve yıkım stratejisine kalkıştığında işsiz kalma, yani alanın dışına atılma durumunu bildiklerinden dolayı bu gibi durumlarda farklı stratejiler uygulamaktadırlar. Mücadelelerdeki bu farklı stratejiler Bourdieu'nün (2019:364)'nün ifade ettiği gibi her zaman sadece var olan oyunu kazanma biçimde olmamaktadır ve oyunun kurallarını toplumsal aktörün kendi lehine dönüştürmesiyle ve en iyi bildiği şekle dönüştürmesiyle de gerçekleşebilmektedir. Saha çalışmasında da bazı genç şehir plancıların planlama ilkelerine aykırı bir karar karşısında özellikle belediye meclis üyelerine karşı iyi bildikleri mevzuatı öne sürme stratejisi uyguladıkları gözükmektedir.

Bourdieu'nün alan teorisi habitus ve sermaye kavramlarıyla da iç içedir. Habitus alan üzerinden ele alındığında, alanın farklı konumlar arasındaki nesnel ilişkiler ve bu konumlar arası mücadelenin olduğu bir oyun tanımı ile düşünülmelidir. Bu ilişkiler ve konumlar arası mücadele toplumsal aktörlerin habitusu ve sermayesi üzerinden şekillenmektedir. Bir başka ifadeyle, alan içerisindeki mücadelelerin etkileri toplumsal aktörlerin habitusu ve sermayeleriyle belirlenmektedir (Bourdieu & Wacquant, 2021:144-157).

Toplumsal aktörlerin sermayelerinin eşitsizliği, alandaki güç mücadelelerinin sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır (Jourdain & Naulin, 2016: 125). Planlama alanında şehir plancıları, sermayeleri ve bununla ilişkili olarak konumlarının hiyerarşik olması nedeniyle, siyaset ve sermaye alanının aktörleriyle kamu yararına aykırı gördükleri ve plan ilkelerine ters olan bir durumda mücadeleye girmektedirler. Bu mücadelede toplumsal aktörlerin sermayeleri belirleyici olmaktadır. Bu bağlamda habitus, toplumsal aktörlerin bilinçli olmayan bir şekilde ortaya koyduğu pratikler olarak tanımlanabilir. Habitus, toplumsal aktörün var olduğu toplumsal yapıdan toplumsal alana taşıdığı ve toplumsal alandaki mücadelesinde ortaya koyduğu stratejiyi ve bu mücadeledeki konumunu etkileyen içselleştirilmiş heybesidir. Habitus, toplumsal aktörün bilinçle yarattığı bir şey değildir ve toplumsal aktörler bilinçli olmadan da amaç için uygun davranışlar sergilemektedir (Jourdain & Naulin, 2016: 42). Diğer bir ifadeyle habitus, toplumsal aktörlerin alan içindeki mücadelede çıkarlarını güçlendirmek için ortaklaşmış davranışlarda bulunması ve bireysel

olarak ve/veya ortaklaşarak konumlarını güçlendirmek için stratejiler ile pratikler sunmaktadır (Jourdain & Naulin, 2016).

Toplumsal alana katılım kolektif biçimde gerçekleşmektedir. Bu durum alanın hem varlığı hem de sonucu olduğu (Jourdain & Naulin, 2016: 42) gibi stratejiler bireysel de oluşturulabilir. Şehir plancısı da toplumsal bir aktör olarak toplumsal bir alan olan şehir planlama alanında çalışırken heybesinde getirdiği ölçüde bilinçli olmayan bir şekilde eyleyendir ve amaç gütmeyen amaca uygun bir içselleştirilmişlikle oyundaki mücadeleye katılmaktadır.

Saha çalışmasının teorik çerçevesi için Bourdieu sosyolojisinin ana hattını oluşturan “alan teorisi” seçilmiş, bu teoriyle ilişkili olarak planlama bir toplumsal alan olarak ele alınmış ve teorinin önemli bir parçası olan toplumsal aktörlerin “stratejileri” ortaya konmaya çalışılmıştır. Neoliberal süreç ile kentsel mekân, şehir planlaması aracılığıyla sermaye için araçsallaştırılırken (Yoloğlu, 2014) dünyada ve Türkiye’de şehir planlama mesleği, şehir planlama kurumları ve şehir plancıları da kaotik bir durum içine sürüklenmiştir (Sager, 2011; Öktem Ünsal, 2021). Bu bağlamda Bourdieu sosyolojisinin “alan teorisi” ve “strateji” kavramı, bu kaotik yapılar içinde var olmaya çalışan şehir plancılarının deneyimlerini göstermek ve tartışmaya açmak için önemli hatlar sunmaktadır. Çünkü toplumsal alandaki ilişkiler karmaşıktır, örtük bir yapıya sahiptir ve Bourdieu sosyolojisi bu bağlamda “ifşa” imkânı sunmaktadır (Jourdain & Naulin, 2016: 122-123).

Tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümü giriş bölümüdür. Bu bölümde çalışmanın amacı, çalışmanın hipotezi ve çalışmanın ortaya konmasını sağlayan araştırma soruları ile çalışmanın evreni ve yöntemi sunulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde neoliberal süreçte dünya ve Türkiye’de kentin ve planlamanın dönüşümü tartışılacak, bu bağlamda dünyada ve Türkiye’deki şehir plancılığının dönüşümü ve plancı rolleri ele alınacaktır.

Çalışmanın üçüncü ve dördüncü bölümünde saha araştırmasının bulguları odağında, mesleki kimlik çerçevesinde genç plancıların niteliksel ve kuşaksal olarak planlamaya bakışları sunulacak ve mesleki kimliklerinin büyükşehir belediyelerinde nasıl şekillendiği tartışmaya açılacaktır. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise büyükşehir belediyelerinde çalışan genç plancıların belediyelerde yaşadıkları sorunlar, engeller ve konumları çerçevesinde rolleri ortaya konulacak, genç plancıların deneyimleri ile siyaset ve rant

baskısı altındaki plan karar süreçlerindeki stratejileri analiz edilecektir. Son olarak da genç plancuların ve planlamanın geleceği tartişılacaktır.

Çalışmanın son bölümünde ise genel bir değerlendirme yapılarak araştırmanın bulguları yorumlanacak, şehir planlama alanı ve genç plancı ilişkisinde bu çalışmanın hangi yeni araştırma sorularınının kapısını açtığına değinilecektir.

2. NEOLİBERAL SÜREÇTE MEKANSAL PLANLAMA VE ŞEHİR PLANCILIĞI

2.1. Giriş

Neoliberal süreç; küresel kapitalist sistemi dönüştürmüş, farklı coğrafyalarda merkezi ve yerel ölçekte yeniden yapılanmalara ve kentlerde “yıkıcı” ve “yaratıcı” sonuçlara neden olmuştur (Theodore, Peck, & Brenner, 2012). Devletin Keynesyen politikalarda sosyal refahı öne çıkaran rolü değişmiş, yeniden tanımlanmış ve böylece devlet, kentsel mekânda sermaye lehine düzenlemeler önceleyen konuma geçiş yapmıştır.

Şehir planlama alanını toplumsal alan kavramı ile ele aldığımızda alanının dönüşümü, kentsel mekânın neoliberal süreçteki konumuyla ilişkili olarak karşımıza çıkmaktadır. Alan, zaman içerisinde farklı dinamiklerin ve alandaki mücadelelerin etkisiyle dönüşmektedir (Bourdieu, 2021). Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünde, neoliberal sürecin kentsel mekânla kurduğu ilişkinin yapısı irdelenecek ve bu ilişkinin şehir planlama alanını ve şehir plancılarının rollerini nasıl dönüştürdüğü tartışılacaktır. Çünkü neoliberalizm, kamusal merkezi yapılanmadan yerel ölçeğe kadar ekonomik, siyasi ve sosyal çehrenin değişimine varan bir yelpazede dönüşüm yaşayan planlama alanı için farklı pencereler sunan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Sager, 2011). Öte yandan neoliberal süreç, farklı coğrafyaların özgül koşullarına göre şekillenmekteyken (Brenner & Theodore, 2002) Türkiye'nin neoliberal kentleşme pratiğinin 1980'den günümüze nasıl farklılaştığı ve şehir planlama alanını değiştirdiği incelenecektir.

Bu bölümde son olarak tüm bu etkenler doğrultusunda Türkiye'de özellikle kamuda çalışan şehir plancılarının yaşadığı sorunlar ve plancıların konumları ortaya konacaktır. Literatürde geniş bir yer kaplamasa da genç plancıların deneyimleri aktartılacaktır. Böylelikle ülkenin neoliberal tarihsel çizgisinde şehir planlama pratiği ve plancıların deneyimleri çeşitli açılardan sunulmuş olacaktır.

2.2. Neoliberal Süreçte Kentin Dönüşümü

Marx'a (2011:603) göre üreticilerin sahip olduğu ve geçimini sağladığı üretim araçlarına ve emek gücüne el konulmuş, böylece “sermaye” ve “ücretli işçiler” yaratılarak kapitalist sistem oluşturulmuştur. Toprağın da sadece bir üretim aracı olma fonksiyonundan öte özel mülkiyetle değer haline gelmesi bu dönemde gerçekleşmiştir (Mandel, 2008). Tarih öncesi dönemden bu yana kapitalizm ve sermaye birikim süreci farklı paradigmalara dönüşmüş

ve 1970'lerden itibaren finansallaşmayla “yeni mülksüzleştirme yoluyla birikim mekanizmaları” (Harvey, 2010: 252-253) meydana gelmiştir. Mekân da kapitalist üretim ilişkileriyle sermaye birikimin aracı haline getirilmiş ve yeniden üretimle metalaştırılmıştır (Lefebvre, 2013).

1970'lerde resesyon, enflasyon, sermayenin kârlılığındaki azalma ve işsizlik oranlarının yükselmesi sonucu, 1929 Büyük Buhran'dan bu yana en büyük ekonomik krizin işaretleri görülmeye başlanmıştır. 1973 Petrol Krizi koşulları ağırlaştırırken; Keynesyen ekonominin, sosyal demokratların ve solun bu sorunlara çözüm üretememesi (Harvey, 2015) üzerine sermaye birikiminin genişlemesi ve büyümesi için çözüm olarak neoliberalizm ideolojisi sunulmuş ve Polanyi'nin (2010) Sanayi Devrimi'nin ertesi için “Büyük Dönüşüm” olarak adlandırdığı sürecin benzer etkileri Keynesyen ekonomiden neoliberalizme geçişle meydana gelmiştir.

Harvey (2006) neoliberalizmi, sermayenin kârının maksimize edilmesi için sermaye dolaşımının önündeki engellerin kaldırılması ve sermayeye alansal olarak sınırsız bir hareket kabiliyetinin yaratılması olarak tanımlamıştır. Kapitalist sistem yaşadığı krizlerle yok olmadığı gibi kentsel mekânın yeniden üretimiyle büyümesini devam ettirmiştir (Lefebvre, 2013). Neoliberalizm ile Keynesyen uygulamalara ve refah devleti politikalarına son verilmiş ve sermayenin egemen kılındığı, ekonomik ve sosyal elitlerin ayrıcalıklarının arttığı, işsizliğin yükseldiği ve sermaye birikiminin yeniden inşa edildiği kente geçilmiştir (Harvey, 2015). Böylece kamu-özel ortaklığı ve özelleştirmelerle kentsel mekân, yatırımların odak noktası olmuş ve kent girişimciliği ön plana çıkartılmıştır (Harvey, 2013). Neoliberal süreç sadece sermaye birikiminin güçlenmesi için ortaya konmuş bir ekonomi programı değil aynı zamanda siyasi ve sosyal restorasyon için de araç olmuştur (Harvey, 2015). Bu doğrultuda da esnek çalışma biçimine geçilerek sendikal hareketin ortadan kaldırılması hedef alınmış, emek gücü üzerinde sermayenin denetimi arttırılmış ve emek gücünün kontrolü sağlanmaya çalışılmıştır (Sennet, 2016). Günümüzde neoliberal süreç kentsel mekânda hegemonik bir sistem haline gelirken neoliberalizme içkin hangi özelliklerden etkilenmektedir? Neoliberal kent mefhumu tartışılırken neoliberalizm, geçirdiği ve geçirmekte olduğu dönüşümlerle kentsel mekânı nasıl etkilemektedir?

Kapitalizmin yaşadığı bu dönüşüm “ahbap-çavuş kapitalizmi” ve “devlet kapitalizmi” gibi farklı isimlendirmelerle anılmaktadır. Brenner ve Theodore (2002) ise kapitalizmin bu dönüşümünü “fiilen var olan neoliberalizm” olarak adlandırmaktadır. Neoliberal süreç

coğrafyaların özgül ekonomik ve sosyal koşulları ile farklı toplumsal grupların siyasi mücadeleleri neticesinde biçimlenmektedir ve “bağlamsal olarak gömülü” bir yapıya sahiptir (Theodore, Peck, & Brenner, 2012:24). Ekonomik, siyasi ve sosyal krizler, neoliberalizmin sonu tartışmalarına neden olurken neoliberalizmin sabit bir olgu olmadığı ve krizle doğduğu gibi krizlerle dönüşen ve gelişen “eşitsiz, çelişkili ve süregiden” (Theodore, Peck, & Brenner, 2012:24) bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Sermayenin sınırsız hareketliliği için coğrafi eşitsizliklerden beslendiği gibi coğrafi eşitsizlikleri yeniden üreten neoliberal süreç kurumsal yapıları da sıfırdan inşa etmek yerine dönüştürmektedir (Theodore, Peck, & Brenner, 2012:25-27). Bu dönüşüm egemen sınıfların güçlenmesi ve sermaye birikiminin yeniden yaratımı için araç olurken, özellikle geç kapitalistleşmiş ülkelerde yaşanan krizler sonucunda devletin rolü tartışmaya açılmıştır. Geç kapitalistleşmiş ülkelerde koşulsuz serbest piyasa koşullarına güven, neoliberal sürece uygun kurumsal yapının eksikliğiyle birleşince, 1990’lı yıllarda iktisadi krizler görülmeye başlamış ve neoliberal süreci çerçeveleyen politikaların oluşturulduğu Washington Uzlaşısı aşınmıştır (Öniş & Şenses, 2005). Post-Washington Uzlaşısı ile devletin geri çekilen rolü farklı gelişmişliklere ve farklı yapılara sahip devletlerde piyasa ile uyumlu bir biçimde yeniden tanımlanmış ve devlet aktif bir role geçiş yapmıştır (Doğru, 2021:27).

Sonunun gelip gelmediği her krizle yeniden tartışılan neoliberal süreç (Aalbers, 2013), krizler karşısındaki “uyum kabiliyetini” (Theodore, Peck, & Brenner, 2012:22) 2009 krizinde de göstermiş ve kamu kaynaklarının sermayeye aktarılmasıyla krizden güçlenerek çıkmıştır (Peck, Theodore, & Brenner, 2013). Bu durum neoliberal sürecin yapısal bir özelliği ve çalışma tarzı olarak karşımıza çıkmakta (Brenner, Peck, Theodore, 2010) ve neoliberal sürecin “dinamik” ve “direnci” bir karaktere sahip olduğu görülmektedir (Theodore, Peck, & Brenner, 2012:22). Kentsel mekân neoliberalleşme sürecinde başat aktörlerden biriyken kentsel mekândaki hegemonik yapısının altını çizdiğimiz neoliberal sürecin, “hegemonyasının” devamlılığı için “yenilenmesi” (Hall, 2011), kentlerin sermaye birikiminin gelişimi için “yaratıcı yıkıma” uğraması ve rekabetçiliğin mekânı olması gerekmektedir. Süregiden bu dinamik yapı kentleri ve kentlerdeki ekonomik, sosyal ve siyasal yapıyı yeniden ve yeniden üretirken kentsel mekân da sermaye birikimi için bir deney yeri haline getirilmekte (Peck, Theodore, & Brenner, 2013) ve böylece neoliberal politikaların çelişkili yapısı kentin her noktasında görünür kılınmaya çalışılmaktadır (Lovering, 2007).

Kentsel mekân sermaye birikimi için bir yandan büyük projelerle donatılıp finansallaşmanın merkezi haline getirilirken diğer yandan yerelleşme vurgusuyla neoliberal yönetim ön plana atılmakta ve kent yönteminin demokratikleşmesi iddia edilmektedir (Harvey, 2010). Bu durum, neoliberalizmin ortaya çıkışında bireyler üzerinde yarattığı ikna edici kabiliyetine benzemektedir. Neoliberalizm, özgürlük gibi büyümlü kelimelerle kendini gizlemekte (Harvey, 2015:128) ve bireysel özgürlüğü toplumsal yararın önüne koymaktadır (Harvey, 2015). Neoliberal süreçte devlet, düzenlemelerle sermaye hareketinin serbestliğine hukuki dayanak oluştururken (Gill 2002), kentsel mekân da spekülasyon alan haline dönüşmektedir. Böylece neoliberal sürecin kentsel mekânda yerellik vurgusuyla ortaya attığı neoliberal yönetim ve kentsel rekabet için sunduğu büyümlü ve örtük projeler toplumsal yapı için yıkıcı sonuçlara yol açmakta (Harvey, 2007) ve bu yıkıcı sonuçların mesuliyetinin yerel tarafından üstlenilmesi beklenmektedir (Theodore, Peck, & Brenner, 2012:22). Neoliberal kentleşme yerel yönetimlerin mali kaynaklarını kısıtlama, yerel yönetimlerde sosyal refahı ve yönetsel organizasyonu parçalama, kamu hizmetlerini özelleştirme, sosyal konutları yok etme veya sosyal konutlardan kira yardımı kesme, kent yönetimini anti demokratikleştirme ve kentsel yoksulluğu marjinalleştirme gibi politikalarla yıkıcı sonuçların; kamu-özel ortaklığı, girişimcilik, soylulaştırma, enformel ekonominin yaygınlaşması, düzensiz istihdam politikasına geçilmesi ve kentsel rekabet için ortaya atılan projelerdeki sorumluluğun yerel yüklenmesi gibi politikalarla da yaratıcı sonuçların kaynağı haline gelmiştir (Theodore, Peck, & Brenner, 2012:34).

Neoliberal sürecin yaratıcı ve yıkıcı etkileri karşısında kentsel mekân mücadele alanı haline gelmekte (Theodore, Peck, & Brenner, 2012) ama bu mücadelelerin yasalarla sermaye birikiminin sürekliliği için siyasetleştirilmesi amaçlanmaktadır (Gill, 2002). Harvey'in (2015) bahsettiği gibi neoliberal süreç sadece ekonomik bir program değil aynı zamanda sınıf iktidarının yeniden sağlanmasına yönelik bir organizasyondur. Bunun için de kentsel mekânda sermayenin çıkarı için stratejiler oluşturulmakta, "rekabetçilik" teşviki ve neoliberal projelerle kentsel mekânın yeniden üretimi meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır (Lovering, 2007). Kentsel mekânın neoliberal süreçle maruz kaldığı tüm bu dönüşümlerden planlama alanı etkilenmektedir.

2.3 Neoliberal Süreç Etkisinde Şehir Plancılığı

Karl Polanyi'nin Sanayi Devrimi'nin ertesi için adlandırdığı "Büyük Dönüşüm"ün benzerini kapitalist sistemin başka bir biçimi olan neoliberal sürece geçişle yaşadığımızı

düşünürsek, kentler gibi kentlerin planlanmasından sorumlu, kamuda ve özel sektörde kamu yararı ilkesiyle (ŞPO,1995) yapılan şehir planlama mesleği de dönüşmekte ve değişmektedir. Neoliberal süreçte devlet ve sermaye ilişkisinin yeniden biçimlendirilmesiyle kentsel mekân sermaye birikiminin genişlemesi için planlanmakta, projelendirilmekte; sosyopolitik ve ekonomik dönüşüme uğramaktadır. Bu koşullarda şehir planlama mesleğine mensup kişilerin çalıştığı düzlem ve koşullar da yeni düzenlemeler ve sürece uygun siyasi eğilimlerle farklı sorunlarla karşı karşıya kalınan bir toplumsal alan halini almakta, bu yüzden de neoliberalizm planlama alanının dönüşümü ve şehir plancılarının üstlendiği farklı roller için anahtar bir kavram olarak görülmektedir (Sager, 2011). Çünkü neoliberal süreç sıfırdan bir sistem oluşturmak yerine var olan kurumsal yapıyı yeniden düzenlemekte, dönüştürmekte ve sistemle uyumlulaştırmaktadır (Theodore, Peck, & Brenner, 2012). Kentsel mekânın, sermaye lehine yapılan düzenlemelerle serbest pazara açıldığı ve yeniden üretilerek bir meta haline geldiği (Lefebvre, 2013) bu düzende, kamu yararı kavramı belirsizlikler içeren tartışmalı bir kavram olsa da (Bozeman, 2007) şehir planlama alanı için “meşrulaştırma” aracı olmaya devam etmektedir (Alexander, 2002). Mesleği gereği kamu yararını savunmakla yükümlü olan şehir plancıları da planlama alanının dönüşümüyle farklı roller üstlenmeye mecbur bırakılmaktadır.

Neoliberalizm eşitsizliklerden beslenirken ve eşitsizlikleri yeniden üretirken (Theodore, Peck, & Brenner, 2012) neoliberaler de bu beslenme halinin ve yeniden üretimin bir parçası konumundaki devletin rolünü yeniden tanımlama girişiminde bulunmaktadırlar (Mutioğlu Özkesen, 2022: 69-81). Böylece şehir planlama alanı sınırlanmaya, özelleştirilmeye çalışılmakta ve büyümenin önündeki engellerin ve alanın varoluş sebebinin ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır (Gleeson & Low, 2000). Kentsel mekân da serbest piyasa girişimleri ve özelleştirmelerle (Sager, 2009) istisnalaşmakta (Kahraman, 2021) ve sermaye birikiminin döngüsü çevrilmeye çalışılmaktadır. Şehir planlama alanı ve şehir planlama mesleği de yeni paradigmalara ve rollerle karşı karşıya kalmaktadır.

Neoliberalizm, kentsel mekânda büyüme, gelişme ve hegemonyasını sürekli kılabilmek için sermayeyi kentsel mekâna çekmeye çalışırken, kentler de bu çerçevede yatırım yapılabilecek daha kârlı alanlar olabilmesi adına rekabetçiliğe zorlanmaktadır (Sager, 2011). Bu durum kamu yapısını altüst ederken ve kamuyu aracı konumuna getirirken, bir yandan da neoliberalizmin oklarını planlama alanına çevirmesine ve kamucu planlamanın dönüşümüne neden olmaktadır (Sager, 2011). Diğer yandan ise planlama alanına neoliberal

sürecin kendisinin krizlerden güçlenerek çıkması için “onarıcı”, kent yöneticilerine de bu düzenin işleyebilmesi için “denetleyici” ve “girişimci” bir rol biçilmektedir (Sager, 2011). Sonuç olarak kentsel mekân, serbest piyasa ve Harvey’in (2011) de ifade ettiği sınıf restorasyonu için neoliberal politikalara sahne olurken; neoliberalizm de kamunun ve kamu planlanmasının iktisadi, sosyal ve siyasal yapısını değiştirmektedir (Sager, 2011). Bu koşullar altında serbest piyasanın hegemonyasının sürekliliği ve sermaye birikiminin çevrimi için kentsel mekâna yapılan düzenlemeler, mesleğini ifa etmeye çalışan plancılarının koşullarını da olumsuz bir biçimde etkilemektedir. Neoliberal süreçle ortaya çıkan yeni planlama paradigmalarının “çelişkili” yapıları da plancılarının konumlarını tartışmaya açmaktadır (Sager, 2009).

Neoliberal sürecin planlama alanına ve plancılara etkisini daha iyi anlamak için planlama paradigmalarından “İletişimsel Planlama Teorisi” ve “Yeni Kamu Yönetimi”nin plancılara biçtiği rolü incelemek önem arz etmektedir. İletişimsel Planlama, Habermas’ın “iletişimsel eylem” kuramı üzerine inşa edilmiş ve bu kuramda planlama alanında yaşanan sorunların kaynağının dil olduğu ileri sürülmüştür (Eraydın, 2017). Marjinal taleplerin de dahil edileceği doğru bir iletişim ortamında sorunların sağlıklı biçimde tartışabileceği ve böylece planlama alanının karar alma mekanizmasının demokratik bir noktaya evrileceği iddia edilmiştir (Eraydın, 2017). İletişimsel Planlama’da plancılara “kolaylaştırıcı” ve “arabulucu” rolü biçilirken, plancılarının farklı toplumsal grup ve paydaşların iş birliğini sağlaması ve serbest piyasanın getirdiği “verimlilik” ilkesi çerçevesinde “faydacı” bir işleve sahip olması hedeflenmiştir (Sager, 2009). Bu teoriye göre “teknik” ve “ekonomik” uzman konumundaki plancı aynı zamanda “müzakere” ile tüm katılımcılara yeni alternatifler oluşturmaktadır ve bu sayede herkesin bu süreçten elde ettiği kazancın arttırılması hedeflenmektedir (Sager, 2009). Ancak bu yeni paradigmada plancıya, dezavantajlı toplumsal grupları güçlendirecek bir aktörden ziyade, müzakerelerden çıkacak sonucu piyasanın talepleri doğrultusunda yasallaştıracak bir aktör olarak bakılmıştır (Sager, 2009).

İletişimsel Planlama özellikle geç kapitalistleşen ülkelerde neoliberal sürece uygun kurumsal düzenlemenin henüz gerçekleşmediği bir dönem olan 1990’larda yaygın bir şekilde tartışılmış ve uygulanmaya çalışılmıştır. Genel olarak iletişimi odağına yerleştiren birçok farklı paradigma ve farklı plancı rolü bulunmaktadır. Tüm bu paradigmalar, “savunmacı”, “katılımcı”, “etkileşimli” ve “dayanışmacı” planlama, çıkar çatışması yaşayan toplumsal grupların arasında konsensüs sağlanabileceği düşüncesi etrafında

şekillenmektedir (Eraydın, 2017). İletişimsel Planlama'nın da aralarında bulunduğu bu paradigmlar; çıkar çatışması yaşayan toplumsal grupları toplumsal düzenden ve toplumsal düzenin aktörlerinden azade görmesi, bilimsel alanın süreç dışı tutulması ve toplumsal gruplar arası eşitsizliklerin hesaba katılmaması nedeniyle eleştirilmiştir (Eraydın, 2017). Öte yandan İletişimsel Planlama'nın, proje odaklı bakış açısıyla neoliberal süreci yeniden ürettiği ve bu düzeni sorgulamak yerine kabul ettirmeye çalıştığı da vurgulanmıştır (Eraydın, 2017). Plancının rolünün neoliberal düzen tarafından çevrelenmesi, ekonomik perspektife indirgenmesi ve plancıya hareket alanı bırakılmaması da serbest piyasanın hegemonyasının sürdüğü düzlemde, plancıların toplumsal gruplar arasındaki çatışmaların çözümlerine katkı sunamaması sonucunu doğurmuştur (Eraydın, 2017).

Plancının rolü açısından tartışılan diğer bir paradigma da Yeni Kamu Yönetimi'dir. Serbest piyasanın hakimiyetinin ve verimliliğin ön planda tutulduğu Yeni Kamu Yönetimi'nde, bireylerin seçme özgürlüğüne sahip olduğu iddiasıyla rekabetin sağlanması amacıyla kamunun serbest piyasaya müdahil olmasının engellenmesi ve kamunun parçalanması amaçlanmıştır (Sager, 2009). Yeni Kamu Yönetimi'nde plancıdan beklenen rol de bu doğrultuda ekonomik gelişmenin aracılığıyla şekillenmiştir. Yeni Kamu Yönetimi, toplumu müşteri pozisyonuna indirgemesi ve demokrasiyi engellemesi nedeniyle eleştirilmiştir (Sager, 2009). Yeni Kamu Yönetimi anlayışı kamuyu ticari bir fonksiyona indirgerken kamu ile sermayeyi benzerlikleri çerçevesinde ortaklaştırmış, yerleşme iddiasıyla kamunun planlama alanındaki dönüşümüne neden olmuş ve planlama ilke ve değerlerini muğlaklaştırmıştır (Sager, 2009). Böylece planlama alanı serbest piyasayı önceleyen ve serbest piyasa için denetimi azaltan bir yapı haline gelmiştir. Çünkü neoliberal süreç, kamunun işleyiş biçimini kaotik ve yavaş bulmakta, girişimcilerin de kente sermaye aktarması için bu süreci hızlandırmak istemektedir (Sager, 2009). Bu bağlamda plancının üstlendiği rolün tartışmalı tarafı, bireyin seçim özgürlüğü kazandığı iddia edilen neoliberal süreçte (Harvey, 2005:13), plancının en doğru kararı alacağına yönelik inanç olmuştur. Plancının konumu nötrleştirilmeye çalışılsa da serbest piyasa aktörleri tarafından yönlendirilebilir bir noktaya çekilmektedir (Sager, 2009). Neoliberalizm, bireye yönelik "ikna edici" ve "baştan çıkarıcı" (Harvey, 2005:13) özgürlük vaadi hayaliyle temelde sermayeyi kısıtlamalardan azade kılmayı amaçlamaktadır. Yeni Kamu Yönetimi reformunun "özgürlük" ve "özerklik" temelli vaatleri (Sager, 2009) de neoliberal sürecin hegemonik yapısının sürekliliğini sağlayıcı bir aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda Lauria ve Long'un (2017); Howe ve Kaufman'ın (1979) plancılar için sınıflandırdığı rolleri, 37 yıl sonra koşulların ve plancıların demografik yapısının değiştiğini iddia ederek sorguladığı ve günümüz plancıları üzerinden yeniden değerlendirmede bulunduğu çalışma önemlidir. Howe ve Kaufman'ın (1979) plancıyı teknik ve politik davranışa göre analiz ettiği araştırmaya göre “teknik roldeki” plancı; değerlerden azade karar verici, halk için danışmanlık sergileyici, politik duruştan arındırılmış ve prosedürler üzerinden yasal yolu gösteren bir role bürünmüştür. “Politik role” sahip plancı ise ideolojik bir duruşa sahip ve aktivizm yapan bir konumla çerçevelenmiştir. “Melez rol” ise zamana ve mekâna göre pragmatik bir tutum içerisindeki plancılardan oluşmuştur (Howe & Kaufmann, 1979). Lauria ve Long (2017) ise politik ve teknik bir rol seçmeyen plancıların sonuçlarda yer almadığı ve bu rollerin bürokratik bir işaret olarak da kabul edebileceği düşüncesiyle sınıflandırmayı sorunlu bulduklarını ifade etmişlerdir. Lauria ve Long (2017), mesleki uzmanlık ve siyaset ikilemine de karşı çıkarak yeni bir rol dağılımı ortaya koymuş ve plancıları “teknokrat”, “politik”, “melez” ve “kariyerist” olarak sınıflandırmıştır. Lauria ve Long'a (2017) göre “teknokrat plancı”, kentsel politikalara teknik ve bilimsel açıdan yaklaşırken, kararların sorumluluğunu siyaset alanına terk etmekte; “politik plancı” da planlama kararlarının uygulanmasında kurumlar ve kişiler arası iletişimin önemine dikkat çekmektedir. “Melez plancı”, planlamanın sadece bilimselliğe indirgenemeyeceğini ve siyaset alanının kabul etmediği bir kararın uygulanmayacağını iddia etmektedir. Son olarak “kariyerist plancı” ise konumuna sadece bir meslek olarak yaklaşmakta ve kararlarını bu doğrultuda almaktadır (Lauria & Long, 2017). Çalışmada kamu sektöründe çalışan plancıların daha çok “politik plancı”, özel sektörde çalışan plancıların ise daha çok “teknokrat”, “melez” ve “kariyerist” plancı rolünde oldukları görülmektedir (Lauria & Long, 2017). Bu durum İngiltere'deki planlama alanında hem kamu sektörünün güç kaybetmesi ve parçalanma yaşaması hem de buna karşılık özel sektörün ağırlığının artması ile planlama işlerinin çeşitlenmesiyle açıklanabilmektedir (Parker, Street & Wargent, 2018; Nelson & Neil, 2021).

İngiltere'deki planlama alanında yaşanan bu gelişmeler kamuda çalışan plancının farklı sektörlerle beraber çalışmasını ve iş birliği yapmasını meydana getirmiştir (Parker, Street & Wargent, 2018). Bu çerçevede “politik” plancıların kamu sektöründe ağırlık kazanması, kamunun farklı alanlarla çeşitlenen ilişkisiyle birlikte okunabilmektedir. Özel sektörde çalışan plancıların ağırlıkla üstlendiği “teknokrat”, “melez” ve “kariyerist” roller ise her ne kadar parçalansa ve aşinsa da kamunun rolünün hala önemini korumasından ve plancıların

planlamaya sadece bir meslek olarak yaklaşımlarından kaynaklanabilmektedir. Bu noktada yazarlar tarafından plancı rollerinin yapısalcı bir biçimde sınıflandırılması ve krizlerden doğduğu gibi krizlerden beslenen bir neoliberal süreçte plancının rollerinin geçişken olup olmadığı ise tartışmalıdır.

Özel sektörün kamu planlamasına dahil edilmesi ve bu durumun kamu planlılarına ve planlamaya etkisini İngiltere'nin Bakerdale bölgesini (Slade, Tait & Inch, 2022) analiz ederek gösteren çalışmada, neoliberal süreçle kamu planlamasının kurumsal yapısının aşındığı, ticari bir fonksiyon kazandığı ve bu durumun da planlıların kendi rollerini sorgulamalarına neden olduğu belirtilmektedir. Çalışmada görüşülen kamu planlılarından Matilda'nın kamu-özel ayrımının silikleşmesi nedeniyle "bürokrat" konumuna şüpheyle yaklaşması (Slade, Tait & Inch, 2022:408), planlama alanında yaşanan dönüşümün planlılar üzerindeki etkisini göstermesi açısından oldukça değerlidir. Tecrübeli planlılar ise kamuda çalışan planlılara yönelik baskı olduğunu ifade ederlerken, bu baskıları ve olumsuz deneyimleri genç planlıların umudunu kırmamak için onlara aktarmamayı tercih etmeleri (Slade, Tait & Inch, 2022:408), planlamanın geleceğine yönelik düşüklükleri şüpheden ileri gelmektedir. Çalışmada, planlıların bu sorunlar karşısında farklı arayışlar içinde oldukları ama sorunları "normalleştirdikleri" ve güçlü bir "direnc" gösteremediklerinin de altı çizilmektedir (Slade, Tait & Inch, 2022: 409-411). Çalışmadaki bir diğer dikkat çekici tespit ise planlama alanında yaşanan sorunların tartışılması için yeni bir alan açılması gerektiği ancak bu tartışmaların bölgedeki planlılardan gelmeyeceğinin belirtilmesidir (Slade, Tait & Inch, 2022).

Nelson ve Neil (2021) tarafından yapılan çalışmada İngiltere'deki planlama alanında çalışan yeni mezunlar farklı çerçevelerde ele alınmış ve yeni kamu yönetimi anlayışının planlıların rollerine etkisi araştırılmıştır. Özel sektör-kamu iş birliğinde planlıların "arabuluculuk" rolü üstlendiği belirtilmektedir (Nelson & Neil, 2021) Diğer yandan bu iş birliği ve yeni kamu yönetimi anlayışının planlama alanını dönüştürmesiyle planlama alanındaki işler çeşitlenmekte ve planlıların ilişki kurdukları "müşteriler" de farklılaşmaktadır (Nelson & Neil, 2021). Bu durum planlıyı "kamu çıkarı" ile "müşterinin çıkarı" ikileminde bırakmaktadır (Nelson & Neil, 2021). Çalışma, İngiltere'deki yasal düzenlemelerin planlama alanını "kuralsızlaştırdığını" vurgulamaktadır (Nelson & Neil, 2021). Parker, Street ve Wargent (2018) tarafından yapılan bir diğer çalışmada da İngiltere'deki planlama alanı çerçevesinde planlamanın parçalanması ve özel sektörün kapasitesinin genişlemesi değerlendirilmiştir. Ülkede bu koşullar altında planlama alanı

özel sektörle birlikte büyümüş ve planlıların planlama dışında çok farklı alanlarla iç içe çalışmaya başladığı da belirtilmiştir (Parker, Street & Wargent, 2018). Öte yandan her iki çalışmada da merkezi hükümetin kamusal kaynaklarda küçülmeye gittiği ve bu durumun da kamuda çalışan planlılar üzerinde baskı yarattığının altı çizilmektedir. Planlılar; planlamanın parçalanması, sektör olarak büyümesi, iş kolları açısından çeşitlenmesi gibi etkenlerle kendilerini “teknik” eleman olarak değerlendirmemekte ve “arabulucu” rolünü üstlendiklerini belirtmektedirler (Nelson & Neil, 2021).

Avustralya'nın neoliberal süreçle dönüşümünü planlama ve planlı rolleri üzerinden değerlendiren bir diğer çalışmada ise kamu sektörünün ağırlığının azaldığı ve özel sektörün planlama alanına hâkim olduğu belirtilmektedir (Steele, 2009). Avustralya'daki neoliberal yönetim sistemi, kamu planlamasıyla özel sektör arasındaki iş birliği, planlamanın parçalanması ve sermayenin serbestliği için yapılan düzenlemeler “kamu-özel ayrımını” muğlaklaştırmaktadır (Steele, 2009). Bu durum ise sermaye egemenliğinde “üçüncü bir alan” olarak ifade edilen yeni bir planlı rolünün ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sınırları muğlak olan bu “üçüncü alan”, ülkedeki planlama alanının özelleştirilmesinin bir işareti olarak görülmekte (Minnery, 2007), bu alandaki planlı rolü “melez” olarak tanımlanmaktadır (Steele, 2009). “Melez rol”, hem “kamusallığı” hem de “özel sektörü” vurgulamakta ve planlının yetki sorunsalını da beraberinde getirmektedir. Bu rol, planlının mesuliyetini sermaye lehine önceleyen politikalarla “belirsiz” ve “statükocu” bir çizgiye indirilmesi sebebiyle de eleştirilmektedir (Steele, 2009). Bunun yanı sıra Avustralya'daki kamu kuruluşlarının planlama işlerinin çoğunu özel sektör aracılığıyla gerçekleştirdiği ve dışarıdan gelen “danışmanların” kamudaki ağırlıklarının arttığı görülmektedir. Buna karşılık kamuda çalışan planlılarda teknik olanaklar sebebiyle “beceri”, özel sektörde çalışan planlılarda ise “deneyim” eksikliğinin altı çizilmekte ve bir süre kamuda çalışıp daha sonra özel sektöre geçen planlıların daha fazla tercih edildiği söylenmektedir (Steele, 2009). Kamuda çalışan planlılar, bölgesel konseyin kendilerine çizdiği yetki alanının oldukça sınırlı olduğunu ve konseyin “hızlı çözüme” dayalı “hızlı kararları” desteklediğini belirtmektedirler (Steele, 2009). Sınırların muğlak olması, yetki alanlarının kısıtlanması ve sermayenin egemenliği kamuda çalışan planlılar için kamu yararı kavramını kaotik bir hale getirmektedir. Kamuda çalışan bir planlının ifadesine göre özellikle küresel iklim kriziyle ilgili sermayenin ortaya koyduğu projelerde “yenilikçilik” kisvesi altında sermayenin kârının artırılmaya çalışılması, planlamanın araçsallaştırıldığına göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Steele, 2009:198). Görüşmeciler, kamuda çalışan planlıların bu

sebeplerden dolayı “savunuculuk” rolünü üstlenemediğini ve ülkenin özgün yönetim sistemindeki konseyin de sermayeye dayalı ve özelleştirmeci bir perspektifle yönetiliyor olmasının kendileri için “çatışmalı” ve “çelişkili” alanlar yarattığını ifade etmektedir (Steele, 2009). Çalışmada ortaya konan tüm bu veriler ise ülkedeki planlama alanının dönüşen paradigmasının kaotik hale gelen sorunlarını ve bu sorunların plancıya yansımalarını göstermektedir.

İsveç’teki bir cami projesinde plancıların tutumunu ele alan bir başka çalışmayla da neoliberal süreç ile Yeni Kamu Yönetimi’ne geçiş yapan ülkedeki planlamanın parçalanmasının etkileri incelenmektedir (Mack, 2019). Mack’e (2019) göre ülkedeki sosyal devlet anlayışı bu yeni paradigmayla aşınmış ve toplum “müşteri”, plancılar da “yönetici” konumuna evrilmiştir. Bu yeni düzende cami inşa etmek isteyen vatandaşların plancılar tarafından müşteri olarak konumlandırılması ve aynı zamanda plancıların bilgisel sermayelerini vatandaşlar üzerinde iktidar amaçlı kullanması eleştirilmekte ve toplumsal yapının gerçekliği ile planlama alanının birbirinden uzaklaştığı belirtilmektedir (Mack, 2019). Merkezi yönetimin popülist bir anlayışla aldığı hızlı kararların yerelde çalışan plancıları “teknokratlaştırdığı” ve meslek sınırlarını da muğlaklaştırdığının altı çizilmektedir (Mack, 2019). Buna ek olarak, formasyonları gereği “teknik uzman” olarak yetiştirilen plancılar yüksek göçmen nüfusa sahip olan ülkede kendilerini “savunucu” olarak görmekte ancak kendi anlayışlarını planlama aracılığıyla göçmenlere dayatmak zorunda bırakılmaktadır. Çünkü plancılara yüklenen “sosyal hizmet” ve “entegrasyon” gibi yeni sorumluluklar plancıların kaotik bir durum içinde kalmasına ve plancıların iktidar mücadelesine girmesine neden olmaktadır (Mack, 2019).

Literatürde genç plancıları odağına alan çalışma sayısı oldukça azdır. Kapsamı en geniş çalışmalardan biri Tuna Taşan-Kok ile Mark Oranje’nin, farklı araştırmacıların genç plancıların planlama pratiğini nasıl deneyimlediğini ve okuldaki öğretilerle çalışma yaşamında karşılaştıkları deneyimlerin nasıl örtüştüğünü, aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 18 farklı ülkeden vaka incelemeleriyle analiz ettiği çalışmalara da yer verdiği “*From Student to Urban Planner*” derlemesidir (Taşan-Kok & Oranje, 2018). Çalışmada ele alınan genç plancıların deneyimlerinin ülkelerin özgül koşullarına ve planlama alanının bu koşullardan nasıl etkilendiğine göre değiştiği görülmektedir. Genç plancıların en çok “hayal kırıklığı” yaşadığı ülkeler arasında Türkiye de bulunmaktadır (Taşan-Kok, Babalik-Sutcliffe, van Huyssteen & Oranje, 2018). Bu hayal kırıklıklarına rağmen plancıların mücadele yolları bulmaya çalıştığı ve plancıların farklı kimliklerle “karanlık” ve “aydınlık”

taraflarının olduğu da ifade edilmiştir (Taşan-Kok & Oranje, 2018). Neoliberal sürecin “dinamik” ve “gömülü” karakteri (Theodore, Peck, & Brenner, 2012) özellikle geç kapitalistleşmiş ülkelerde görülen iç savaşlar, rejim değişiklikleri ve ekonomik krizler sonrası yeniden düzenlenirken (Doğru, 2021), Macaristan, Polonya ve Bosna Hersek gibi ülkelerde yaşanan bu sorunlar planlamayı önemli ölçüde etkilemekte ve genç plancıların “umut” ile “karamsarlık” arasında ikileme düşmesine neden olmaktadır (Taşan-Kok& Oranje, 2018). Diğer yandan serbest birikim rejiminin kentsel politikalar üzerine genişletilmeye çalışıldığı ve kayıt dışı ekonominin büyüklüğünün tehdit yarattığı Türkiye, İtalya ve Brezilya gibi ülkelerde ise genç plancılar siyasi baskılar altında mesleklerini icra etmeye çalışmaktadır (Taşan-Kok & Oranje, 2018).

Taşan-Kok ve Oranje'nin derlemesinde genç plancıların hayal kırıklıklarının önemli bir sebebinin de eğitim hayatı ile çalışma yaşamında üstlendikleri veyahut üstlenmek zorunda bırakıldıkları rollerin farklılaşması olarak görülmektedir. Eğitim hayatlarında kendilerine biçilen kentsel mekân odağında “değişimin öncüsü” rolü, özellikle siyasi ve ekonomik baskının yoğun olduğu ülkelerde okuldan sonraki profesyonel yaşamda “edilgen” bir role bürünmektedir (Tunström, 2018). İsveç'teki planlama öğrencilerinin mesleki beklentilerinin teori ve pratik noktasında araştırıldığı bir çalışmada plancıların konumu üzerine “örümcek” ve “ipteki kukla” örnekleri verilmektedir (Tunström, 2018). Katılımcılar, kendilerini “ipteki kukla” gibi hissettiklerini ve siyaset alanı tarafından “manipüle edildiklerini” düşünmektedir (Tunström, 2018). Öte yandan farklı alanlarla ilişkili biçimde yetiştirilen gençlerin formasyonları da onların “örümcek” gibi hissetmelerine neden olmaktadır. Bu durumun da gençlerin içindeki “iktidar olma” arzusunu tetiklediği ancak “iktidar olma” korkusuna da sebep olduğu belirtilmektedir (Tunström,2018). Gençlerin yaşadığı bu ikilem üniversite müfredatındaki “kamu yararı” ve “katılımcı demokrasi” kavramlarıyla dengelemeye çalışılmaktadır (Tunström,2018). Buna rağmen kapitalist sistem içerisinde bu kavramların ne derecede etkili olacağı bir soru işaretidir. Çünkü Marx'a (2011) göre kapitalist sistem sınıfsal eşitsizliklerden oluşmaktadır ve kapitalist devlet olduğu sürece kamu yararı asla gerçekleşmeyecektir.

Sosyalist yönetimin ardından iç savaş sonrası farklı ülkelere bölünen Yugoslavya'dan ortaya çıkan Bosna Hersek, planlama açısından sorunlu bir yapıya sahiptir (Djurasovic, 2018). Sosyalizmden sonra ülkede planlama parçacıl bir yapı halini almış ve “milliyetçilik”, “yolsuzluk” ve “yasadışı faaliyetlerle” birlikte anılmıştır (Djurasovic, 2018). Bu koşullarda çalışan genç plancılar, idealde planlamayı “sosyal bir araç”, teoride

ise “sadece bir iş” olarak görürken ülkedeki planlama eğitiminin sorunları, eğitimin mimarlık formasyonunun hakimiyetinde olması ve uzmanlığın eksikliği genç planlıları iş hayatlarında “marjinal”, “pasif” ve “teknisyen” role sürüklemektedir (Djurasovic, 2018). Bu bağlamda genç planlılar, planlama araçlarından yoksun olduklarını ve hayal kırıklığına uğradıklarını ifade etmektedirler. Bu hayal kırıklığının diğer ülkelerdeki genç planlılara göre en ayırt edici yanı ise değişime duyulan inancın giderek yok olması ve gençlerin çoğunun sahip olduğu göç etme isteği olarak karşımıza çıkmaktadır (Djurasovic, 2018).

Demokratik sorunların yaşandığı Güney Afrika’da ise neoliberal sürecin etkin rolü ile politik baskıların egemenliği genç planlıları umutsuzluğa sürüklemektedir (Oranje, Venter & Ferreira, 2018). Genç planlılar, planlamayı değişim için “sosyal bir araç” olarak gördüklerini söylemekte ve “yolsuzluk” ile “siyasi baskılar” yüzünden planlama alanında herhangi bir çaba göstermediklerini belirtmektedirler (Oranje, Venter & Ferreira, 2018). Ülkedeki genç planlılar için planlama alanı, sadece ekonomik ve sınıfsal geçişin yaşandığı bir araç halini almaktadır (Oranje, Venter & Ferreira, 2018).

Son olarak, Brezilya’daki bir genç planlıının mesleki deneyimlerini neoliberal süreçle birlikte analiz eden Zanotto’nun (2019) çalışması önemli veriler sunmaktadır. Brezilya’da neoliberal süreçle planlamanın özel sektörün, yani geliştirici olarak adlandırılan meslek grubunun eline geçtiğini belirten Zanotto, bu dönüşümle banliyölerin “mekânsal olarak ayrıştığını” ve sermaye birikiminin aracısı haline geldiğini ifade etmektedir (Zanotto, 2019). IMF ve Dünya Bankası tarafından ülkeye kentsel altyapı ve hizmetler için verilen pay ise sosyal eşitsizliği ortadan kaldırmaktan ziyade kentsel mücadeleyi yok etmeyi ve toplumsal gerginlikleri azaltmayı amaçlamaktadır. Bağımlı kapitalizmin bir örneği olan ve kentleşme ile sermaye büyümesini paralel götüren Brezilya’da planlama teorisi ve pratiğinin uyumsuzluğu, genç planlı Amanda’nın bu çelişkili yapı içerisinde farklı tutumlar sergilemesine neden olmaktadır (Zanotto, 2019). Amanda, bir yandan müşterinin istekleri bir yandan da kentsel mekânı iyileştirecek politikaları birleştirmeye çalışırken, siyasetin etkisiyle tekniker pozisyonuna düşmektedir (Zanotto, 2019). Bu doğrultuda “politik”, “profesyonel” ve “değer” tutumları öne çıkmaktadır. “Politik rol” üstlenen planlılar, işlerini teknik servise indirgemekte ve tarafsız bir tutum aldıklarını iddia etmektedirler. “Profesyonel rolde” ise planlılar kendilerini karar verme ve müdahale süreçlerinden uzak tutmakta ve bilgilerini müşterileri için kullanmaktadırlar. Son olarak “değer rolünü” üstlenen planlılar, mesleki ve kişisel değerleri bir kenara koyarak şehrin yerine müşterinin

faidasına çalıştıklarının bilincindedirler ve böylece piyasanın taleplerini gerçekleştirmektedirler (Zanotto, 2019).

Neoliberal sürecin kentsel mekânda ve kurumsal yapıda yarattığı tahribat, ülkelerin yapısına ve kapitalistleşmesine göre değişirken geç kapitalistleşmiş ülkelerdeki plancılar daha zorlu koşullarla ve daha derin hayal kırıklıklarıyla karşı karşıya kalmakta ve kendi ülkelerinden göç etmelerine neden olan deneyimler yaşamaktadırlar. Bütün bu zorluklara rağmen planlama alanı içerisinde mücadele etmeye devam eden plancılar olduğu gibi, mücadelenin sürekliliği de duruma göre değişkenlik göstermektedir.

2.4. Türkiye Kentlerinin Planlama Pratikleri

İktisadi istikrar için İkinci Dünya Savaşı ertesinde imzalanan Bretton Woods anlaşmasıyla sermayenin dolaşımına kısıtlamalar getirilmiştir. 1970’li yıllarda yaşanan petrol krizi sonucunda ortaya çıkan enflasyon ve resesyona küresel ekonomilerde istikrarsızlıklar görülmeye başlanmıştır. Keynesyen politikaların yaşanan bu krizlere çözüm üretmemesi, gelişmiş ülkelerde ve IMF’nin baskısıyla geç kapitalistleşmiş ülkelerde, ithal ikameci sistemin ve kamucu anlayışın yerini süreç içerisinde piyasa mekanizmasını önceleyen neoliberal politikalara bırakmasına neden olmuştur (Pamuk, 2020: 263-264).

Marshall yardımları ve NATO’ya katılımı kapitalist dünyanın bir parçası olan ve ekonomisini ithal ikameci sanayileşme modeli üzerinden düzenleyen Türkiye, aynı yıllarda küresel sorunların paralelinde artan enflasyon, siyasi ve toplumsal krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu durum neticesinde 24 Ocak 1980 kararları ile neoliberal sürece geçiş yapılmış, yabancı sermayenin girişini engelleyen kısıtlamalar kaldırılmış ve kamucu politikalar terk edilmeye başlanmıştır (Pamuk, 2020: 265-268). 24 Ocak Kararları ve 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle neoliberal sürecin ilk ayağı tamamlanmış ve neoliberal sürecin hegemonyasının sağlanması için süreçle uyumlu politikalara geçilmiştir. Bu politikaların uygulama alanlarının başında da kentsel mekânın yeniden üretimi gelmiştir.

Türkiye kentleşmesinin neoliberal süreçle kritik dönüşümü, devletin üstlendiği rolün ve politikalarının değişimiyle beraber okunmalıdır. 1980 öncesi devletin kentsel mekân politikası; modernleşme ve ulusal bilinç yaratmak amaçlı kentsel düzenlemeler, hızlı kentleşmeyle ortaya çıkan problemlerin çözümü ve kentsel siyasetin yarattığı sorunların giderilmesiyle şekillenmiştir (Tekeli, 2009). Bu dönemde ithal ikameci bir stratejiyle sanayileşme ön planda tutulmuş, kentsel mekân yatırımları ve inşaat sektörünün büyümesi

ise ana hedeflerden biri olmamıştır (Balaban, 2013). Neoliberal sürece geçişle devlet, sermaye lehine düzenlemeler önceleyen bir role bürünmüş, kentsel mekânın ve rantın yeniden üretimi doğrultusunda kentler inşaat ve altyapı faaliyetleriyle çevrelenmiştir. Turgut Özal ve Anavatan Partisi (ANAP) ile başlayan bu dönemde kentsel mekân sermayeye açılmış, kentlerde ucuz emek gücü ve girişimcilik hâkim kılınmıştır (Çavuşoğlu, 2014:182-184).

1980'lerde ANAP ile kentsel rant ve planlamanın parçalanması

ANAP, 1983 yılında gerçekleştirilen genel seçimde birinci parti olurken, neoliberal sürecin mimarı olarak kabul edilen Turgut Özal da başbakan olmuştur. Bir yıl sonra yapılan yerel seçimlerde de en fazla oyu alan ANAP; Ankara, İstanbul ve İzmir Büyükşehir Belediyelerini kazanmıştır. Partinin, merkezi ve yerel yönetimde güçlenmesi kent politikalarını da derinden etkilemiştir. Bu dönemdeki neoliberal politikaların yereldeki tezahürü; sermayenin birikimin genişlemesi, yerel yönetimlerin işlevinin sermaye birikimi için dönüştürülmesi ve düzenlenmesi ile yerel yönetimlerin kentleri “rekabetçi kent modeli” bağlamında uluslararası platforma taşımayı amaçlamasıyla özetlenmektedir (Doğan, 2001). İmar afları, girişimci kent söylemleri ve Anadolu kentlerinin kalkınmasını hedef alan Anadolu Kaplanları gibi projeler, kentsel mekânı değiştirmeye, dönüştürmeye ve yeniden üretmeye yönelik atılan adımlardır (Öktem, 2011; Çavuşoğlu, 2014) ve dönemin anlayışı çerçevesinde merkezi ve yerel yönetim politikalarının birbirini beslediği gözükmektedir.

Türkiye'deki neoliberalleşme sürecinin kentle bütünleşmesi, yerel yönetimlerin kentsel mekân üzerindeki idaresinin ve yetki alanlarının dönüşümüyle ve bu dönüşümün de planlama alanını etkilemesiyle gerçekleşmiştir. 1945-1955 yılları arasında köklü bir dönüşüm yaşamayan ve kentsel sorunlara yeni bir çözüm getiremeyen şehir planlama alanı, 1956 yılından başlayan ve 1963'e kadar uzanan zaman diliminde Batı merkezli kurumsallaşmaya başlamıştır. Planlama alanında 1963-1973 yılları arasında kentsel sorunlar ekonomi merkezli ele alınmaya başlanmış, 1973 sonrası ise kentsel sorunlara yeni paradigmalara çözümler aranmıştır (Tekeli, 2009). Neoliberalleşmeye geçişle de parçalanan planlama kentsel rantı var eden (Balta & Eke, 2011) ve kentsel rantı bölüşüm ilişkileriyle düzenleyen konuma sürüklenmiştir (Özcan, 1988).

Neoliberalleşmeyle devlet ve yerel yönetimler, kamusal hizmet sunmaktan uzaklaşırken, kentler de “finans, hizmet ve turizm” merkezine dönüştürülmeye çalışılmıştır (Türkün,

Öktem Ünsal, & Yapıcı, 2014). Bu bağlamda planlamanın rolü de merkezi hükümetin yerelleşme-merkezileşme ikileminde yaptığı düzenlemelerle değişmiştir. Belediyelerin yetkileri 1982 Anayasası ile arttırılmış (Kahraman, 2013), teknik işlevinin de kuvvetlendirilmesi amaçlanmıştır (Şengül, 2009). 1985'te yerelleşme amacıyla çıkarılan 3194 sayılı İmar Kanunu'yla imar planı gerçekleştirme ve yaptırma yetkisi bakanlıktan belediyelere devredilse de kanun o dönemde oldukça tartışılmıştır. İmar Kanunu'nun makro ölçekteki planlara rehberlik etmekten uzak olduğu ve rantı yasallaştırdığı ifade edilmiştir (Erdican, 1991). Diğer yandan halihazırda 3194 sayılı Kanundan önce 1984 yılında yürürlüğe giren 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeler Kanunu ile Ankara, İstanbul ve İzmir Büyükşehir Belediyeleri'ne bu yetki tanınmıştır (Turgut, Yılmazabdurrahmanoğlu & Karaoğlu, 2011). 3194 sayılı Kanun yerelleşme amacı gütsede kanunun 9. maddesi ile plan yapım hakkı bazı koşullarda Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nda saklı kalmış ve bu hak daha sonradan kanuna ilave edilen 7.madde ile genişletilmiştir (Türkün, Öktem Ünsal, & Yapıcı, 2014). Planlamanın parçalanması ise sadece bir kanunla sınırlı kalmamıştır (Keleş, 1991). Her ne kadar 3194 sayılı İmar Kanunu TBMM'de tartışılırken yerelleşmenin altı çizilse de ANAP iktidarındaki merkezi yönetim, İmar Kanunu'ndan önce çıkarılan 1982 tarihli 2634 sayılı Turizm Teşvik Yasası'yla sahip olduğu yetkiyi yerel yönetimlerle paylaşmamış (Erol & Erol, 1991) ve 1989 yerel seçimi sonrası bazılarının kararları iptal edilecek olsa da ANAP iktidarı merkezi ve yerelde güçlü olduğu yıllarda 142 turizm alanını imara açmıştır (Türkün, Öktem Ünsal, & Yapıcı, 2014).

Yerelleşme iddiasıyla başlayan ANAP döneminde özellikle 1989 yerel seçiminden sonra merkezileşmenin güçlendirilmesine yönelik kararlar alınmış ve buna uygun politikalar uygulanmıştır. Merkezi yönetimin KHK'larla "turizm" ve "çevre" alanlarına yönelik plan yetkilerinin arttırılması ve 1989 tarihinde kurulan GAP idaresine GAP kapsamında belirlenen şehirlerde plan yapma yetkisinin verilmesi (Erol & Erol, 1991) planlamanın parçalanması sonucunu doğuracak kararlardan birkaçı olmuştur. 1989 yerel seçimlerinde Ankara, İstanbul ve İzmir Büyükşehir Belediyeleri'ni Sosyaldemokrat Halkçı Parti'ye (SHP) kaybeden ANAP, merkezi yönetimi elinde tutmanın verdiği güçle yerel yönetimler üzerinde baskı kurmuş ve büyükşehir belediyelerinin ekonomik kaynaklarında kısıtlamalar yapmıştır (Keleş, 1991). Hem İmar Kanunu'nun sorunlu yapısı hem de yerel yönetimlerden plan yapma hakkını gasp eden diğer düzenlemelerin var olmaya devam ettiği bir süreçte yerelleşmenin ne denli güçlü bir politika olduğu da bir soru işareti olarak kalmıştır. Keleş (1991), ANAP iktidarında geçen 1984-1991 arası dönemi yerelleşmenin aksine

“İstanbul’un Ankara’ya satılması” olarak değerlendirmiş; planlamanın da parçalanarak “erozyona” uğradığını ve “planımız plansızlıktır” anlayışının yerleştiğini belirtmiştir.

Tüm bu politikalar, 1980 öncesi sosyal refahı amaçlayan toplumcu belediyeçilik denemelerinden küresel kapitalist sistemin yeni dinamiklerine uyumlu bir modele geçişin evreleri olarak da okunabilir. İstanbul örneği üzerinden değerlendirdiğimizde, dönemin belediye başkanı Bedrettin Dalan’ın küresel kent olma yolunda İstanbul’u pazarlaması (Öktem, 2011), kenti parsel bazlı Park Otel gibi projeler, AVM’ler ve kapalı sitelerle donatması (Aksoy, 2014:29) planlamanın ana işlevi olan kamu yararı ilkesini aşındırmıştır (Öktem, 2011). Dünya Bankası, 1980’lerdeki neoliberal yapılanmanın kendisine biçtiği rol çerçevesinde altyapı projeleri için kaynak aktarımı yaparken (Güler, 1999) yerel yönetimler de kenti sermayenin birikimin genişlemesi doğrultusunda yeniden üretilecek bir mekân olarak görmüş, küresel sermayenin taleplerini karşılamak için “vergilendirme” ve “altyapı” imtiyazları tanımıştır (Doğan, 2001:103). Sonuç olarak 1980’ler, yerel yönetimlerin merkezi yönetimle iş birliği içinde küresel sermaye için kentsel mekânı organize etmek amacıyla planlamayı parçalamaya başladığı ve kamu yararı ilkesini aşındırarak idari ve iktisadi sınırlandırmaları yeniden organize etmeye çalıştığı bir dönem olarak gözükmektedir. Yoksul kesim için ucuza konut üretimi için kurulan ve AKP iktidarıyla kendi başına kentsel rant yaratacak olan TOKİ’nin yapısı da bu yıllarda inşaat sektörü için “büyüme aracı” olacak şekilde düzenlenmiştir (Kahraman, 2013). Bu dönemde “sermaye kentleşmiş” (Şengül, 2009) ve devlet müdahalesinin olmadığı ve serbest piyasanın rasyonel olarak karar verileceğine inanılan bir düzlemde şehir planlama da sektör odaklı, parçacıl ve dağınık bir kimliğe sahip olmaya başlamıştır (Duyguluer, 2006). Bütüncül bir planlama anlayışından uzaklaşıldığı bu dönem Erkün’ün (1991) ifadesiyle “mevzuatın imarına” geçiş yapıldığını göstermektedir. Başka bir deyişle İmar Kanunu, kentsel mekânı sermaye birikiminin genişlemesi için yatırım ve büyüme alanı haline getirmiştir (Çavuşoğlu, 2014).

1989 yerel seçimlerinde ANAP’ın büyükşehir belediyelerini kaybetmesi bir dönüm noktası olmuştur. 1980 dönemini İstanbul ölçeğinde ele aldığımızda ANAP, 1980 Nazım Planı’nı sermayenin birikim süreci için bir mâni olarak değerlendirmiş (Türkün, Öktem Ünsal, & Yapıcı, 2014) ve bu doğrultuda Nazım Plan Büroları lağvedilmiştir. Bu gelişmeyle İstanbul’un 25 yıl boyunca plansız bırakılması neoliberal sürecin işleyişinin kentsel mekâna yansımalarını görmek açısından oldukça önemlidir. Çünkü Nazım Plan Büroları 1961 Anayasası’nın getirmiş olduğu “sosyal devlet” anlayışı çerçevesinde kentsel mekânın planlı ve sağlıklı büyümesi amacıyla kurulmuştur (Kahraman, 2010). Oysa neoliberal süreç

eşitsiz kentsel gelişmeden beslenen ve eşitsizliği yeniden üreten bir yapıya sahiptir (Theodore, Peck & Brenner, 2012:24). ANAP da bütüncül bir planlama anlayışının sermayenin rantının kentsel mekânda büyümesi önünde yaratacağı engelleri görmüş ve politikalarını bu yönde düzenlemiştir. İstanbul'un 1989 yerel seçimlerinde seçilen SHP'li yeni belediye başkanı Nurettin Sözen de 1989 yılındaki 13. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu kapsamında yaptığı açılış konuşmasında Nazım Plan Bürolarının kadrosuz ve hafızası yok edilerek büyükşehre devredilmesini eleştirmiş ve kendinden önceki dönemde planlamanın “kaynak israfı” ve “lüks” olarak görüldüğünü belirtmiştir (Sözen, 1989). Sözen, İstanbul ölçeğinde planlı bir büyümenin kendi döneminde gerçekleşeceğini vaat etse de 1990'lı yıllar da kamucu planlama anlayışının ve planlamanın kurumsal yapısının güç kaybettiği yıllar olmuştur (Dinçer, 2011).

Bu noktaya kadar kentsel rant, devlet ve sermaye odağında değerlendirilse de kentsel rantın bir ayağını da özellikle kapitalist sistemde dönüştürülen toplumsal yapı oluşturmaktadır. Toplumsal yapının kentsel rant ile kurduğu bağ, Kıray'ın (1998) ortaya koyduğu “patronaj” ilişkileriyle açıklanabilir. Kıray'a (1998) göre 1950'lerde yaşanan hızlı kentleşme kentsel mekândaki “patronaj” ilişkilerini değiştirmiş ve özellikle 1970'ler ve 1980'lerle birlikte bu ilişkiler siyaset alanı tarafından siyasal İslam'la harmanlanmış ve “siyasal popülizm” noktasına taşınmıştır (Kıray, 1998:180). Patronaj ilişkilerinin Türkiye'de bu dönüşen hali, Tekeli'nin (2000) de ifade ettiği gibi 1980 sonrası ortaya çıkan kentsel rant çerçevesinde siyasi çıkar ilişkileri ve oy kaygısıyla birleşmiş ve siyaset alanının toplum üzerinde kullandığı bir mekanizma haline gelmiştir. Kentsel mekânda mülk sahibi toplumsal sınıflar da bu çıkar ilişkilerinden yararlanarak kentsel rantın peşine düşmekte ve rantın meydana getirdiği kentsel sorunlara karşı tepki göstermemektedir (Kahraman, 2010). Toplum içerisinde mülk sahibi sınıflarla paylaşılan kentsel rant her seçim döneminden önce iktidarların kullandığı bir araç halini almıştır. Özellikle siyaset alanının popülist bir anlayışıyla oy kazanmak uğruna 1980 sonrasında çıkardığı imar afları sağlıklı kentsel politikalara ve gelişime yol açmış, toplumun mülk sahibi kesiminin de kentsel ranta ortak edilmesi amaçlanmıştır (Çavuşoğlu, 2014).

1990'larda krizler, küreselleşme ve “Neoliberal İslamcı Belediyecilik” anlayışı

1990'lı yıllarda Türkiye kentlerinin ve planlamanın neoliberal süreçle dönüşümü siyasi ve toplumsal krizlerin çehresinde gerçekleşmiştir. Bu krizler, kent ve neoliberal hegemonya ilişkisini zayıflatırken (Öktem, 2011) yeni küresel paradigmada özellikle Türkiye gibi geç kapitalistleşmiş ülkelerde devletin konumu tartışılmış ve devlet, kentsel mekânda sermaye

lehine düzenlemeler önceleyen bir role bürünmüştür. Bu yıllar bir yandan birbirine zıt siyasi ideolojilere sahip partilerin büyükşehirlerdeki farklı politikalarının kentsel mekâna yansımalarına sahne olurken diğer yandan 2002’den günümüze kadar iktidarını devam ettiren AKP’nin kentsel politikalarının temellerinin de günümüz Cumhurbaşkanı ve dönemin RP’li İBB Başkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından atıldığı yıllar olması açısından önemlidir (Türkün, Öktem Ünsal, & Yapıcı, 2014). AKP’nin içinden doğduğu RP de ilk yerel seçim başarısını bu dönemde göstermiştir. Bu noktada siyasal İslam’ın RP ile geçirdiği dönüşüm, yerel yönetim ve daha sonra merkezi hükümetin neoliberal süreçle kurduğu ilişki bazında önem arz etmektedir. MSP’nin 1970’lerdeki “korumacı ve müdahaleci” rolü (Tuğal, 2012) 1990’larda RP ile neoliberal sürece uygun olarak serbest piyasayı destekleyici konuma evrilmiştir (Buğra & Savaşkan, 2021). RP bu sayede “ötekileştirildiği” ve “yabancılaştırıldığı” (Buğra & Savaşkan, 2021:92-96) iddia edilen tabanıyla da hemhal olmuştur. Kısacası Erbakan’ın “Adil Düzeni” ile kapitalizmin “neoliberal süreci” kol kola girmeyi başarmıştır. Dönemin İBB Başkanı Recep Tayyip Erdoğan da partisinin muhafazakâr görünümü ile neoliberal süreci harmanlamış ve İstanbul’un çağdaş ve yarışmacı dünya kenti olmasına yönelik politikalar üretmiştir (Öktem, 2011). Bora’ya (Bora, 2017) göre Menderes’ten Özal’a kadar götürebileceğimiz bu süreçte muhafazakâr kanadın kenti yeniden inşa arzusu kesintilerle devam etmiş ve Erdoğan’ın İBB başkanlığı döneminde de kendini göstermiştir. Bu bağlamda desantralizasyon politikaları planlarda yerini alırken hizmet sektörü ve ulaşım sistemlerinin güçlenmesi ve ticaret, turizm, kültür gibi birçok alanda İstanbul’un küresel rekabette ön plana çıkması amaçlanmış ve kentin yeniden inşası süregelmiştir (Nazım Plan Raporu, 1995).

Doğan (2011) RP’nin büyükşehirleri kazandığı 1994 yerel seçimlerini milat aldığı ve AKP ile devam ettirdiği dönemi “Neoliberal İslamcı Belediyecilik” olarak adlandırmaktadır. Doğan’a (2011) göre RP’nin 1994 ile başlayan ve 1998’de kapatılmasına kadar süren yerel yönetim anlayışı neoliberal süreçle uyum içindedir ve başlangıçtan itibaren RP’li yönetimler belediyeleri “hizmet şirketi” olarak görmekte ve yönetmektedir. Diğer yandan ise oy kazanmak ve yönetilebilir bir yoksulluk için yoksul kesimlere yönelik maddi destek ve yardımlarda bulunulmuş ama ulaşım ve gıda gibi yerel yönetimin hizmet alanlarında özelleştirmeye gidilmiştir (Doğan, 2011). Özel sektörle kurulan ilişki ihale ve taşeron yöntemiyle ucuza mal ve hizmet alımıyla devam etmiş, buradan elde edilen mali kaynak kentsel mekânda spekülâtif rant yaratma amacıyla inşaat faaliyetlerinde bulunan yerel

sermayeye aktarılmıştır (Doğan, 2011). Kentsel mekân, neoliberal süreçte sermaye birikiminin yeniden üretimi için araçsallaştırıldığı bu dönemde partinin yerel yönetim anlayışının eşitsizliklerden beslenen ve bu eşitsizlikleri yeniden üreterek hegemonyasını korumaya çalışan neoliberalizmle uyum içerisinde olduğu görülmektedir. Bu durum belli açılardan aynı kalarak veya farklılaşarak, 2002’de iktidara gelecek olan AKP’nin kentsel mekâna bakışının hangi deneyimlerden beslendiğini de göstermektedir. Diğer yandan 1990’larda imar afları gündemden düşerken Ankara, İstanbul ve İzmir’in yanı sıra Anadolu kentleri de sermaye tarafından çevrelenmeye başlamıştır. Anadolu Kaplanları olarak anılan kentler bu süreçte sermaye birikiminin aktarılmasıyla büyümektedirler (Sönmez, 1998).

Neoliberal süreçle kamucu anlayış terk edilmekte, kamu malları ve hizmetleri özelleştirilmekte ve kentsel mekânda “yaratıcı etki” doğmaktadır (Theodore, Peck & Brenner, 2012). Bu bağlamda 1994’te yürürlüğe giren 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu dönemin ruhunu yansıması açısından iyi bir örnektir. Türkiye’de özelleştirme gelirleri 2002’de AKP’nin iktidara gelmesiyle sıçrayacak olsa da özelleştirmelerin kurumsal altyapısı 1990’larda kurgulanmış ve 1994’te Özelleştirme İdaresi kurulmuştur (Üçer, 2018). İmar Kanunu’nda yapılan değişiklikler, Özelleştirme İdaresi’nin kuruluşu ve arkasından gelen 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu ile kamuya ait kentsel mekânın sermayeye transferi için yasal altyapı oluşturulmuştur.

1990’lı yıllarda planlama parçalanmaya ve bütüncül ilkesinden uzaklaşmaya devam etmiş ve “çok-kurumlulaşan” (Duyguler, 2004) bir yapıya bürünmüştür. 2003 yılına uzanan kadar uzanan dönemde Bakanlar Kurulu ve altı Bakanlık “Arazi kullanım/bölgeleme kararı” yetkisi, Başbakan’ın başında olduğu Yüksek Kurullar ve beş Bakanlık, Valilikler ve belediyeler “plan onama yetkisi” ve birçok kamu ve özel kuruluş da “Ruhsat ve İzin yetkisi” ile donatılmıştır (Duyguler, 2004).

1990’lar geç kapitalistleşmiş ülkeler için iktisadi kriz yılları olarak tanımlanabilir. Neoliberal sürece hızlı geçiş yapan ama kurumsal organizasyonlarını düzenleyemeyen bu ülkelerde ekonomik ve toplumsal krizler yaşanmış, yüksek enflasyon ve işsizlik görülmüştür. Türkiye’de krizlerin sonucunda İMF programlarını uygulamaya koymuştur. Şubat 2001’de yaşanan derin ekonomik krizin ardından Dünya Bankası’ndan gelen Kemal Derviş ile “Güçlü Ekonomiye Geçiş” programı kapsamında 15 günde 15 yasa çıkarılmış ve piyasa kuralları yeniden düzenlenmeye çalışılmıştır. Millî Görüş hareketinden ayrılan ve gömlek değiştirdiğini iddia ederek 3 Kasım 2002 genel seçimlerine giren AKP de

seçimlerden birinci parti olarak çıkmış ve 2008 yılına kadar IMF programını uygulamaya devam etmiştir.

2000'lerde AKP iktidarı, inşaat odaklı kentsel büyüme ve yerelleşme söylemleri

AKP iktidarının merkezi yönetimi 2002'den beri devam ederken 2004 yerel seçimlerinde başlayan yereldeki iktidarı, 2019 yerel seçimlerinde Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediyeleri ile birçok belediyenin kaybedilmesiyle yara almıştır. Özellikle AKP'nin büyükşehir belediyelerindeki iktidarı kentsel politikalar üzerinden farklı dönemselliklerle anılmaktadır. Aksoy (2014:27-28), 2002-2011 yılları arasını neoliberal sürecin küreselleşme stratejilerine uygun ve partinin muhafazakâr kimliğini kente yansıtmayan bir dönem olarak değerlendirmektedir. Aksoy'a (2014) göre AKP'nin kentsel mekân politikası dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Gezi Parkı'na Topçu Kışlası yapma isteğiyle değişmiş ve bu dönemden itibaren AKP kentsel mekânda daha otoriter bir tutum izlemeye, muhafazakâr kimliğini de kentsel mekâna daha fazla yansıtmaya başlamıştır.

AKP, yönetimi boyunca inşaat odaklı bir büyüme yöntemi seçmiş ve 1980'lerde neoliberal sürece geçişinin önemli aktörü olan ANAP ile benzerlik göstermiştir (Balaban, 2017). Bu seçimin arkasında yatan birçok sebep bulunmaktadır. Sıcak paranın olduğu dönemlerde inşaat sektörüyle gelen hızlı büyüme, kamu-özel ortaklığıyla çabuk bitirilen yol, havalimanı ve konut projelerinin "çalışkan" yerel yönetim izlenimi vermesi (Sönmez, 2015), "büyük" imajının muhafazakâr kitlelerde yarattığı güçlü imaj (Bora, 2017), inşaat sektöründen yaratılan istihdamla işsizlik oranlarının geçici düşmesi, farklı sektörlerle bağlı bir yapıya sahip inşaat faaliyetlerinin diğer sektörlerle canlandırma getirmesi (Balaban, 2017) ve kredilerle yoksul ve orta sınıfı borçlandırılması (Yeşilbağ, 2016) nedenler arasında sayılabilmektedir.

AKP'nin 2002'den günümüze kadar devam eden yerel politikası çerçevesinde planlama parçalanmaya devam etmiş ve farklı merkezi kurumlara ve kuruluşlara plan yapma hakkı tanınmıştır. Yerelden alınarak merkezileşen bu hak sonucunda mekâna yönelik plan sayısı artmış ve 61'e ulaşmıştır (Ersoy, 2011). Plan yapma yetkisinin farklı kurumlara dağılması ve planlamanın daha da parçacıl bir yapı haline gelmesi farklı kanun, yönetmelik ve KHK'larla gerçekleşmiştir. Bu değişikliklerle belediyelerin yapısı değiştirilmiş, TOKİ ve Özelleştirme İdaresi'ne kentsel mekânda plan yetkisi tanınmış ve son olarak 2011'de ÇŞB'nin kurulmasıyla merkezi yönetimin kentsel mekânı düzenleyici hegemonyası güçlenmiştir.

AKP iktidarında 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu ile yerleşmenin sinyalleri verilirken yerel yönetimlerin sermaye ile iş birliği yapabilmesinin önü açılmış ve kamu hizmetleri özelleştirilmiştir (Kahraman, 2010). Aynı yıl yürürlüğe giren 5366 sayılı Kanun ile de yerel yönetimler, sermaye ve TOKİ iş birliğinin temelleri atılmış ve bu kanunla yerel yönetimler sermaye için rant yaratıcı rolüne bürünmüştür (Kahraman, 2010). Yerel yönetimler ile sermaye ilişkisi bu kanunlarla güçlendirilirken planlama da TOKİ ve Özelleştirme İdaresi'ne verilen neredeyse sınırsız yetkilerle parçalanmaya devam etmiştir. Böylece 1984'te kurulan TOKİ, 1980'lerdeki konut finansı sağlayan hamil rolünden 2000'li yıllarda sektörün başat aktörü rolüne geçiş yapmıştır. Bu geçişle yerel yönetimlerin plan yapma yetkisi gasp edilmiş ve çıkarılan kanun ve yönetmeliklerle yetkiler TOKİ'ye aktarılmıştır. 2003'te yürürlüğe giren 4966 sayılı Kanun ile TOKİ'nin kurumsal yapısı bir sermaye şirketi gibi kâr hedefi güderek ortaklıklar yapabilen ve projeler gerçekleştirebilen bir kimlik kazanmıştır (Türkün, Öktem Ünsal, & Yapıcı, 2014). 2004'te yürürlüğe giren ve Arsa Ofisi'ni lağveden 5273 sayılı kanunla da ofisin arsaları bilâbedel TOKİ'ye transfer edilmiştir (Türkün, Öktem Ünsal, & Yapıcı, 2014). Diğer yandan gecekondular alanlarıyla ilgili 2004'te yürürlüğe giren 5162 sayılı kanunla ve kanundaki 2007 tarihli değişiklikle yerel yönetimlerin sahip olduğu plan yapma yetkileri ve bakanlığın sorumlulukları da TOKİ'ye aktarılmış ve kurumun planları İmar Kanunu kapsamı dışına çıkarılmıştır. 2007 tarihli Kanun yönetmeliği ile TOKİ kontrolsüz bir yapıya bürünmüştür (Türkün, Öktem Ünsal, & Yapıcı, 2014). Ayrıca 2008 tarihli 5793 sayılı Kanun ile belediyelerin plan sürecindeki yetkileri de sahip olduğu alanlar çerçevesinde TOKİ ve Özelleştirme İdaresi'ne aktarılmıştır (Kahraman, 2010). 1984 yılında kurulan TOKİ'nin AKP iktidarıyla çehresi değişmiş, yoksul kesimler için konut üreticisi rolünden yasalar ve yönetmeliklerle otoriter bir yapıda konut üretimini metalaştıran, devlet ve sermayeyle kurduğu ilişkilerle kentsel rantı üreten role geçiş yapmıştır. TOKİ'nin “olağanüstü yetkilerle donatılmış devasa bütçeli ve dokunulmaz bir devlet aygıtı” (Balaban, 2017) konumuna ulaşması da yerleşme söylemlerine ket vurmuştur.

2011'den itibaren otoriterleşme, merkezileşme ve rant

AKP iktidarında planlamanın parçalanmasına yönelik en önemli hamlelerden biri de ÇŞB'nin kuruluşudur. ÇŞB, 2011'de yürürlüğe giren 644 sayılı KHK ile kurulmuş olsa da bu KHK aynı yıl değiştirilerek yerini 648 sayılı Kararname'ye bırakmıştır. ÇŞB bu KHK ve 2012 tarihli 6306 sayılı Kanun ile belediyelerin sahip olduğu plan yapma yetkilerinin neredeyse tamamını ele geçirmiştir. 2011 genel seçimlerinden birkaç ay sonra kurulan bu

yeni bakanlığın kentsel mekân üzerinde sahip olduğu ayrıcalıklar ile dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Gezi Parkı'na Topçu Kışlası yapmayı dikte etmesi sonucunda başlayan Gezi Direnişi ile HDP belediyelerine kayyumların atanmasını beraber düşündüğümüzde, Aksoy'un (2014) da ifade ettiği üzere bu yıllar AKP'nin kentsel mekânda otoriter bir kimliğe dönüşmesinin başlangıcı olarak da kabul edilebilir.

Habitat 2 ile sıkça tartışılmaya başlanan yerel yönetim ve özerklik tartışmaları, AKP ile devam etmiştir. İktidara geldikten hemen sonra 2003 yılında çıkarılmaya çalışılan "Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun Tasarısı" dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının üniter devlet yapısıyla çeliştiği nedeniyle reddedilmiştir (Savaşkan, 2017). AKP, ilk döneminde AB ile ilişkiler çerçevesinde yerel yönetimi bağlayan ve değişiklik öngören yasalarla yerelin yetkilerini attırırken siyasi otoritesini de koruma amacı gütmektedir (Savaşkan, 2017). Bu stratejinin dönemin başbakanı Erdoğan'ın yetiştirdiği Millî Görüş ve İBB Başkanlığı yıllarındaki deneyimlerinden kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü iktidarının ilk yıllarında devlet içerisindeki kadrolaşmasını tamamlayamayan ve "vesayet" söylemiyle mücadele ettiğini iddia eden AKP valilere seçimle göreve gelen belediye başkanları kadar itimat etmemekteydi (Savaşkan, 2017). Bunun yanı sıra ilk AKP hükümetleri yerleşmenin temel taşı olan ekonomik özerkliği de elinde tutmaktaydı (Savaşkan, 2017). Bu durum da yerelin yönetsel özerkliğinin gerçekleşmesinin mümkün olmadığını göstermektedir.

Detaylandırıldığı üzere AKP'nin yerel politikası farklı dönemlerde farklı şekillerde olsa da bu politikalar dönemsel olarak kendi içlerinde de çelişkiler içermektedir. 2002'de iktidara gelen AKP bir yandan AB'ye adaylık söylemiyle yerleşmeyi benimsediğini iddia etmiş diğer yandan kentsel mekânda yaratmaya çalıştığı sermaye gruplarıyla kurduğu ilişki ağlarıyla kentsel rantı yaratmaya ve beslemeye çalışmıştır. İstisna hükümlerle mekânı yeniden üreten ve ranta karşı savunmasız bir hale getiren (Kahraman, 2021) AKP rejimi, AB uyum paketinde yer alan Kamu İhale Kanunu reformunu istisna hükümlerle uygulamazken aynı zamanda bu hükümlerle ilişkili olduğu sermaye gruplarına sermaye transferi yapmaktadır. Bu dönemde iktidarın belediye ihalelerinin %70'ini ihalelerde rekabet koşulu olmaksızın kendisiyle "bağlantılı" ve "ilişkili" firmalara ve kişilere verdiği görülmektedir (Çeviker Gürakar 2018:167-169). AKP rejiminin merkezi ve yerel yönetimler aracılığıyla kentsel mekânda sermaye birikim süreçlerini yeniden üretmesi ve genişletmesine örnek olarak 2013 yılı kabine kararları ve İBB meclisinin 2014-2018 yılları

arası görüştüğü tekliflerin içeriği gösterilebilir. Bakanlar Kurulu'nun 2013'teki kararların %60'ını imar izinleri oluştururken (Gürkaynak ve Böke, 2013:69) 2014-2018 yılları arasında AKP yönetiminde olan İBB meclisinde 8470 imar teklifi ele alınmıştır. Bu süre zarfında görüşülen 1010 teklifle “yandaş” denilen belli vakıflara 800 milyon liralık destek verilmiştir. Deprem tehlikesiyle her geçen gün baş başa kalan İstanbul'un yerel yönetsel organı İBB Meclisinde bu konuyla ilgili ise sadece 70 teklif gündeme alınmıştır (Ocak, 2020). Böylece yasal mevzuat ile siyasi ve rant odaklı çıkar ilişkileri merkezleştirilmiş ve belediyeler de “ çatışmaların”, “yolsuzluğun” ve “kayırmannın” odak noktası haline getirilmiştir (Çeviker Gürakar,2018). Bunun yanı sıra AKP rejimi 2018 yerel seçimlerinde Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediyeleri'ni kaybetmiştir. Özellikle İBB'yi kaybeden AKP rejimi az bir farkla biten seçimi tekrarlatmış ve tekrarlanan seçimde Cumhuriyet Halk Partisinin (CHP) adayı Ekrem İmamoğlu'na daha büyük bir farkla yeniden kaybetmiştir. ANAP'ın yerel seçimleri kaybettikten sonrası politikasına benzer bir şekilde AKP de merkezi yönetimin yerele baskısını özellikle İBB üzerinden arttırmıştır. AKP, 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu ihlal ederek “Boğaziçi Öngörünüm Bölgesi”nde bulunan bir alanı imar açmış (Güvemli, 2022) ve yerelin yetkilerini yok saymıştır. 4758 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile de İstanbul'un Adalar bölgesindeki plan yapım hakkı ÇSB'ye devredilmiştir (Güvemli, 2021). AKP'nin de ANAP gibi yerel seçimi kaybettikten sonra yerel üzerindeki baskılarını daha fazla arttırdığı ve otoriter bir tutum sergilediği görülmektedir.

2004-2011 yılları arası Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik şartına uyum sağlamak için yerelleşme amacıyla bazı girişimlerde bulunulmuştur (Çeviker Gürakar, 2018). Bu girişimlerin sonucunda yerel yönetimlerin özerkleşmesi ve kent politikalarının yerelleşmesi amacıyla başlatılan süreç sonunda “KENTGES-Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (2010–2023)” hazırlanmıştır. Ancak farklı kurum ve kuruluşlar ile paydaşların katıldığı KENTGES, katılımcılara hedeflenen projeler noktasında hayal kırıklığı yaşatmıştır (Şahin, 2019). KENTGES'te önerilen politikalarla AKP iktidarının kentsel mekâna yönelik yaptığı hamleler birbirleriyle çelişmekte, bu durum da KENTGES katılımcılarını ikilemde bırakmaktadır (Şahin, 2019). Bürokratların yetki devrindeki isteksizliği, ÇSB'nin kuruluşu ve planlama yetkilerini kendi bünyesinde toplaması ile arkasından gelen Gezi Direnişi'nde AKP'nin kolluk kuvvetleriyle demokratik taleplere karşı gösterdiği antidemokratik tutum (Şahin, 2019) iktidarın yerelleşme bir yana merkezleştiğini göstermektedir. TOKİ'nin yetkilerinin artırılması ve ÇSB'nin kentsel

mekâna müdahale alanı genişletilmesi (Özden, 2013) ile de yerel yönetimlerin özerkliği soru işareti olarak kalmıştır.

AKP rejimi merkezi ve yerel olarak inşaat odaklı bir çerçevede kamu-özel ortaklığı ile yol, havalimanı ve mega proje inşaatlarıyla sermaye birikim süreçlerini genişletirken ve yerelde kendisine tabi sermaye grupları yaratırken 2012 yılına kadar bu politikasını büyümeyle destekleyebilmiştir. Ancak 2011 yılından itibaren özellikle Gezi Direnişi ile rejimin otoriterleşmesi ve IŞİD'in büyükşehirlerdeki terör eylemleri nedeniyle yabancı sermaye Türkiye'den çekilmiş ve büyüme oranları giderek düşmüştür (Sönmez, 2015). Dünya Bankası ve IMF kaynaklı politikalar ile özelleştirmeler ve inşaat sektöründen elde edilen yüksek gelirler, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından 2008-2009 küresel krizinin Türkiye'yi "teğet geçtiği" yorumlamasına kaynak oluşturmuş (Sönmez, 2015) ancak ABD Merkez Bankası'nın parasal genişlemeye son vermesi ve Türkiye'deki antidemokratik süreç ile yabancı sermaye kaynaklı sıcak para akışının kesilmesi, enflasyonu arttırmış ve dövizini yükseltmiştir. Bu duruma rağmen inşaat odaklı bir büyüme çabasından vazgeçmeyen iktidar, emlak piyasasının sürekli genişlemesi amacıyla merkez bankasına faizleri indirmesi için söylemsel ve yönetsel olarak baskı yapmıştır. Bu bağlamda AKP rejiminin kentsel politikası da sermaye birikim süreçlerinin genişlemesi için mega projelerle, duble yollarla ve başka bir sürü kentsel projeye mekânı yeniden üretmekten geçerken mesleki ilkeleri gereği asıl amaçları kamu yararını savunmak olan şehir plancıları da belediyelerde farklı güç odaklarıyla ve sorunlarla baş başa kalmıştır.

2.5. Türkiye'de Şehir Plancılığı, Plancılar ve Genç Plancılar

Türkiye'de şehir planlama meslek alanı görece geç bir tarihte kurumsallaşmıştır. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yerel örgütlenmeye yönelik bazı adımlar atılsa da alanın özerkleşmesi Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçekleşmiştir (Şengül, 2008). Neredeyse bir yüzyıla varan bu tarihsel süreçte şehir plancıları da dönemlerin siyasi, ideolojik ve toplumsal atmosferine göre çeşitli roller üstlenmişlerdir. Meslek alanının tarihi, çoklu kırılma noktalarıyla şekillense de şehir plancıları her dönem siyaset ve rant baskısı altında çalışmak zorunda kalmışlardır. Buna rağmen plancıların aldıkları ve/veya almak zorunda oldukları mesleki pozisyonlar farklılaşmıştır. Türkiye'de son yıllarda kamu ve özeldede çalışan şehir plancıları ve genç şehir plancıları üzerine niceliksel ve niteliksel saha araştırmaları siyaset ve rant baskısı üzerinden şekillenmekte, daha önceki dönemlerde

yapılan değerlendirmeler ise değişen koşulların plancıları nasıl etkilediğine dair kuramsal yönü ağır basan çalışmalarından oluşmaktadır.

Türkiye’de şehir planlama meslek alanı Şengül (2008) tarafından üç döneme ayrılmaktadır. Şengül (2008:113) Cumhuriyet’in ilanı ile çok partili yaşama geçilen 1923 ile 1945 yılları arasını “Ulus Devletleşme Süreci” olarak adlandırmaktadır. Bu dönemde yeni kurulan devlet “sosyal sermayeyi” “sembolik sermayeye” çevirmeye çalışırken devletin bu çabasının kentsel mekâna yansımaları da yeni başkent Ankara’da görülmektedir (Şengül, 2008). Şengül (2008) bu dönemdeki planlama alanının yapısını ve plancıların deneyimlerini Ankara’yı planlamak için gelen Jansen üzerinden anlatmaktadır. Her ne kadar Mustafa Kemal Atatürk’ün himayesinde olsa da Jansen’in, dönemin siyasetçi ve bürokratlarının rant ilişkileri dolayısıyla baskı altında çalıştığı görülmektedir (Şengül, 2008). Ayrıca bu yıllarda planlama meslek alanında mimarların egemen olduğu, plancıların planlama kararlarında özerkliğe sahip olmadığı ve siyaset baskısı altında çalıştıkları da ortaya konmaktadır (Şengül, 2008). Şengül (2008:119) tarafından meslek alanının kurumsallaşması ve emek gücünün kentleşmesinin etkisinde geçtiği belirtilen 1945 ile 1980 yılları arasını kapsayan dönemde DPT’nin, Ankara, İstanbul ve İzmir’de Nazım Plan Bürolarının, ODTÜ’de Şehir ve Bölge Planlama bölümünün ve Şehir Plancıları Odası’nın (ŞPO) kurulması meslek alanının kurumsallaşmasına yönelik atılan önemli adımlar olarak görülmektedir. Bu dönemde köyden kente göç kentlerin plansız büyümesine sebep olmuş, dünyada ve Türkiye’de hâkim olan sol anlayışı ve toplumcu belediyeciliği benimseyen şehir plancıları göçün neden olduğu bu sorunlar karşısında sınıfsal bir perspektifle kentsel eşitsizleri ortadan kaldırmak için kamulaştırmaya varan radikal çözümler ortaya atmışlardır (Şengül, 2008). Ayrıca bu yıllarda kapsamlı planlama anlayışı bağlamında müellif plancı rolü yerini ekip plancıya bırakmıştır (Şengül, 2008). Türkiye’nin 1980’de neoliberal sürece geçişi sonrası planlama alanının aşındığını belirten Şengül (2008), neoliberal anlayışın planlama alanı ve plancılar üzerine yaptığı yıkıcı etkinin altını çizmekte ve plancının “tekniker” konumuna düştüğünü ifade etmektedir. 1980’li yıllardan günümüze kadar uzanan süreçte şehir plancıları Türkiye kentlerinin neoliberalleşmesi sonucu yasal ve yönetsel değişikliklerle planlamanın parçalanması gibi birçok durum karşısında siyaset ve rant baskısı altında çalışmak zorunda kalmaktadır.

1980’li ve 1990’lı yıllarda şehir plancısının rolü siyasetin, kanunların, planlama eğitiminin ve planlama paradigmalarının etkisiyle farklı açılardan tartışılmıştır. Neoliberal süreçle planlamanın da dönüşmesi sonucu 1980’lerin sonunda akademik çevrelerde ve meslek

çevrelerinde şehir plancısı genellikle katılımcılık, uzmanlık, teori-pratik ikilemiyle gündeme getirilmiştir. Kitapçı (1989), “elitler” üzerinden yaptığı değerlendirmede toplumdan uzak ve halkı “cahil” olarak gören bir anlayışın hâkim olduğunu ifade etmektedir. Kitapçı’ya (1989) göre son kertede karar yetkisi “açık ve evrensel bir gerçeklik” ile plancıya aittir ve plancı katılımcı anlayış çerçevesinde toplumu aydınlatma görevini üstlenmelidir. Yener (1989) ise plancı uzmanlığını tartışmaya açmakta ve gecekondü bölgeleri üzerinden verdiği örnekle plancıların toplumsal olaylara sadece sosyolojik olarak yaklaşmasını eleştirmektedir. Bu eleştirisinin yaparken özellikle planlama bölümü öğrencilerinin eğitim hayatlarında farklı disiplinlerden öğrencilerle beraber çalışmasının önemini de ayrıca belirtmektedir. Çünkü kentsel sorunlar neoliberalizmle karmaşıklaşmıştır ve bu yüzden “uzmanlaşmış plancı” rolüne ihtiyaç duyulmaktadır (Yener, 1989). Yener (1989) diğer bir ayrımı da “pratiğe yönelmiş plancı” ile “kuramsal plancı” arasında yaparak bu iki rolün birleşmesinin katılımcı kent ve planlama açısından olumlu sonuçlar doğuracağını altını çizmektedir.

1980’lerdeki neoliberal sürecin planlama alanı ve plancılar üzerinde yarattığı etkilerden biri de siyasal sorunlardır (Tekeli, 1989). Tekeli’ye (1989) göre çizilen ama hayata geçirilemeyen planlardan plancılar sorumlu tutulmuş ve böylece plancılar baskı altına alınmıştır. Plancıları toplumsal hayatın gerçeklerinden uzak kalmalarından dolayı eleştiren Tekeli (1989), hazırlanan planların kuramsal olarak uygun ancak pratikte uyumsuz olduğunu belirtmiştir. Tekeli’ye (1989) göre plancılar özellikle yerel aktörlerle ilişki kurmaktan kaçınmakta ve bu yüzden de yerele uygun gerçekleştirilebilecek planlar ortaya koyamamaktadırlar. Çünkü şehir plancıları, planları sadece kâğıt üzerinde yapılan bir iş olarak görmekte ve planın pratik yönünü görmezden gelmektedirler (Tekeli, 1989). Bu dönemde yeni planlama paradigmaları çerçevesinde yeni bir plancı tipinin oluştuğu iddia edilmekte ve bu plancı tipi yeni dönemde kamu yararı kavramının muğlaklığı dolayısıyla arada kalmaktadır (Tankut, 1989). Oysa Tankut’a (1989) göre plancı yeni dönem anlayışı olan kamu-özel iş birliğini kabul ederek çalışmalı ve “tarafsız bir uzman” değil, “etkin ve yetkin bir arabulucu” rolünü üstlenmelidir. Daha önceki satırlarda da değinildiği gibi 1989 yerel seçimleri Türkiye’nin neoliberal sürecinde bir kırılma noktası olmuştur. Askeri darbe sonrası iktidara gelen ANAP’ın yerel yönetim idaresinde geçen dönemde plancıların, Özal tarafından başlatılan “kalkınma oyununun” dışında bırakıldığı ve 1989 seçimleriyle beraber plancıların oyuna yeniden katılması için özeleştiride bulunması ve tedavülde olmayan eski

kuralların sorgulanması gerektiği de vurgulanmıştır (Akbulut, Gökçen, Gökçen, Tekkökoğlu & Ünsal, 1991).

1990'lı yılların başında, önceki on yılın ve 3194 sayılı İmar Kanunu'nun etkisi devam etmekte ve plancının rolünün dönüştürüldüğü savunulmaktadır. Karaçorlu'ya (1991) göre kentlerin sağlıksız gelişimi ve planlama ilkelerinden uzak bir anlayışın döneme hâkim olması planlamayı “işlevsiz” konuma, plancıyı da “tekniker” rolüne büründürmektedir. Plancının yetkinliği, uzmanlığı, yaratıcılığı ve karar alma yetisi yok sayılırken plancılar belediye meclisinin “teknik aracı” olarak görülmektedir (Karaçorlu, 1991). Çıracı da ekseriyete benzer şekilde yeni bir plancı rolünün ortaya çıktığını ifade etmiş ve bu plancı rolünü pratikte karşılığı olan planlar yapan, karar verici aktörlerle iletişim kurma becerisine sahip ve politik bir duruşla toplumsal aktörlerle ilişki içindeki aktör olarak tanımlamıştır (Çıracı, 1993). Aynı zamanda planlamanın parçalanmasına da değinen Çıracı'ya (1993) göre artık plancının bir diğer işlevi de koşullar gereği planlama yetkisini elinde bulunduran kurumlar arası koordinasyonu sağlamaktır.

2000'li yıllara geldiğimiz plancı rolü üzerine değerlendirmeler devam etmekte ve plancılar için genel-uzman tartışması yapılmaktadır. “Genel plancı”, planlama alanının mesleki formasyonlarını harfiyen tamamlamış ve baştan sona planlamanın donanımıyla yetişmiş plancıyken “uzman plancı” ise lisans sonrası formasyonla plancı olmuş ya da belli bir alanda spesifik olarak uzmanlaşmış plancı olarak tanımlanmıştır (Berkmen Yakar & Yenen, 2001). Berkmen Yakar ve Yenen'e (2001) göre ise plancı; dönüşümleri iyi tespit edebilen ve dönüşümlere ayak uydurabilen, buna bağlı olarak kentsel mekânın çatışmalarından sonuca ulaşmasını bilen ve bu durumu gündeme taşıyabilen, teorik ve pratik üzerinde sürekli öğrenme içinde olan kişidir. Şehir plancılarının muhalif ve mücadeleci yönü üzerine yapılan bir diğer değerlendirmede, plancıların eğitim ve meslek hayatı karşılaştırmakta; plancıların eğitim hayatındaki süreçte “idealist”, meslek hayatında ise “araçsal bir rol” oynadığı belirtilmektedir (Çobanyılmaz Öztürk, 2017). “İdealist” ve “araçsal” rol ikileminde sıkışan plancının aynı zamanda toplumsal bir özne olduğu unutulmaktadır. Toplumsal ve kentsel krizlerin yoğunlaştığı bu dönemde plancı, toplumsal bir özne olduğunu hatırlamalı ve kentsel mücadelenin bir parçası ve hatta “itici gücü” haline gelmelidir (Çobanyılmaz Öztürk, 2017). Plancının bu yeni rolünün en önemli örneklerinin son yıllarda İstanbul'daki kentsel mücadelede görüldüğünü belirten Çobanyılmaz Öztürk (2017), “Sınır Tanımayan Otonom Plancılar”ı ve Gezi Direnişi'ndeki şehir plancıların ve mimarların öncüsü olduğu “Taksim Dayanışması”nı örnek olarak göstermektedir.

Plancıların bu iki oluşumda da aldığı rol kentsel mekândaki toplumsal muhalefetin örgütlenmesine ve söz üretmesine dair politik bir duruş olmuştur. Plancıların ve mimarların toplumsal hareketlerdeki rolü AKP rejiminin de tepkisine yol açmış ve Gezi Davası'na dönüşen süreçte şehir plancısı Tayfun Kahraman ve mimar Mücella Yapıcı ile Gezi Direnişi'nde toplumsal itiraz ortaya koyan 8 kişi 2022 yılında hapis cezasına çarptırılmıştır. Kimyon (2016) da Türkiye'de otoriter rejimin kentsel müdahalelerine karşı toplumsal bir muhalefet hattı örüldüğünü ve Gezi Direnişi'nin bir umut olduğunu belirtmektedir. Kimyon'un (2016) planlama ve kapitalizm ilişkisi üzerinden yaptığı değerlendirme oldukça önemlidir. Kimyon'a (2016) göre neoliberal süreçte planlama alanı ve plancı ancak eleştirel düşünceyle kentsel eşitsizliklerin birçok açıdan farkına varacak ve bu sayede "körlükten" kurtulabilecektir. Bu noktada şehir plancısı Tayfun Kahraman'ın toplumsal muhalefetin güçlü itirazını ortaya koyduğu Gezi Direnişi'nde bir plancı olarak üstlendiği rol, bir plancının aynı zamanda toplumsal aktör olarak neoliberal sürecin yarattığı kentsel çelişkilerin farkına varabilmesi gerektiğini gösteren politik, muhalif ve müdahaleci bir duruştan beslenmektedir.

Türkiye'deki şehir plancılarını odağına alan ve şehir plancılarına değinen diğer iki çalışma da Öktem Ünsal ve Aksümer Kaynarca'nın (2021) serbest planlama bürolarını, Öktem Ünsal'ın (2021) da belediyelerde çalışan plancıların planlama kararlarındaki etkisi ve kurumlarındaki deneyimlerini ele aldığı çalışmalardır. Öktem Ünsal ve Aksümer Kaynarca'nın (2021) çalışması, Türkiye'deki neoliberal sürecin AKP rejimiyle birlikte serbest planlama bürolarının kamudan ve özel sektörden aldığı işlerin çoğunun planlamanın parçalanması paralelinde revizyon planlarının oluşturduğunu ve özel planlama bürolarının iş alabilerek hayatta kalabilmek için siyaset ve rant ilişkileri içinde sıkıştığını göstermektedir. Karne sisteminden kaynaklanan eşitsizliğin ise genç plancıları derinden etkilediği ve gençlerin sektöre dahil olmalarını güçleştirildiği belirtilmektedir (Öktem Ünsal & Aksümer Kaynarca, 2021). Öte yandan büyük büroların taşeron sistemiyle iş görmesi yaygınlaşırken bu işleri alma konusunda genç plancılardan oluşan büroların teknolojik hakimiyetinin avantaj yarattığı da ortaya konmaktadır (Öktem Ünsal & Aksümer Kaynarca, 2021:509). Çalışmada neoliberal sürecin planlama alanında yarattığı sorunların serbest bürolar özelinde AKP'nin inşaat sektörü tercihli bir büyüme tercihiyle arttığını ve bundan dolayı sermaye birikiminin genişlemesine yönelik kuralsız bir biçimde hareket eden, piyasa şartlarında iç içe geçmiş siyaset-sermaye ilişkisiyle hareket alanı kısıtlanan serbest planlama bürolarının almak ve yapmak zorunda kaldığı planlama işlerinin sermaye

birikiminin genişlemesine yönelik kurlsız bir biçimde hareket eden piyasa şartlarında planlamanın temel ilkesi olan kamu yararını aşındırdığı ifade edilmektedir (Öktem Ünsal & Aksümer Kaynarca, 2021).

Niteliksel ve niceliksel araştırma yöntemiyle belediye'deki şehir plancılarını odağına alan Öktem Ünsal'ın (2021) çalışması birçok açıdan önemli veriler sunmakta ve belediyede çalışan plancılarının yaşadığı zorlu süreci anlatmaktadır. Türkiye'de belediyelerde çalışan plancılarının yaş ortalaması genç olmasına rağmen genç plancılar arasında kadrolu çalışma oranı çok düşüktür. Genç plancılar güvencesiz bir şekilde mesleğini ifa etmektedirler (Öktem Ünsal, 2021). Çalışmaya göre planlama süreçlerinde plancılar, belediye başkanı ve meclis üyeleri üstünde çok az etkiye sahip olmaktadır. Ayrıca plancıların etkili oldukları durumlar siyaset ve rant ilişkisinin bulunmadığı ve özellikle yereldeki siyasetçilerin zor durumda kalacağı konularla sınırlı kalmaktadır (Öktem Ünsal, 2021). Çalışmada yapılan ankete katılan her 10 plancıdan neredeyse 9'unun planlamanın siyaset ve rant arasındaki güçlü ilişkiye sıkıştığını ifade etmesi (Öktem Ünsal, 2021), neoliberal süreçte yasalar ve mevzuatın değişimiyle yerel yönetimlerin sermaye birikim süreçlerindeki konumunu ve iş birliğini göstermektedir. Bu koşullar plancının konumunu özellikle meclis üyeleri ve imar komisyonu karşısında "sekreteryaya"ya dönüştürürken plancılara göre kamu yararına aykırı bir plan kararı durumunda kendilerini güvenceye almalarının tek yolu kendilerinin imza yetkisinin kullanılmamasıdır (Öktem Ünsal, 2021). Sermaye ile siyasetin yerel yönetimlerde rant üzerinden kurduğu ilişki ve plancıya bu ilişkide biçilen rol, plancının geleceğe dair umutlarını kırmakta ve plancıyı hayal kırıklığına sürüklemektedir.

Türkçe literatürde genç plancıları odağına alan çalışma sayısı oldukça azdır. Penbecioğlu ve Taşan-Kok (2020) genç plancıların habitusunun nasıl değiştiğini inceledikleri çalışmalarında, genç plancıların formasyonlarının ve meslek hayatlarının onları ikileme düşürdüğünü ve yabancılaştırdığını belirtmişlerdir. Niteliksel ve niceliksel yöntemle yapılan araştırma sonucunda genç plancının habitusunu şekillendiren üç başat eğilim tespit edilmektedir: "Yılgın Plancılar", "Faydacı Plancılar" ve "Mücadeleci Plancılar" (Penbecioğlu & Taşan-Kok, 2020:352). Yapılan anket sonucu kamuda çalışan genç plancıların yarısının mutsuz olduğunun ve bu oranın diğer planlama alanlarına göre yüksek olduğunun ortaya konulması (Penbecioğlu & Taşan-Kok, 2020:333) Türkiye'de kamu kurumlarındaki planlamada yaşanan sorunları göstermektedir. Öte yandan genç plancıların mesleki tecrübeleri arttıkça bağlı buldukları kurumda planlama alanının etik ve ilkelerine saygı gösterilecek işlerin yapılmasına dair duydukları güven azalmaktadır. Genç plancılara göre

plancıları hayal kırıklığına sürükleyen sebeplerin başında ise “ekonomik çıkar ilişkileri” ve “siyasetçilerin ve yöneticilerin plancıların görüşlerini önemsememesi” gelmektedir (Penbecioğlu & Taşan-Kok, 2020:336). Özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan plancılarda bu görüş daha yaygın olarak karşımıza çıkmakta ve genç plancıların başat eğilimlerinin yönü planlama eğitimi ve planlama meslek alanındaki değişimle görüleceği ifade edilmektedir (Penbecioğlu & Taşan-Kok, 2020:354). Penbecioğlu ve Taşan-Kok’a (2020) göre plancılara hem eğitim sürecinde hem de mesleki süreçte siyasi bir alan yaratacak imkanlar sunulmalı ve yaratılmalı, Çobanyılmaz Öztürk’ün (2017) de ifade ettiği gibi plancılar da toplumsal bir özne olarak mücadeleye katılmalıdırlar.

2.5. Bölüm Sonucu

Neoliberal süreçle kentsel mekânın dönüştüğü ve sermaye birikiminin aracı haline geldiği görülmektedir. Bu süreçte kentler, yeniden inşa edilmiş ve “yıkıcı” ve “yaratıcı” etkilerle rekabetçiliğin odağına yerleştirilmiştir. Neoliberal sürecin coğrafi eşitsizliklerden beslenen ve coğrafi eşitsizlikleri yeniden yaratan yapısı ülkelerin gelişmişliklerine ve yapılanmalarına göre kurgulanmıştır. Öte yandan şehir planlama alanı neoliberal süreçte sermaye hareketi için engel olarak görülmüştür. Bu amaçla planlama parçalanmış ve kamucu planlama anlayışı da aşındırılmıştır. Bu doğrultuda neoliberal sürecin şehir planlanma alanına etkileri ve şehir plancılarına biçtiği roller de ülkelere göre farklılık göstermektedir.

İngiltere ve Avustralya’da kamuda çalışan şehir plancıları kamu-özel ayrımının belirsizleştiğini ve bu belirsizleşme dolayısıyla kamu yararı kavramının aşındığını ifade etmişlerdir. Bu ülkelerdeki planlama alanında yaşanan ticarileşme kamuda çalışan plancıları etkilemiştir. İsveç’te ise merkezi yönetimin popülist kararlarının, plancıları formasyonlarından başka bir role büründürmeye zorunlu kılması plancıların farklı toplumsal grupları tahakküm altına almaya çalışmasıyla sonuçlanmıştır. Genç plancılar üzerine yapılan çalışmalarda da ülkelerin ekonomik, siyasal ve sosyal durumları önem kazanmıştır. Taşan-Kok ve Oranje’nin (2018) derlemesinde İsveç’teki planlama öğrencilerinin siyaset tarafından manipüle edilmekten duyduğu ve formasyonlarından kaynaklı iktidar olma endişeleri birlikte varlığını sürdürmektedir. Öte yandan derlemenin diğer çalışmalarına bakıldığında da genç plancıların hayal kırıklığına uğradıkları ve rollerinin çeşitli baskı araçlarıyla denetim altına alındığı görülmektedir.

Türkiye kentlerinin neoliberalleşmesinin özgüllüğü planlıların konumlarının ve rollerinin tartışmalarına da yansımıştır. Diğer ülkelerden farklı olarak kamu-özel ayırımından ziyade devletin merkezileştiği bir süreci yaşayan Türkiye’de planlama alanındaki roller de bu bağlamda tartışmaya açılmıştır. 1980 ve 1990’larda planlıların rolleri genellikle mesleki ve teknik açıdan ele alınırken 2002’de AKP’nin iktidara gelmesi ve 2011’de kentsel mekânda otoriterleşmesinin ardından belediyelerde ve özel sektörde çalışan planlıların yoğun bir siyaset ve rant baskısı altında kaldığı son dönem araştırmalarında görülmektedir. Brenner ve Theodore (2002) tarafından ortaya atılan “fiilen var olan neoliberalizm” kavramının altını çizdiği farklılaşma Türkiye ve diğer ülkeler kıyaslamasında önemli bir pencere açmıştır.

Bu açıdan çalışmanın öznesi olan ve çalışmanın evrenini oluşturan büyükşehir belediyelerinde çalışan genç planlıların, planlamanın bu dönüşen yapısı bağlamında planlıyı nasıl tanımladıkları, kuşaksal ve niteliksel olarak nasıl farklılaştıkları ve çalışma ortamları olan büyükşehir belediyelerini nasıl konumlandıkları önem kazanmaktadır.

3. GENÇ PLANCILARIN MESLEKİ KİMLİĞİ

3.1. Giriş

Kimlikler durağan bir karaktere sahip değildir, hareketli yapılardır (Taboada-Leonetti, 1990) ve ilişkilenmelerle meydana geldiği gibi (Gutnik, 2002) aynı zamanda da başkalaşmaktadır (Mucchielli, 2003). Kimlik kavramını Bourdieü'nün alan kuramıyla birlikte düşündüğümüzde, alanın mücadeleler ve stratejiler içeren yapısında ve alanın önceden çizilmiş sınırlarıyla kuralları dahilinde, toplumsal aktörler alandaki eylemlerini ve tavırlarını alana katılımlarıyla birlikte “bilinçli olmayan” bir şekilde düzenleyerek “habitus”a sahip olmaktadır (Bourdieu, 2021). Alan içerisindeki toplumsal aktörlerin konumları ve stratejileri durumlara göre farklılaşırken bazı durumlarda da alanının sınırlarıyla çelişmektedir. Bourdieu'nün (2021) benzetmesiyle oyuna girmeye hazır toplumsal aktörler oyunun kurallarını bilmekte ve o kurallara hazırlanarak oyuna dahil olmaktadır.

Bu bağlamda planlamayı da bir toplumsal alan olarak ele aldığımızda, görece alana yeni giren genç plancılar, planlamayı ve şehir plancılığının kendisini, niteliklerini ve kuşaksal olarak farklarını nasıl tanımladığı önemlidir. Çünkü genç plancılar, hem planlama alanına kendi habituslarını taşımakta hem de alanın habitusunu içselleştirmektedirler. Planlama alanında orta ve uzun vadede yaşanacak sınır ve kuralların değişimi ancak planlama alanına giren genç plancıların oyunu nasıl oynamaya başlamalarından önce oyunun kurallarını nasıl tanımladıklarıyla ilgilidir.

Neoliberal süreçle her alanda olduğu gibi planlama alanında da yaşanan değişim içsel ve dışsal sebeplerle hızlanmıştır. Ayrıca planlama formasyonuna ait edinimler yerini yenilerine bırakırken kentsel mekânın dönüşümü, siyaset ve sermaye aktörlerinin neoliberal süreçle kenti odaklarını alması planlamayı değiştiren ve plancıyı da etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda genç plancıların “Plancı kimdir?” sorusuna verdiği cevabın planlama alanına ait yetilerle ve plancı kuşaklarıyla karşılaştırılması ile tüm bu ağın gençlerin çalıştığı kamu kurumu olan büyükşehir belediyeleri ile ilişkilendirilmesi, içinde buldukları alanın ve hatta alt aflanın yapısını genç plancıların gözünden anlamak için önemli veriler sunmaktadır.

3.2. Toplumsal Bir Kategori Olarak Şehir Plancısı

Toplum, toplumsal alanlardan oluşmaktadır. Her toplumsal alanın kendine özgün kuralları, amaçları bulunmakta ve bu sayede özerkleşerek toplumsal alan olarak tanımlanmaktadır. Alan, alana katılan bireylerin toplumsal bir bakış açısı geliştirmelerine katkı sağlamaktadır (Bourdieu, 2021). Toplumsal aktörler toplumsal alanda, bireysel ya da kolektif olarak alandaki mücadeleleriyle alan mefhumunun işlemlerini sağlarken alanın kurallarının farkında olarak istekli bir biçimde alana katılmakta ve konumlarını güçlendirmeye çalışmaktadırlar (Bourdieu, 2016:138). Diğer yandan toplumsal alanlar, alana girişin denetimi, alana katılacak ve katılan tüm toplumsal aktörlerin kontrolü için sınırlarla çevrili yapılardır (Bourdieu, 2021:367). Mesleki bir alandaki bu sınırlılıklar önceden belirlenmiş kurullarla çizilmekte ve bireyler bu kurulları yerine getirerek alana girebilmektedirler.

Şehir planlama meslek kuralları bağlamında belirli amaçlara ve özelliklere sahiptir ve böylece diğer toplumsal/mesleki alanlardan ayrılarak özerkleşmekte ve toplumsal alan mefhumu olarak tanımlanmaktadır. Şehir planlama meslek alanı; alana katılmak isteyen bireylerin üniversiteler aracılığıyla sistemli bir bilgi edinmesi, bu süreç sonunda başarılı bulunduğu takdirde diplomaya sahip olması, devletin bu süreçleri tanımasıyla mesleğini yapabilmesi, meslek odası aracılığıyla bireyler arasında kolektif ilişkilerin oluşturulması, bu ilişkilerle “sosyal sermaye” yaratılması ve mesleki etik ve ilkelerle şehir planlama alanında yapılan işlerin “sembolik sermaye” çerçevesinde meşrulaştırılması sayesinde özerkleşmekte ve toplumsal alan biçimini almaktadır (Şengül, 2008: 111). Öte yandan bir önceki bölümde bahsedildiği gibi neoliberal süreçle planlama parçalanmış ve siyaset ile sermayenin kentsel rantı yaratma aracı haline gelmiş ve dönüşmüştür.

Bu bağlamda, şehir planlama meslek alanında var olan ve bu çalışmanın öznesi olan genç şehir plancılarının, planlama kararlarında ve mesleki deneyimlerindeki rollere ve stratejilere geçmeden önce şehir planlama alanına yönelik düşünceleri önem kazanmaktadır. Genç plancıların alan içinde sergiledikleri roller ve stratejiler, onların alanın sınırlarını nasıl çizdiği ve alan içindeki mücadelelerinde “iyi plancı olmayı” hangi kavramlarla birlikte ele aldığıyla birebir ilişkilidir. Çünkü tanımlama ve sınırlama aynı zamanda genç plancılara göre en baştan alanın yapısal özelliklerini belirtmekte ve bu özellikler karşısında durdukları konumları göstermek açısından ipucu taşımaktadır.

Çalışmaya katılan genç şehir plancıları, plancı olmayı farklı tanımlar ve kavramlarla ilişkilendirmektedirler. Genel olarak genç plancılar yaptıkları tanımlarda, şehir

planlamanın günümüzdeki yaşadığı sorunların altını çizerek plancılığı “idealde” ve “pratikte” diye ayırmakta ve plancıyı idealde “karar verici” ve “yön verici” sıfatlarıyla anmaktadırlar. Öznur’a göre plancıların karar alıcı konumda olmalarını engelleyenler siyasetçilerken Burcu ise inşaat odaklı büyümenin planlamayı ele geçirdiğini söylemekte ve plancının özerk olamadığına vurgu yapmaktadır:

Plancının karar verme yetisinin olması gerekiyor. Bizim verdiğimiz kararlar birinin ağzına bakarak olmamalı. Bir yerde hastane yapılacaksa buna siyasetçiler karar vermemeli. (Öznur)

Şehir plancısı izin verildiği ölçüde karar verici ve yöneticidir. Türkiye’de planlama açısından paslanmış bir çark var ve bu çarkları dönüştürmek gerekiyor. İnşaat sektörüne yönelmiş bir planlama anlayışı var. (Burcu)

Büyükşehir belediyelerinde çalışan genç plancılar, mesleki tanımlamalarında rant ve siyaset baskısını vurgulamaktadırlar. Öktem Ünsal (2021) da belediyede çalışan plancıları odağına alarak yaptığı çalışmada, siyaset ve rant ilişkilerinin planlama kararları üzerindeki güçlü etkisinin altını çizmiştir. Ceyda, Türkiye ile Avrupa’da plancı olmayı karşılaştırarak Türkiye’deki büyükşehir belediyelerinde plancı olma halini, siyasetçilerin kentsel mekân üzerindeki etkisi ve plancının da bu koşullarda aracı role bürünmesi üzerinden anlatmaktadır. Ercan ise “Plancı kimdir?” sorusunu eleştirel bir görüşle yanıtlarken siyaset alanının ve sermayenin hegemonyasının plancının rolüne nasıl yansıdığını belirtmektedir:

Plancı, şehrin akışına yön veren insandır. Avrupa’da bu şekilde. Buradaki belediyelerde çalışan plancılar ise siyasilerin istekleri doğrultusunda şehrin silüetini değiştiren ve şehirdeki insanların yaşamlarına birebir etki eden konumunda. (Ceyda)

Plancı, bir noktada özel sektörün ya da siyasetin kalemidir. Şehir için verilen siyasi kararların ve rantın mekândaki karşılığını teknik olarak belirleyen kişidir. Plancının günümüzdeki konumu budur. Peki, olması gereken bu mudur? Hayır. Plancının karar verici bir konumda olması gerekiyor. Ama şu an sadece bir kalemdir. (Ercan)

Süheyla’ya göre de plancı, bu çıkar ilişkilerini mevzuat üzerinden yasallaştıran bir konumda bulunmaktadır. Başka bir deyişle, genç plancılar kamu yararına aykırı bir plan kararının olduğu bazı koşullarda geri çekilme şansına bile sahip olamamakta ve bu sürecin bir parçası haline gelmektedirler:

Plancı, bugün karar vericilerin kararının yolunu bulduran kişidir. Karar vericinin bir kararı var ve ben bir plancı olarak o kararı bir kalıba uydurmaya çalışıyorum. (Süheyla)

Plancı tanımlamasında siyasi ve rant ilişkilerinin sıklıkla vurgulandığı belirtilmişken Çiğdem daha en başta plancının tanımını yaparken aynı zamanda alanda yaşanan mücadelenin altını çizerek stratejisini ortaya koymaktadır:

Plancı, orta yolu bulan kişidir. Plancı, orta yolu bulmalı ve siyasi dengeyi gözetmeli. Siyasilere nasıl davranacağını bilmeli ve onlarla zıtlasmadan istediğini yaptırabilmeli. (Çiğdem)

Genç plancılar, alanda siyaset ve rant baskısı karşısında yaşanan mücadelelerin farkındadır ve karar verici olabilmek adına plancıların güçlenmesi gerektiğini belirtmektedirler. Bu bağlamda plancıların “güç” ve “karar verici” kavramlarını sıklıkla ortaya koymaları, genç plancıların “iktidar” olma isteğiyle yeni bir tartışma açmaktadır. Tunström (2018) de İsveç’teki planlama öğrencileri üzerine yaptığı çalışmada öğrencilerin iktidar olmayı istemek ve iktidar olma kaygısı arasında gidip geldiğini, bunun plancıların aldığı eğitimden kaynaklandığını ve plancılık formasyonunda katılımcı demokrasi ve kamu yararı anlayışının ağırlık kazanmasıyla plancının doğru bir konuma sahip olacağını ifade etmektedir. Görüşmecilerin çoğunun iktidar olmak ile ilişkili bir şekilde kullandıkları kavramlar noktasında kamu yararını ve katılımcı demokrasiyi tartışmamaları ise önemli bir bulgudur. Cemre, plancıyı tanımlamadan önce güç yoksunluğu meselesini öne çıkarmakta ve bu olmaksızın yapılan tanımların anlamsızlığını söylemektedir:

Plancı, kente sürdürülebilir kazanımı olan, hayatı kolaylaştıran ve yaşanabilir bir çevre için çabalayan ve üreten kişidir. Ama bu tanım önemsiz. Bunların olabilmesi için plancının siyasi güce ihtiyacı var. Öncelikle bir gücünün olması gerekiyor. Öğrenimden ziyade uygulayıcı bir güç. Tanımlar ancak o zaman anlam kazanır. (Cemre)

Planlama alanında plancılarla siyasetçiler, başka bir deyişle atanmışlarla seçilmişler arasında bir mücadele yaşanmaktadır. Tekeli’ye (2008) göre katılımcı demokrasi anlayışının yerleşmesiyle ve vatandaşların aktif olarak karar mekanizmalarında yer almasıyla hem seçilmiş hem de atanmışlar konumlarının sağladığı iktidar gücünü kaybedecektir. Lakin bu noktada iletişimsel rasyonelliğin altını çizen Tekeli’ye (2008) karşın neoliberal süreçte oluşturulan bu yeni yönetim mekanizmalarının kamu yararını ve katılımcılığı ne kadar sağladığı önemli bir soru işaretidir. Bu bağlamda siyasetçi planlama kararlarında daha hâkim bir konuma ulaşırken büyükşehir belediyelerinde çalışan plancılar “tekniker” pozisyonuna düşmekte ve planlamanın tanımını bu perspektifle yapmaktadırlar:

Plancılar olarak sosyal faktörlerden ziyade teknik ve altyapı boyutunda kalıyoruz. Karar vericiler elimizi kolumuzu bağlıyor. Siyasiler çok fazla sosyal boyuta girmemizi istemiyorlar. Siyasiler vatandaşla birebir ilişkide oldukları için belediye meclisinin yetkisi bizden fazla. (Aytaç)

Genç plancılar, kamu yararını plancı tanımı için anahtar bir kavram olarak görmekte ama kamu yararının neoliberal süreçte aşındığının ve bu yüzden de plancıların mesleklerini kamu yararı çerçevesinde yapmalarının zorlaştığını ifade etmektedirler. Her şeye rağmen gençlerin kendilerini, Friedman’ın (2008) da belirttiği gibi “kamu yararı savunucusu”

olarak gördükleri saptanmaktadır. Bununla birlikte çok az plancı, plancılığı ideolojik bir duruşla beraber düşünmekte ama kamu ve kamu yararı kavramları sermaye ve özel sektör karşılığında konumlanmaktadır:

Plancı eşittir kamu ve kamu yararı. Özelle ve sermayeyle ilişkilendirmeden sadece kamu adına hizmet eden bir meslek grubu. (Derya)

Plancı, genel itibariyle kenti insanların hayatı için daha iyi tasarlayan, bunu en üstten en alt ekonomik düzeye ve tasarıma kadar tüm sosyoekonomik araçlar ile toplumun daha sağlıklı bir kentte yaşaması için düzenleyen kişidir. Bunu yaparken kendisinin de geçmişten günümüze gelen ideolojik bir duruşu var. Bu da onun kamusalığı nasıl algıladığını belirler. Herkes bu tanımı yapar ama pratikte farklı bir biçimini sergiler. (Aksel)

Planlamayı farklı meslekler alanlarıyla ilişki içerisinde gören ve bu ilişkilerden dolayı “her şeyden biraz bilen” konumunda düşünen genç plancılar, bu açıdan plancının rolünün de duruma göre değişebileceğini söylemektedirler. Pinson’un (2004) farklı disiplinlerle iç içe olmasından ve birlikte çalışmasından dolayı planlamayı “tanımsız” olarak nitelendirmesi ile bazı görüşmecilerin plancıyı tanımlarken yaşadıkları zorlanma birbirine benzer niteliktedir:

Psikolog ya da herhangi bir mesleğe mensup birinin tanımını çok net yaparken plancının tanımını yapamıyoruz. Yeri geldiğinde müzakereci, yeri geldiğinde karar verici ve yeri geldiğinde moderatör olarak şekil alabiliyoruz. Rollerimiz değişebiliyor. (Beliz)

Plancı, çok farklı bakış açılarını barındıran... Bir sosyolog ve psikolog kadar bilgisi olan... Matematikçi, ekonomist... Planlama sadece plancı unvanı altında yapılıyor olsa da plancı geniş bir kavram. (Şeyma)

Kentsel mekânın karmaşık ilişkiler barındıran ve neoliberal süreçte sürekli yeniden üretilen bir yapı olması da plancının rolünün çeşitlenmesine ve mesleki tanımın yapılmasının zorlaşmasına neden olmaktadır. Fatih’in plancıyı doktora ve kenti de insan vücuduna benzetmesi oldukça ilginçtir. Fatih’e göre kamuda ya da özel sektörde çalışan plancılar mesleklerini idealde gerçekleştirememektedirler:

Doktor olmak istiyordum. Biyoloji bilimine ilgim vardı ama şimdi baktığımda insandan çok daha kompleks bir organizmayla karşı karşıyayım. Şehri bir insan, yolları damarlar, yeşil alanları da akciğerler olarak değerlendiriyorum. Bugün kamu ve özel fark etmeksizin planlama kesinlikle yaptığım bu tanıma uymuyor. Plancılar, operatörlük yapıyorlar ve kurumların ya da kişilerin talebine göre olan belli kalıpları ve belli araçları bir araya getiriyorlar ve belli noktalarda şekillendiriyorlar. (Fatih)

Toplumsal bir alan olan şehir planlama alanı, her toplumsal alan gibi mücadelelerden oluşmaktadır. Bu mücadelelerin stratejilerini belirleyen durumlardan biri alanın tanımıyken diğeri de alanda güçlü olma durumudur. Şehir planlama alanı için alanda iyi bir planıcı olmak alandaki bireylerin konumlarını göstermesi anlamında önemlidir. İyi bir planıcı olmak aynı zamanda genç planıcıların alan içerisinde sürekli bir dönüşüm ve değişim içerisinde olmalarıyla da ilişkilidir. Burada önemli olan genç planıcıların “iyi bir planıcıyı” hangi özellikler ve değerler ile tanımladığıdır. Çünkü bu tanımlama gençlerin alan içerisindeki konumlarını, mücadelelerini ve stratejilerini belirlemektedir. Türkiye’de planlama alanı sadece neoliberal süreçle dönüşmemiş, tarihsel süreçte farklı kırılma anlarıyla karşı karşıya kalarak kurumsallaşmış, özerkleşmiş ve dönemlerin planlama paradigmalarına göre şekil almıştır. Bir meslek olarak planlama, mimarlık alanından ayrılarak ve başka bir ifadeyle mimarların şehircilik alanındaki hakimiyeti azaltılarak zaman içerisinde özerkleşmiştir (Şengül, 2008). Diğer yandan planlama alanı, neoliberal süreçle sermaye birikim hareketlerinin saldırısı altında kalan kente karşı meşru savunma noktalarından biri olmaktadır. Bu durum da ister istemez planıcının rolünü dönüştürmüştür ve iyi bir planıcı olmanın gerekliliklerini sorgulatmıştır. Ezcümle, neoliberal sürecin yaşadığı değişim ve dönüşümler ile genç planıcıların bakışından iyi bir planıcı olmanın gerekliliklerini günümüzde ortaya koyma biçimi, planlama alanının ve planıcının kentsel mekân ile kuracağı ilişkide önemli yer edinmektedir.

Görüşmeciler, iyi bir planıcıyı çok farklı kavramlarla ilişkilendirmektedirler. Bu ilişkilendirme durumu; planıcının teknik bilgisi, sosyal ve düşünme becerisi ile mesleki ilkeler ve etik kavramlarına yaklaşma biçimi doğrultusunda üç farklı sınıflandırmada ele alınabilir. Genç planıcılara göre iyi bir planıcı teknik olarak planlama programlarını, haritalama ve çizim yöntemini iyi bilmeli, planlama kurgusunu iyi yapabilmeli ve mevzuata hâkim olmalıdır. Aksel, bu özelliklere sahip olmayan bir planıcının iş bulabilmesinin de zor olacağını belirtmektedir:

İyi bir planıcı olmak için, üç boyutlu görsel ve iki boyutlu haritalama çizim yeteneğinizin iyi olması gerekiyor. Bunlara sahip değilseniz, işe bile giremezsiniz. (Aksel)

Planıcının tasarım yetisi olmalı. Planıcı çizim tekniklerini bilmeli ve teknik program açısından kendini geliştirilmeli. (Dilan)

Türkiye’de planlama yasal altyapı üzerinden ilerlemekte ve özellikle parçalanmış planlama yapısıyla çok fazla kurumun plan yapma yetkisi bulunmaktadır (Duyguluer, 2006). Bir yandan farklı yönetmelikler ve mevzuatlar planlamayı şekillendirirken diğer yandan devlet

ve sermaye iş birliği çerçevesinde kentsel mekân da istisna hükümlerle (Kahraman, 2021) rant yaratma amaçlı sermayeye açılmaktadır. Ayrıca, plancıların planlama kararlarına itiraz edebilmesi veya kendi plan kararlarının arkasında durabilmesi için de mevzuatın iyi bilinmesinin gerekliliği, mevzuatın plancılarının mesleki yaşamındaki ağırlığını göstermektedir:

Planlama mevzuatına hâkim olmak zorundayız. Sürekli değişiyor ve uygulanmıyor. Plancılarının avukatlar kadar kanuna hâkim olması gerekiyor ki bunların yasaya uygun olup olmadığını bilebilsin ve ona göre değerlendirebilsinler. (Elif)

Görüşmeciler, özellikle kamu kurumunda çalışan plancılar için mevzuatın daha önemli olduğunu çünkü kamuda yapılacak bir hatanın düzeltilmesinin zaman aldığını söylemektedirler. Muhammet ile Osman, kamu kurumunda çalışan plancılarla serbest plancıları bu açıdan karşılaştırmaktadırlar:

Plancı, kamuda çalışıyorsa mevzuatı çok iyi bilmelidir. Kamuda planlama mevzuatı üzerinden ilerliyor ve herhangi bir yanlışta gözünüzün yaşına bakılmıyor. (Muhammet)

Mevzuat konusuna piyasada çalışan plancılara göre daha hâkim olmanız gerekiyor. Piyasadaki hatalar hızlıca düzeltilebilir ama kamuda o hatanın düzeltilmesi süreç alır ve sıkıntılı zamanlar yaşatır. (Osman)

Genç plancılar, iyi bir plancı özelliklerinde teknik olarak tasarımsal bakış açısının değerli olduğunu belirtirler de tasarımı bir yetenek ve yaşanan mekânı estetik kaygılarla güzelleştirmenin bir aracı olarak değerlendirmişlerdir. Oysa bir plancı için tasarım, mekânsal problemler için yaratıcı olanaklar sunmakta ve mekânı, fiziksel ve sosyal tüm boyutlarıyla ele almasına yardımcı olarak kentsel politikalarla mekânsal gelişime kadar birçok faktörü içinde barındırmaktadır (Van den Broeck, 2012). Genç plancılar ise tasarımı sadece doğuştan gelen bir yetenek ya da teknik bir perspektif olarak görmektedirler:

Planlamanın hep sosyal tarafında olmayı tercih ettim. Plan çizmeyi ya da tasarım yapmayı değil... (Hale)

Tasarım gerekiyor ama ben pek beceremem. Şehri güzelleştirme konusunda pek bilgi sahibi değilim. (Hüseyin)

Genç plancılar, planlamayı daha çok düşünce ve sosyal boyutlarıyla ele almayı tercih etmektedirler. Onlara göre, iyi bir plancı analitik düşünme ve iletişim kurma becerisine, sosyolojik bakış açısına, disiplinler arası ve kolektif çalışabilme uyumuna sahip olmalıdır. Aksel'e göre analitik düşünce yapısı, plancıyı halihazırda var olan koşulların, kurguların ve yasal ile idari yönetmeliklerin sorgulanmasına iterken başka bir deyişle plancıyı "teknik rol"den çıkarmaktadır:

Analitik değil, mevcut yasal ve yönetsel plan araçları üzerinden düşünüyoruz. Plancılık, analitik düşünme ve analitik veriler üzerinden yorum yapabilme mesleği. Mekânsal Yapım Yönetmeliği'nde sosyal ve teknik altyapı alanları var. Bu alanlardaki standartların neye göre belirlendiğini sorgulamıyoruz. Bölgeden bölgeye değişiyor. Nasıl olacağını bilmek için önce o bölgenin analitik verilerini elde etmek lazım. Pandemiyle herkes evden eğitime devam ediyor. Değişen koşullara göre de bu kalıplaşmış standartlar, o alanları analitik olarak çözümlemeyle değişmeli. (Aksel)

Bu noktada Hale ise düşünce ve sosyal boyutun plancı için olmazsa olmaz olduğunu ancak kendisinin ve birçok plancının okul hayatında bu konuda bir eğitim almadığını söylemektedir. Neoliberalizm planlamayı parçalayıp proje odaklı bir kentsel büyümeyi ortaya koyarken plancıların okulda aldıkları eğitimle iş hayatında karşılaştıkları deneyimler farklılaşmaktadır. İsveç'teki planlama öğrencileri, "okul hayatından sonraki gerçek" diye tabir ettikleri yaşamda mekânsal alana nasıl müdahale edecekleri konusunda şüphelere sahip olduklarını (Tunström, 2018) ve İtalya'daki öğrencilerin de ülkedeki mafyanın kentsel mekânı şekillendirebilecek bir iktidara sahip olduğunu üniversitedeki planlama formasyonlarında öğrenmediklerini (De Leo, 2018) belirtmeleri eğitim ve meslek hayatı arasındaki uçuruma iyi birer örnek olmaktadır. Bu noktada Hale'ye göre iyi bir plancıda olması gereken sosyal bakış özelliğinin kendisinde olmamasının sebebi üniversite eğitimidir:

Okulda fiziksel çevreyi planlama üzerine ve teorik bir eğitim alıyoruz. Bunu da yapıyoruz ama yaparken "Sosyal olarak insanların nasıl yaşayacağını hesaba katıyor musun?" ya da "Burada kim yaşayacak?" gibi sorularla karşılaştığımda planlamaya bakış açım değişti. Planlamayı daha çok insanın hayatını planlamak olarak görmek olarak başladım.

En fazla nüfusun geldiği yere bir plan yapma çabamız var, orada yaşayan insanların hayatı bu değil. İnsanların ekonomik olarak nasıl yaşayacaklarını ve kaç kişi yaşayacaklarını hesaba katmamışlar. Gecekondu üzerine çalışırken plancıların bakkalı bile kendi hayat düzenine göre konumlandığını gördüm. Bunları yapabilmek çok önemli ama çok zor. İyi bir plancı olmak da burada başlıyor. (Hale)

Görüşmeciler sosyal ve düşünsel becerilerde disiplinler arası ve kolektif çalışmanın önemine değinirken plancı olmanın "ben biliyorum" düşüncesini getirmesini eleştirmektedirler. Aynı zamanda plancının eğitim hayatında aldığı bilimsel sermaye ile iktidar olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını (Tunström, 2018) göstermektedir. Özeleştirici yapan Beliz ve Hale'ye göre plancılar bu durumun üstesinden gelmelidir:

"Ben plancıyım, plan çizerim, benim işim bu, buraya okul ihtiyacı varsa okul koymalıyım" diye bakmamamız lazım. Maalesef plancılarda böyle bir bakış açısı ve "en iyi ben bilirim" düşüncesi çerçevesinde bir özgüven de var. Plancının bunu kırması lazım. İster istemez hepimizde oluyor. (Beliz)

İş birliği yapmak gerekiyor ama plancılar çok egoist. (Hale)

Son olarak görüşmeciler iyi bir plancı olmayı mesleki ilkeler ve etik çerçevesinde değerlendirirken kamu ve kamu yararının plancılar için önemli kavramlar olmaya devam ettiği ama kavramın neoliberal süreçteki belirsizliği ve muğlaklığının plancıların ifadelerine de yansıdığı tespit edilmektedir. Öte yandan plancıların, şehircilik ilkeleri ve mesleki etik kurallardan ziyade bireysel erdemi ön plana çıkarması ve bireysel erdemin bir plancıyı “iyi bir plancı” yapacağını belirtmesi oldukça sorunlu bir durumu ortaya koymaktadır.

Görüşmecilerden bazıları mesleki ilkelere ve etik değerlere eleştirel yaklaşmaktadır. Bu yaklaşım toplumu, kamuyu ve kamu yararını neoliberal süreçte tanımlamanın zorluğundan ileri gelmektedir ve bu zorluk ifadelerine de yansımaktadır. Aksel; “toplumcu planlamayı”, “toplumu” ve “kamu yararını” merkeze almakta ama sorularla iyi bir plancının değerlerini tartışmaya açmaktadır:

Toplumcu planlama diyoruz ama toplum kimlerden oluşuyor? Toplumda parseline çok yüksek fiyatlardan değerlendirmek isteyenler de var düşük fiyatlardan barınabileceği konut almak isteyen de var. Kamu yararı varsa plan değişikliği yapabilirsiniz. Ama hangi kamu? Plan değişiklikleri kamudaki herkese aynı faydayı sağlıyor mu? (Aksel)

Beliz ise kamu yararının plancı için temel bir odak olduğunu ancak kamu yararının plancının topluma yönelik bakışıyla şekillendiğini söylemektedir:

Kamu yararına toplum odaklı bakmalıyız. Toplum derken farklı sosyal ve kültürel grupların hepsini kastediyorum. Toplumun çoğunluğu göçmenlere karşı olabilir. Maalesef bu bizim fay hattımız ama göçmenleri dışarıda bırakamazsınız. Gerçekliği var. Kent onların da yaşadığı bir mekân. Kadınları, LGBTİ+ bireyleri, hayvanları, engellileri veya yaşlıları da sürecin dışına itemezsiniz. (Beliz)

Görüşmecilerin büyük çoğunluğuna göre kamu yararı, mesleki ilkeler ve etikten ziyade bireysel erdem plancıyı “iyi” konumuna taşımaktadır. Tekeli (2008), ahlak kavramını planlamayla ilişkilendirerek sosyolojik olarak değerlendirdiği yazısında planlama paradigmasının değişimlerinde yeni bir planlama ahlakının ve dolayısıyla yeni bir plancı rolünün oluştuğunu söylemektedir. Tekeli’ye (2008) göre plancıların erdemli olması önemlidir ama planlama bireylerin ahlakıyla değil katılımcı demokrasinin, plancı, siyasetçi ve vatandaş arasındaki yetki paylaşımı ve denetimiyle ancak kamu yararı adına yapılmaktadır. ŞPO (2014) tarafından da 2014 yılında “Mesleki Etik Kurallar ve İlkeler” ve bu çerçevede “toplumsal yarar”, “kamusal hizmet”, “mesleki bağımsızlık”, “mesleki saygı” gibi ögeler belirlenmiştir. Genç plancılara göre iyi bir plancı; iyi bir insan, karakterli, ahlaklı ve vicdanlı olmalıdır. Ancak bu kavramlar plancıların kişisel özellikleriyle ve hayata

bakışlarıyla ilişkilendirilmekte, planlama ve kentsel mekânın geleceği bireylerin ahlaki tercihlerine bırakılmaktadır. Esin ve Hüseyin de iyi bir plancıyı, plancının kariyer tercihi ve karakteriyle savunmaktadır:

Plancı karakterine sahip çıkmalı. Sizi iyi yapan duruşunuzu ne kadar koruduğunuzdur. Size idari bir görev verildiğinde mesleki değerlerinize sahip çıkmak için mi karar vereceksiniz yoksa koltuğunuza sahip çıkmak için mi? İyi bir plancı bu sorunun cevabıdır. (Esin)

Bir plancı iyi bir insan olmalı. İyi bir insan olmanız ve paraya kapılmadan başka insanlara yardım etme duygunuz olmalı. Teknik öğrenilebilir bir şey. (Hüseyin)

Kamu yararının aşındığı ve giderek daha fazla muğlak hale geldiği neoliberal süreçte planlama kararlarını bireylerin kişisel özelliklerine ve tercihlerine bırakmak, planlamayı neoliberal sürece uyumlu bir noktadan ileri götürmemektedir. Funda ve Batu da “İyi bir plancı kimdir?” sorusuna, plancının karakterinin ve insani özelliklerinin altın çizerek yanıt vermektedir. İnsani değerler ve karakter tercihleri ise bir muğlaklık yaratmaktadır:

Plancının insani değerlere sahip olması gerekiyor. Hassas ve empatik insanlar olmalıyız. (Funda)

Yapacağınız her hamle ve önereceğiniz her teklif birilerine dokunuyor. Birinin yerinden yol geçirirken öbürünün yerinden yol kıvrılmamalı. Kalp çapraz değil, dik atacak. Çapraz attığında yol da çapraz geçiyor. (Batu)

3.3. Niteliksel ve Kuşaksal Olarak Planlamaya Bakış

Bourdieu'nün alan kuramı üzerine ortaya attığı “Alan nasıl değişmektedir?” (Bourdieu, 2021:359) sorusu, planlama alanı ve alandaki toplumsal aktörler olan genç plancılar için oldukça kritiktir. Çünkü toplumsal alanın değişimi, alan içinde var olan bireylerin bireysel ya da kolektif olarak alandaki “hacimleriyle” ilgilidir (Bourdieu, 2021:359). Bu değişim ve dönüşüm alanda bir mücadeleye neden olurken ekonomik ve sosyal düzen de bireylerin ve alanın dönüşümüne katkı sağlamaktadır. Burada habitus kavramı da alanın dönüşümü açısından rol oynamaktadır. Habitus, alanın kurallarının toplumsal aktörlere aşılandığı yatkinlıklardır (Bourdieu, 2016). Alanın dönüşümü orta ve uzun vadede oyunun kurallarını ve dolayısıyla habitusu da değiştirmektedir. Ancak bu dönüşüm ve değişim hali alanda yaşanacak mücadeleyi de beraberinde çağırmakta ve alandaki bu değişikliğe direnenleri de beraberinde getirmektedir. Diğer yandan alandaki her toplumsal aktör değişim için mücadeleye girmemekte ve bazı aktörler oyunun kurallarını kabul ederek var olan yapıya itaat ve rıza göstermektedir. Bu, “zorunluluk habitusu” olarak tanımlanmaktadır (Bourdieu, 2021:228).

Toplumsal bir alan olan şehir planlama, farklı disiplinlerden oluşmasından dolayı disiplinsiz olarak tanımlanan, disiplinler arası çalışan, kuram ve uygulamanın bir araya geldiği, analitik ve normatif bir bilim ve meslek dalıdır (Pinson, 2004). Türkiye’de planlama alanı tarihsel süreçte kurumsallaşarak, örgütlenerek ve mimarlık alanından ayrılarak özerkleşmiş (Şengül, 2008), neoliberal süreçle parçacıl, proje odaklı ve düzensiz bir yapı haline gelmiş (Öktem Ünsal, 2021); inşaata dayalı bir büyümeyle de plancılar için iş çeşitliliği artmıştır (Öktem Ünsal ve Aksümer Kaynarca, 2021). Neoliberal süreçle yaşanan bu değişimler planlamayı değiştirmiş ve dönüştürmüştür.

Genç plancıların planlama alanına ve alanın becerilerine yönelik bakış açıları ve kuşaksal farklılaşma açısından değerlendirmeleri, “Alan nasıl değişmektedir?” sorusuna cevap niteliği taşımaktadır. Çünkü plancıların kendi açılarından mesleki bakışlarının, bilgilerinin ve becerilerinin değişimi ya da değişmezliği, ekonomik ve toplumsal koşullardan birebir etkilenen planlama kurallarının ve sınırlarının nasıl etkilendiğini ve gelecekte hangi noktaya evrileceğini gösterme potansiyeline işaret etmektedir. Öte yandan bu durum genç kuşak plancıların alan içerisinde yaşadıkları mücadele ve ortaya koydukları stratejilerin de temel taşı oluşturmaktadır. Çünkü her toplumsal alan, alan içerisindeki toplumsal aktörlerin mücadeleleriyle şekillenmekte ve toplumsal bir kurgu olarak alana özgü gençliği, yetişkinliği ve yaşlılığı yeniden üretmektedir (Bourdieu, 2019). Şehir planlama alanının, alansal olarak yeniden ürettiği kurallar çerçevesinde genç plancıların alana düşünsel ve beceri anlamında bakışı, kendi kuşaklarının özelliklerini tartışmaya açmaları sadece mücadeleleri ve stratejileri değil aynı zamanda alan ile orta ve uzun vadede habitusunun evrimi için önem arz etmektedir.

Bu bağlamda genç plancıların, eski kuşak plancılara göre planlamaya ve planlama tekniğine bakış açısı ile tasarım kabiliyeti, mevzuata ve literatüre hakimiyet üzerine değerlendirme yapımları istenmiştir. Çalışmada ortak deneyimlerle toplumsal bir kuşak (Mannheim, 1990) olarak tanımlanan genç plancıların değerlendirmeleri, sadece kendilerinin alandaki mücadeleleri ve stratejileri için değil aynı zamanda planlama alanının değişimi ve dönüşümü ile alandaki mücadelelerin yapısal nedenlerini ortaya çıkarmak için ipucu taşımaktadır.

Görüşmecilerin çoğuna göre plancıların bakış açısı zamanla farklılaşmakta ve bu farklılaşmada siyaset-planlama ilişkisi, kentin fiziki yapısı ve mimarların alandaki varlığının azalması rol oynamaktadır. Siyaset alanıyla planlama ilişkisinde siyasetin

plancılar üzerinde yaratmaya çalıştığı baskı Cumhuriyet'in ilanından beri görülmekte (Şengül, 2008) ve neoliberal süreçler belediyede çalışan plancılar üzerinde bu baskının arttığını ortaya konmaktadır (Öktem Ünsal, 2021). Burcu, siyasetin etkisinin kendi kuşağı açısından planlamaya bakışta fark yarattığını söylerken Derya eski kuşak plancıları “kamucu” olarak tanımlamakta ama kendi kuşağının yaşadığı koşullardan dolayı farklılaştığını belirtmektedir. Türkiye’de 1960’lı yıllardan 1980’li yıllara kadar görülen “toplumcu plancı” ve “toplumcu planlama” anlayışının (Şengül, 2008) neoliberal süreçle dönüşümü görüşmecilerin ifadelerine de yansımaktadır:

Eski plancılar hem daha objektifti hem de planlamaya daha objektif bakıyordu. Günümüzde plancılar, istese de istemese de belli mekanizmaların yönetmesiyle çalışıyor. Siyaset... Ama çalışmak ve bir şekilde para kazanıp mesleğini devam ettirmek zorundasın. (Burcu)

Eski plancılar daha korumacı, sermayeyi düşünmeyen ve kamucu kişiler. Şu an öyle değil. Üzerimizde yerel ve merkezi siyasetin ve sermayenin baskısı var. Bunlar bizi engelliyor. (Derya)

Planlama alanında yaşanan bu farklılık koşullarla da birebir ilişkilidir. Teknolojinin planlama alanındaki kullanımını plancıyı etkilemekte ama plancının “tekniker” pozisyonuna itilmesinde asıl rolün siyaset alanının planlama üzerindeki etkisi olduğu söylenmektedir (Zanotto, 2017). Ercan da teknolojinin planlama ve plancı üzerinde yarattığı etkiyi ve bu etkinin yol açtığı tahakkümü eleştirmektedir:

Genç plancılardan daha çok teknolojiyi iyi bilmesi ve istenileni çabuk ve hızlı bir biçimde yapması bekleniyor. Bu şekilde evrimleşiyor. Dolayısıyla mevcut olan plancılar da buna yatkın. Buna tırnak içinde çözüm odaklı diyorlar ama bu isteneni yapmaktır. Daha eski yöntem ise işin tamamen özüne inen, bunu bambaşka noktalarda tartışan ve tartışmaları açık açık yürüten planlama yaklaşımı. Bir taraf tartışmaya açıyor, bir tarafsa yapıp geçiyor. Aradaki net fark bu. (Ercan)

Beliz’e göre ise yeni kuşak plancılar, planlamanın daha çok toplumsal boyutuyla ilgilenmektedirler. Beliz’in ifadesi neoliberal süreçle kentin daha karmaşık bir organizmaya bürünmesi, neoliberal sürecin kentsel mekânda yarattığı sorunlara çözüm arama amaçlı yeni planlama paradigmalarının varlığı ve planlama eğitiminin sosyal bilimlerle kurduğu ilişkinin artmasıyla açıklanabilir.

Eski kuşaklar, planlamanın daha çok çizim ve teknik boyutuna bakıyorlar. Biz, işin daha çok toplumsal boyutunu ele alan bir kuşağız. (Beliz)

Hale de planlama anlayışının ve dolayısıyla plancının yaptığı işin dönüşümünü, kentlerin fiziki yapısıyla değerlendirmektedir. Hale’nin sözleri, neoliberal süreçle kentsel mekânın sermaye birikimi için araç haline gelmesi ve yeniden üretilmesiyle okunabilir:

Onlar yeni bir kent üretmek adına bir şeyler yaparken biz, hataları çözmek üzerine bir şeyler yapıyoruz. Artık yeni kentler kurmuyoruz. (Hale)

Türkiye’de planlama uzun bir dönem boyunca mimarların da çalıştığı bir alan olmuştur. Planlama alanında mimarlığının etkisinin azalması ve alanın şehircilik ilkeleri bazında özerkleşmesi ise planlamanın kurumsallaşması, planlama ve şehircilik eğitiminin artması ve sadece planlama formasyonuna sahip olanların planlama mesleğini yapabilmesiyle gerçekleşmiştir (Şengül, 2008; Ünsal, 2021). Batu, tarihsel süreçte planlama anlayışını, mimar ve plancı hakimiyetinin zaman içerisinde alandaki konumsal farklılığıyla ortaya koymaktadır:

Eski kuşak plancılar genelde mimar kökenli. Onlar planlamaya, alt ölçekten yukarı doğru hareket eden bir yapı olarak bakıyorlar. Asıl planlama yukarıdan aşağıya gelir. En büyük fark bu. Plancı, 1/25000 ve 1/5000 ölçekte tüm bölgeyi görür. Bölgeye bazı atamalar yapar ve sorumluluklar yükler. Burada sanayi gelişmeli, eğitim ve sosyal donatı olmalı, yerleşim bölgeleri olmalı gibi bakar. O dönem mimar plancılar olduğundan dolayı ve onlar da en alttan başladıklarından dolayı büyük resmi en son görürler. Gördüklerinde de iş işten geçmiştir. Üstten aşağı gelirken bir aksaklık görürsün, orayı tamir eder ve tekrar yukarı çıkarırsın. Sonra aşağı gelerek, 1/500’e kadar inersin. Park mı olsun bahçe mi geçsin... Eskiler işin biraz daha romantizm kısmındaydı. (Batu)

Gençler, planlama çerçevesinde plancıların kuşaksal olarak teknik açıdan değişimini “teknoloji” ve “programlar” bazında ele almaktadır. Teknolojinin gelişimi ve planlama alanında kullanımı bazı görüşmeciler için avantaj olarak değerlendirilmekte ve bu açıdan eski kuşak plancılara karşı bir üstünlüklerinin olduğu ifade edilmektedir:

Arada uçurum var. Dedenizin cep telefonu kullanmasıyla genç birinin cep telefonu kullanması arasındaki fark ne kadar bariz ise plancı kuşakları arasındaki fark da o kadar bariz. Kendini teknik ve program konusunda geliştiren çok nadir kişiler vardır. Elle çizmeden bilgisayara uyum sağlama imkânsız gibi. Ellere çizerek bizim bilgisayara çizmemizi isteyen bile gördüm. Elle bir üst yazı yazan, o yazıyı bize vererek Word’de yazmamızı isteyen bile oldu. (Batu)

Genç plancılar teknolojiye ve bilgisayar programlarına çok hâkim. Eski plancılar da sorun yaşıyor. Özellikle NETCAD konusunda bizden yardım istiyorlar. (Çiğdem)

Gençlerin teknolojiyi daha iyi kullanması, onların alandaki konumunu güçlendirebildiği gibi aynı zamanda iş yükünü de arttırmaktadır. Alan içerisindeki teknoloji kullanımı alanın ve habitusun değişiminde de anahtar araçlardan biridir:

Kesinlikle biz daha iyiyiz. Belediyede kullandığımız GIS ve NETCAD programını hep biz yürütüyoruz. Eskilerin pek bir bilgisi yok. Yöneticiler de bu tarz işleri yeni personele veriyor. Bir yandan iyi çünkü kendinizi gösteriyorsunuz ama diğer yandan daha fazla iş yükü biniyor. (Elif)

Teknolojinin planlama işlerinde hacminin artması, teknolojinin tek başına yeterli bir araç olduğu anlamına gelmemektedir. Planlama meslek alanının normatif yapısı (Pinson, 2004) araçlar üzerinden değil plancıların analitik düşünce yapısıyla şekillenmektedir. Burcu da plancı ve teknolojinin gelişimi ilişkisine eleştirel yaklaşırken Ceyda teknolojik hakimiyetin, elle çizimin yerini alamayacağını ve alınan eğitimin asıl etken olduğunu söylemektedir:

Yeni kuşak teknolojiyi daha iyi kullanıyor ama eski kuşak elle çizerken her şeyin farkında olarak çizim yapıyor ya da planlıyordu. Planlamanın teknik açıdan birçok özelliğinin farkındaydı. Şimdi bilgisayar ortamında yaptığın zaman bazı şeyler gözünden kaçabiliyor. Şu an nüfus planlaması bilgisayar üzerinden yapılıyor ve genellikle tutmuyor. (Burcu)

Yeni kuşakta teknolojiyi kullanma oranı daha fazla ve daha iyiler. Ama bu iyi bir şey mi? Eskiden tüm o paftaları ve haritaları elle çiziyorlarmış. Bunun sebebi de eğitim. Onlar bizden daha iyi eğitim aldı. Çünkü daha nitelikli bir hoca kadrosundan eğitim almışlar. (Ceyda)

Genç plancıların kuşaksal olarak kendilerini tasarım açısından karşılaştırmaları farklı dinamikler çerçevesinde olmaktadır. Teknolojik kullanım, elle çizim, küreselleşme, planlamaya bakış ve kentsel mekânın değişimi gençlerin ifadelerini etkilemektedir. Teknolojiyi öne çıkararak değerlendirme yapan görüşmeciler tasarım konusunda ayrılmaktadır. Bazılarına göre bu sayede gençler vizyon kazanmakta ve bu da tasarım kullanımını zenginleştirmektedir:

Yeni kuşak, biz daha iyiyiz. Hem teknolojiyi daha iyi kullanıyoruz hem de farklı şeyler okuyarak ve izleyerek bakışımız değişiyor. (Ceyda)

Teknolojinin kullanımını ve küreselleşme ile bakış açılarının genişlediğini belirten Çiğdem, sadece bunun üzerinden bir kıyaslama yapmamakta ve eski kuşak plancıların planlama anlayışlarının ve özellikle siyasi ilişki kurma biçimlerinin ilişkilerinin de tasarımlarına sekte vurduğunu söylemektedir:

Yeni plancılar çok daha iyi. Biz merak ediyoruz ve yurtdışı örneklerine bakarak farklı açılardan bakıyoruz. Eski plancılar aynılar ve monotonlar. Eski plancılar, vatandaşın hakkını koruyalım ve ne kadar çok inşaat alanı alırsak vatandaş için daha iyi diye düşünüyor. Belediyede uzun yıllar çalıştığım belediyenin ve yönetimin fikirlerine daha yakınlara. (Çiğdem)

Buna rağmen teknoloji ve küreselleşmenin tembelleştirici etkisi olduğunu öne süren ve bunu eleştiren görüşmeciler de bulunmaktadır. Gençlerin bu görüşleri, tasarımın kentsel mekânın ve politikaların sosyal bir süreci olmasıyla (Van den Broeck, 2012) benzeşmektedir:

Bilgisayar ortamında çizim yapmak tabii çok daha kolay ama eski kuşak çok daha iyi. Jansen ve Raci Bademli hocanın planını ve eskizlerini gördüğümde içimi açıyor. Bence karşılaştıramayız. Onları bir başka. (Burcu)

Bizim kuşağın tasarım kabiliyeti biraz kopyala yapıştır gibi geliyor. Bir tasarım yaparken genel olarak Avrupa'daki tasarım örneklerini direkt olarak alıp uyguluyoruz gibi bir gözlemim var. Bunun dinamiklerini, örneğin parkın ya da meydanın tarihi ve bütün süreçlerini ele alarak ve tartışarak oraya bir tasarım üretmiyoruz. Yurtdışı odaklıyız. Sadece işin estetik boyutuna odaklanıyoruz gibi geliyor. (Beliz)

Süheyla ise planlama anlayışındaki mimar ve plancı farklılığını ve alandaki hakimiyetini örneklendiren Batu gibi, tasarımın da bu çerçevede kuşaksal olarak dönüştüğünün çünkü formasyondan dolayı bakış açısının değiştiğinin altını çizmektedir:

Eski kuşak planlılar mimarlık formasyonu ile yetiştiklerinden dolayı daha mekânsal boyutta ve alt ölçekli bakıyorlar. Biz eğitim alırken 1/50000'den başlar yavaş yavaş alt ölçeğe ineriz ama eskiden eğitimler alt ölçekten başlayıp üst ölçeğe gidiyordu. Kişi tasarım yapmaya başladığında direkt alt ölçekten ve mekânı kollayarak tasarıma başlıyordu. Biz üst ölçekten başlayarak bir eğitim aldığımızdan dolayı mekânsaldan ziyade daha geniş ölçekte bakabiliyoruz. (Süheyla)

Neoliberal süreçle kentsel mekân yeniden üretilerek farklı çıkar odaklarının rant ve sermaye aracı haline gelirken kentler de karmaşık bir yapı halini almaktadır. Türkiye örneğinden ele aldığımızda, devletin kentsel mekânı, altyapı ve inşaat faaliyetleri bağlamında yatırım yapılacak bir alan olarak görmesi neoliberal sürece geçiş sonrası olmuştur (Balaban, 2013). Batu'nun eski ve yeni kuşağın ele aldığı kentsel mekân karşılaştırmasıyla yaptığı nedenselleştirme ülkenin dinamiklerinin dönüşümüyle uyuşmaktadır:

Yeni kuşak daha kabiliyetli. Karşılaştığımız zorluklar daha fazla. Bitmiş bir şehri ve olmuş bir yeri planlıyorsun. Çözmen gereken problem çok olduğundan yaratıcı oluyorsun. Şehir dört kat büyüdü ve değişti. Onlar, arazi topografyalarını belirleyip üzerine plan yapmışlar. Bugün eskiden geleni de planlamak durumundayız. Yıllarca çöp tesisi olmuş ve herkes tarafından çöp tesisi olarak bilinmiş bir yeri park alanına çevirmek zorundasın. Çok zor. İnsanlar hala parka giderken çöp tesisinin oraya gidelim diyor. Burada da devreye tasarım giriyor. Yolları öyle bir yapmalısın, insanlar nereye gittiğini fark etmeden birden kendini orada bulmalı. (Batu)

Neoliberal süreçle kentsel mekânın sermaye birikiminin genişlemesi için araç haline gelmesi tüm düzenin yeniden yapılanmasına neden olurken neoliberal süreç, bir yandan da yapısal özelliği olan uyumlu olma haliyle bu durumu yasalaştırmıştır (Gill & Cutler, 2014). Ayrıca, sermayenin kentsel mekândaki amaçları doğrultusunda hukuki açıdan istisna hükümler tanımlanmış (Kahraman, 2021) ve plan yapma yetkisi yasalar aracılığıyla

sektörel bazda çalışan yapılara da verilmiştir (Duyguluer, 2006). Tüm bu etkenler planlamanın parçacıl bir yapıya büründürülmesi ile düşünüldüğünde, belediyelerde çalışan plancılar için mevzuatın öneminin arttığı açıktır. Buna rağmen bazı genç kuşak plancılar, kendi kuşaklarının mevzuata hâkim olmadıklarını ve ilgilenmediklerini belirterek kendilerini eleştirmektedirler:

Mevzuata hakimiyet zor iş. Mümkün değil. Bence yeni kuşak olarak çok istekli değiliz ve karşımıza geldikçe öğreniyoruz. (Beliz)

Eski kuşak plancıların mevzuata daha hâkim olduklarını kabul eden ama bu durumu eleştirmekten ziyade nedensel olarak mevzuatın sürekli değişimi ve deneyime bağlayan görüşmeciler dikkat çekmektedir:

Eskiler daha çok hâkim. Onlar bir mevzuatla yıllarını geçirmişler ama bizde sürekli mevzuat değişiyor. Onları takip edebiliyorlar ama imar kanunu ile bütün yıllarını geçirmişler. Deneyim farkı var ve bundan dolayı daha hakimler. (Hale)

Eskiler daha iyi biliyor. Örneğin, onların zamanında bir kanun 30 kere değişikliğe uğramış. O kişi tüm değişiklikleri biliyor ama ben sadece son değişikliği biliyorum. Mevzuatla ilgili bir şey olduğu zaman da eskilere danışıyorum. (Elif)

Bazı görüşmeciler ise mevzuatı iyi bilmenin ve takip etmenin önemini kabul ederken, eski ve yeni kuşak plancıların karşılaştırılmasının doğru olmadığını, çünkü buradaki temel faktörün kişinin ilgi alanıyla açıklanabileceğini ifade etmektedirler. Buna ek olarak eski kuşak plancıların bireysel özelliklerinin mevzuatı takip etme konusunda daha avantajlı olduğunu not düşen gençler de bulunmaktadır:

Mevzuat da ilgiyle alakalı. Bazı insanlar mevzuat okumaktan hiç hoşlanmaz ve konusu geldiğinde öğrenmeyi tercih ediyorlar. Bazıları da gerçekten kitap okur gibi notlar alarak üzerinden çalışıyorlar. Genelde eski kuşak çok ilgili, biz ilgisiziz. (Ceyda)

Eski kuşak mevzuata daha fazla hâkim. Mesela bazı yaşlılar var. Onlara ayaklı mevzuat diyoruz. “Şöyle bir konu var ve ben bununla ilgili nasıl bir savunma yapabilirim” diye gittiğimde, “Şu mevzuatın, şu bendine bakabilirsin” diyor. İnanılmaz bir hafızaları var. (Cemre)

Son olarak, Batu, mevzuata hakimiyet ile teknolojinin gelişimini ve planlama meslek alanında kullanımını birlikte alarak ve bundan dolayı oluştuğunu iddia ettiği dezavantajların altını çizerek kendi kuşaklarının iletişimi kullanma yollarının yarattığı sonuca değinmektedir:

Eskiler daha hâkim. Kanunlar çok hızlı değişiyor ama temeli sabit olduğundan dolayı mevzuata çok daha hakimler. Yeni kuşakta sadece ilgisi olanlar var. Eskiden mevzuatla ilgili bir şeye bakılacağı

zaman onu kitap üzerinden araştırmak zorundaydı. Kalın bir İmar Kanunu kitabımız vardı. Onlar, sayfa çevirerek bir araştırma yaparlardı. şu anda benim Google'daki sekmemde mevzuat var. İşime yarayana bakarım ve diğerlerini okumam. Ama eski kuşak onu bulana kadar diğer sayfalara da göz gezdirir. Seneler sonra da "Ben onu nerede görmüştüm" der ve pat diye bulur. Biz direkt kelimedem yakalıyor ve devamını okumuyoruz. Bu bizim eksikliğimiz. (Batu)

Kuşaksal farklılaşmada ele alınan son alt başlık literatüre hakimiyettir. Daha önce de altı çizildiği gibi şehir planlama hem teoriyle hem de uygulamayla çevrili bir alandır. Forester (2015), teori ile uygulamanın planlama alanı için ayrılmaz olduğunu ve teoriden beslenmeyen uygulamaların eksik olacağını iddia etmektedir. Görüşmeciler literatür konusundaki kuşaksal farklılığı teknolojik olanaklar, eğitim kalitesi, deneyim ve akademik kariyer ile ilişkilendirmektedir. Bazı görüşmecilere göre eski kuşak, bazılarına göre ise yeni kuşak literatüre daha hakimdir. Bu farklılık, Burcu'ya göre "bilgiye kolay ulaşma" imkanından, Hale'ye göre ise Türkiye'nin planlama tarihi ve deneyim farkından kaynaklanmaktadır:

Eskilerin daha iyi olduğunu düşünüyorum. Zor ulaşılan bilgi her zaman daha değerlidir. O zamanlar çok zor ulaşılıyordu. şu an her şeye kolay ulaşabilmeme rağmen bir gün bakarım ya da tekrardan bulabilirim düşüncem var. Bilgiyi kafamda tutmuyorum. Eski hocalarımız hala o yıllardaki bilgi ve deneyimlerini anlatıyor. Ben de birkaç yıl önceki bilgiyi anlatırım ama o özümsemeyle yapamıyorum. (Burcu)

Planlama özellikle Türkiye'de çok yeni bir konu ve alan. Biz daha literatür konusunda geriyiz ama onlar zaten o koşulları yaşamışlar ve bize yaşadıkları süreci planlama literatürü olarak anlatıyorlar. Literatür, onların yaşadığı bir dönem. (Hale)

Okan ve Süheyla, literatür hakimiyeti bağlamında eğitim kavramına değinmekte ama bunu farklı perspektiflerden irdelemektedirler. Okan, planlama okulu ve plancı sayının artışının vasıfsız plancı yetişmesine neden olduğunu söylerken Süheyla'ya göre de kendi kuşağının yüksek oranla akademik eğitime devam etmesi ve meraklı olması sayesinde literatürle daha yakın bir ilişki kurulmaktadır:

Eski kuşak üniversite ve öğrenci sayısının azlığı sebebiyle daha nitelikli bir eğitim aldılar. Her yerde şBP okulunun açılması kaliteyi düşürdü ve toplamda eski kuşak daha nitelikli olmasına rağmen bizim kaynaklara erişim imkânımız daha fazla ve daha şanslıyız. Bununla birlikte bu süreçte daha vasıfsız bir plancı topluluğu yetişti. (Okan)

Hepimizin mezun olduktan sonra yüksek lisans telaşı oldu. Bizden önceki kuşakta böyle bir telaş yoktu çünkü hepsi aranan birer elamandı ve işe girdiler. Başka bir şeye ihtiyaç duymadılar. Yıllar geçtikçe eğitim açlığı daha da artıyor ve yetmiyor. Öncesinde üniversite okumak yeterliyken şimdi yetmiyor

ve yüksek lisans yapılıyor. Bu açlığı kapatmak gerekiyor. Eski kuşakta bu yoktu. Bu yüzden bizim akademik anlamda merakımız ve bilimsel verilerle haşır neşir oluşumuz daha fazladır. (Süheyla)

3.4. Kamuda Plancı Olmak: Büyükşehir Belediyeleri ve Genç Plancılar

Neoliberal süreçte belediyeler, önceki bölümlerde detaylandırıldığı üzere, planlamanın parçalanması sonucunda plan değişiklikleriyle (Emergen, 2009) “kentsel rant yaratma” (Balta & Eke, 2011) aracı ve bu kentsel rant üzerinden bölüşüm ilişkilerinin düzenleyicisi konumuna gelmişken (Özcan, 1988) büyükşehir belediyeleri ise hızlı kentleşmeyle inşaat sektörünün büyümesi dolayısıyla ortaya çıkan rant kavgasında siyaset ve sermayenin çıkar ilişkilerinin odaklandığı (Keleş, 2000) alanlardan biri olmuştur. Bunun yanı sıra neoliberal süreçte yapısal dönüşümler yaşayan belediyeler, daha sonra plan yapma yetkisi farklı kurumlara dağılmış olsa da yerelleşme politikaları çerçevesinde 1985 yılında çıkarılan İmar Kanunu ile imar planı yapma hakkı kazanmıştır. Takip eden süreçte yeni planlama okullarının açılması, AKP ile inşaat sektörüne dayalı bir büyüme tercih edilmesi ve 2006 yılında plan yapım karne yönetmeliğinin değişerek o tarihten itibaren sadece şehir ve bölge planlama mezunlarının plan yapma hakkı kazanmasıyla hem belediyeler plancılar için önemli iş sahası haline gelmiş hem de belediyelerde çalışan plancı sayısı artmıştır (Öktem Ünsal, 2021). Ancak günümüzde kentsel mekânda yaşanan sorunlara rağmen kamu kuruluşlarında çalışan plancı sayısı oldukça azdır. “Her şehre bir üniversite” politikası sonucunda artan üniversite sayısı ve bölüm kontenjanlarına rağmen yeni mezun genç plancıların yaklaşık % 95’i kamu kuruluşlarına atanamamaktadır. Bu durum da yüksek genç plancı işsizliğine neden olmaktadır (ŞPO, 2020).

Bu koşullara karşın belediyeler ve özellikle büyükşehir belediyeleri önemli konumlarını sürdürmeye devam etmektedirler. Türkiye’de 30’u büyükşehir olmak üzere toplamda 1390 belediye bulunmaktadır. En son verilere göre belediyelerde istihdam edilen şehir plancı sayısı ise 1528 iken, istihdam edilen bu plancılar belediyelerde çalışan teknik personelin sadece % 7’sidir (ÇŞB, 2016). Bununla birlikte en çok plancı istihdamı gerçekleştiren belediyeler, 710 plancıyla, belediyelerde çalışan plancıların % 46,4’ü, büyükşehir belediyeleridir. Bu sayı daha küçük ölçekteki belediyelere doğru gittikçe azalmaktadır (ÇŞB, 2016). Öte yandan planlama okullarının görece yeni bir tarihte açılması ve AKP ile üniversite sayısının ve bölüm kontenjanlarının artışına paralel olarak mezun plancı sayısının yükselmesi belediyelerdeki şehir plancılarının yaş ortalamalarını düşürmektedir. Belediyelerde çalışan her 5 plancıdan 4’ü neredeyse 40 yaş altındadır (Öktem Ünsal, 2021).

Tüm bu veriler ışığında büyükşehir belediyelerinin, plancılar ve özellikle genç plancılar için mesleklerini ifa edebilecekleri en önemli alanlardan biri olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır.

Bourdieu'nün alan kuramı üzerinden değerlendirdiğimizde büyükşehir belediyelerinde çalışan plancı sayısının, genç plancı oranının yüksekliği ve belediyelerin neoliberal süreçte sermaye birikiminin çevrimi için kentsel mekân ve planlama çerçevesinde oynadığı rolün plancıları siyaset ve sermaye baskısı altında çalışmasına sürüklemesi (Öktem Ünsal, 2021), genç plancılar için büyükşehir belediyelerini hem içkin güç ilişkileri hem de mesleklerini gerçekleştirme açısından güçlü bir alan olarak görmelerine sebep olmaktadır. Alan sadece anlamsal olarak ilişkisel değildir, aynı zamanda toplumsal aktörlerin mücadelelerini yansıttığı ve bu mücadeleler ekseninde konumlarını güçlendirmeye çalıştığı bir uzamdır. Bu mücadeleler hem alanın yaratımını hem alanda oluşabilecek değişimi etkilemektedir. Diğer yandan bu dinamik yapı toplumsal aktörlerin alandaki habituslarını ortaya koymaktadır. Çünkü alan ile habitus karşılıklı olarak birbirlerini etkilemekte ve biçimlendirmektedir (Bourdieu, 1997). Bu noktada araştırmanın öznesi olan büyükşehir belediyelerinde çalışan genç plancıların, planlama mesleği ile ilişkilenerken büyükşehir belediyelerini tanımlamaları ve diğer planlama alt alanlarıyla karşılaştırmaları ve alanı, alanın sınırlarını ve alanın değişim potansiyelini çizmeleri, alan içerisinde sergiledikleri mücadele ve stratejileri anlamak açısından oldukça önemlidir.

Genç plancılar, büyükşehir belediyelerinde çalışma tercihlerini veya zorunluluklarını birçok sebeple açıklamaktadırlar. Bu sebeplerin başında planlama yetkileri açısından söz sahibi olmak, kamu yararı için çalışmak, planlamanın temel aksiyonlarını yerine getirecek noktada bulunmak gelmektedir. Bazı genç plancılar büyükşehir belediyelerinde çalışmayı kendileri için olumlu değerlendirirken bazıları olumsuz olarak değerlendirmektedir.

Görüşmecilere göre büyükşehir belediyelerinde çalışmak hem daha fazla söz sahibi olmak hem de planlamanın mutfağında olmak anlamına gelmektedir. Burcu büyükşehirde çalışmayı “yönetici”, Şeyma da büyükşehir belediyelerini “planlamanın merkezi” olarak tanımlamaktadır. Bu noktada genç plancıların kamuda bütünlük arz eden plan yapma olanaklarının kısıtlı olduğunu (Öktem Ünsal, 2021), planlamanın neoliberal süreçte parçalandığını (Yoloğlu, 2014) ve çok fazla sayıda kamu kurumunun plan yapma yetkisine sahip olduğunu (Ersoy, 2011) belirtmekte fayda var.

Büyükşehir belediyesinde çalışmak daha kurumsal, daha yönetici ve daha söz sahibi olmak anlamına geliyor. O çarkın dönmesinin ilk yeri bence belediye. Bu yüzden burada olmak istiyordum. (Burcu)

Planlamanın yeri belediyedir. Şehri plancılar planlıyorsa, o şehirdeki planlanan dosyalar belediyelere gidiyor ve belediyeden geçtikten sonra hayata geçiyor. Dolayısıyla planlamanın merkezi büyükşehir belediyesidir. (Şeyma)

Planlama deneyimi açısından çeşitliliğe işaret eden Elif, bu perspektifle mesleğini yapabildiğini belirtirken Aytaç ise topluma hizmet eden bir mekanizma içinde olmanın önemine değinmektedir. Ercan da belediyelerde kamusal yarar amaçlı yapılan planlamanın, plancıya sorumluluk yüklediğini söylemektedir:

Tam mesleğini büyükşehirde yapıyorsun. Plancı ya belediyede ya bakanlıkta çalışırsa her şeyi öğrenir. Çünkü çok fazla iş geliyor. İşin teorisiyle ilgili olarak strateji belgesi ve rapor hazırlama da geliyor, meclis kararları ve dava dosyaları gibi şeyler de geliyor. Kanun kısmını da görüyorsun. (Elif)

Belediyede topluma hizmet ediyorsun ve vatandaş odaklısın. Vatandaş bir şey sorduğunda, olmasa bile, onun neden olmayacağını güzelce anlatman ve vatandaşın yüzünün asık gitmemesi lazım. Toplumun vergileriyle maaş alıyoruz. Halka hizmet eden bir personeliz. (Aytaç)

İnsanların vergileriyle maaşımızı alıyoruz. Vatandaşa karşı bir sorumluluk veriyor. Elimizden gelenin en iyisini yapmak zorundayız. Ne kadar yapabiliyorum, bilmiyorum. (Ercan)

Bu noktada Aksel de toplumcu planlama açısından belediyede çalışmak konusunda Aytaç ile aynı fikirdeyken kendi tanımladığı süreçle ve etkenlerle umduğunu bulamadığının altını çizmektedir. Aytaç'ın büyükşehir belediyelerindeki planlama süreçlerinde bahsettiği "siyaset" ve "sermaye" etkisi, Öktem Ünsal'in (2021) belediyelerde çalışan plancılar üzerine yaptığı çalışmada da gözükmektedir. Öktem Ünsal tarafından yapılan ankete katılan 10 plancıdan neredeyse 9'u planlama kararlarında siyasetin ve rant ilişkilerinin etkisinin arttığını belirtmiştir (Öktem Ünsal, 2021:185). Bu açıdan Aksel'in ifadeleri büyükşehir belediyeleri, rant ve sermaye üçgeninde neden umduğunu bulamadığını açıklamaktadır:

Toplumcu bir plancı, toplumun içerisindeki ezilen, sömürülen ve dezavantajlı kesimleri diğerleri karşısında eşitlemeye çalışan kişidir. Uzun ve kısayı eşitlemek için uzundan kısaya vermeniz lazım. İkisine aynı verirseniz, eşitleyemezsiniz. Belediyeyi, bunu uygulayabileceğimiz ve ideolojik anlamda bu pratikleri gerçekleştirebileceğim bir alan olarak görüyordum. Şu an öyle düşünmüyorum. Belediyeler, siyasetin ve sermayeyle kurulan ilişkilerin merkezi haline gelmiş. (Aksel)

Çoğu genç plancı da Aksel ile aynı çizgide görüşlerini sunmaktadır. Bazı plancılar siyasetin planlama üzerindeki etkisinin artmasına rağmen planlama yapma olanaklarını zorlarken

bazı plancılar ise belediyede çalışmaktan pişman olduklarını dile getirmektedirler. Ceyda'nın belediyeleri "siyasi parti il binası"na benzetmesi, siyasetin planlamanın üzerinde ne derece etkili olduğunu göstermesi açısından iyi bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır:

Belediye çok siyasi bir ortam. Böyle olduğunu düşünmüyordum. Siyasetin içinde bir şekilde planlama ve plancı olarak bir şeyler yapıyoruz. (Hale)

Okuldayken hiç böyle düşünmediğim bir ortama dahil oldum. Okulda öğrendiğimiz mesleki etiğin tam zıddını yaşıyorum. Sürekli üzerimizde bir siyasi baskı var. Bilmemek mutlulukmuş. Kamu yararına yararlı bir iş yaptığımı düşünmüyorum. Bence belediye bir kamu kurumu değil, siyasi parti il binası. (Ceyda)

Bahsedilen bu baskı süreciyle bazı plancılar için belediyede çalışmak artık para kazanmaktan başka bir şey ifade etmemektedir:

Sadece para ifade ediyor. Belediyelerde diğer kamu kuruluşlarına göre daha fazla maaş verilir. Ek ödenekler verilir. Tek çalışma sebebim budur. İlk yıllar böyle değildi. Değerler, hedefler ve bir şey yapma isteği vardı. Bu azaldı, azaldı, azaldı... Sonra, "Biz boşa çabalıyoruz. Kendi belediyem için bu yönetimden bu kadar" dedim ve sadece maaş aldığım bir yer olarak bakmaya başladım. (Uğur)

Cemre ise büyükşehir belediyelerinde çalışmanın olumlu ve olumsuz yanlarının olduğunu söyleyerek bugün itibarıyla belediyede çalışmanın kendisi için bir anlam ifade etmediğini ama bilgi sürecine ve tecrübesine katkı yaptığını belirtmektedir:

Gerçekten bir şey ifade etmiyor. "Ben belediyede ne yapıyorum ve belediyeye ne kazandırıyorum?" diye düşünüyorum. Bir şey kazandırmam lazım ki, bir anlam ifade etsin. Ama şu anki işler, hali hazırda ben gelmesem de başkasının da yapabileceği işler. Çünkü belediyelerde siyaset varken, plancının bir anlamı ve yetkisi kalmadı. Belediye sadece bilgi birikimi ve tecrübe kazandırdı. Meclis süreçleri, hiyerarşi, planlama aşamaları, yazışma dili, plan çizimine farklı bir algıyla yaklaşma... (Cemre)

Batu, başka bir perspektiften yaklaşmaya çalışarak meslek ve iş hayatı arasında sınırı en iyi çizdiği yerin büyükşehir belediyeler olduğunu ifade etmekte ama diğer genç plancıların görüşlerine de katılarak vatandaş yaklaşımının sıkıntılarını çektiğini anlatmaktadır:

Çoğu insan verdiği oyun karşılığında hizmet bekliyor. Orman Bölge Müdürlüğüne gidip "Ben size oy verdim" diyebilir misin? Orada çözülecekse çözülür, çözülmezse çözülmez. Bizde öyle değil. Gelen vatandaş böyle yaklaşmıyor. Bana "Ben size oy verdim" diyen oldu. Alakam yok. Oy verdin ama eğer oy verdiğin kişi ya da parti, talebini mantıklı ve makul bulmaz ve reddederse, bundan memnun olmalısın. İşim ile özel hayat arasında bir çizgi koyuyorum. Müzik, tiyatro ve sanat. Bunları yapmazsam bunalırım. Sabah 8 ile akşam 5 arasındaki benim aktif halim, bana 5'i 1 geçe "Hiçbir şey yapmıyorum" deme lüksünü veriyor. Sosyal yaşantım ile işi keskin bir şekilde ayırıyorum. İş öyle bir şey ki, özellikle bizim meslekte, biraz sosyal yaşantısına girdiğinde onu ele geçiriyor. (Batu)

Büyükşehir belediyelerinde çalışan genç plancıların, planlama mesleğini ifa ettikleri büyükşehirlere karşı farklı tutumlara sahip olduğu ortaya konulurken bazı görüşmeciler ilçe belediyelerinde çalışmanın avantajlarına ve dezavantajlarına da değinmektedirler. Çoğu genç plancıya göre ilçe belediyesi daha az kurumsal bir yapıya sahip ve büyükşehir belediyelerine göre siyaset alanının çok daha fazla etkilediği bir alan olarak görülmektedir. Daha önce bir ilçe belediyesinde çalışmış olan Efe ilçe belediyelerini siyasi partilerle özdeşleştirirken Mehmet de Efe'nin söylediklerine ek olarak yetki alanını ve teknik imkansızlığı öne çıkarmaktadır:

İlçe belediyelerinde AKP Gençlik Kolları'ndan biri oranın sahibiymiş gibi sana emirler yağdırabiliyor. Asla kurumsal değil. Bambaşka bir yer. Siyasetin direkt içi. (Efe)

İlçede çalışmak istemezdim. Hareketleriniz ve yetki alanınız kısıtlı. Teknik imkanlar orada yok. Kendinden emin işlerin altına girebiliyorsun. Büyükşehir belediyelerine nazaran çok fazla siyaset var. (Mehmet)

Çiğdem ise planlama açısından farklı yetileri kazanmak için ilçede olmayı düşündüğünü ancak görüşmecilerin çoğunun belirttiği gibi siyasi baskının yoğun olduğunu belirtmektedir. Hale, ölçek olarak küçük olan ilçe belediyelerinin “rant” ve “rüşvet” açısından bir merkez haline geldiğini, büyükşehirlerin ise konumları nedeniyle plancıların bu durumlara daha uzak olduğunu söylemektedir:

İlçede olmayı aslında istiyordum. Çünkü ruhsat vermeyi ve ÇAP hazırlamayı bilmiyorum. Belki eksikliğimi tamamlayabilirim diye düşünüyordum ama cesaretim yok. Çünkü ilçe belediyesinde çok fazla siyasi baskı altındasınız ve vatandaşa iç içesiniz. Muhtarına kadar sizi tanıyorlar ve üzerinizde çok baskı var. Doğru ve adaletli karar vermek çok ama çok zor. (Çiğdem)

İlçe belediyelerinde işler daha bire bir yürüyor. Orada dönen şeylerle büyükşehirlerde dönen şeyler aynı şeyler değil. Bu yüzden daha fazla rant ve rüşvet dönüyor. Büyükşehirde işler daha üstten yapılıyor ve daha uzaksınız. (Hale)

Funda da ilçe belediyelerinde çalışmayı tercih etmeyeceğini söylemektedir. Planlamaya bakış açısı doğrultusunda ilçe belediyelerindeki plancı eksikliğine değinen Funda, bu yüzden ilçe belediyelerinde çalışmayı tercih etmeyeceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda büyükşehir belediyelerinin, belediye başına ilçe belediyelerine göre 230 kat daha fazla plancıya sahip olması (ÇŞB, 2016) Funda'nın seçimini doğrulamaktadır:

Planlamayı usta çırak ilişkisi olarak düşünüyorum. Eski kuşaktan çok şey öğrenebileceğimi düşünüyorum. İlçe belediyelerinde bunun eksikliği var. Plancı sayısı çok az. (Funda)

Çok az görüşmeciye göre ilçe belediyelerinde çalışmanın avantajları bulunmaktadır. Süheyla, her plancının deneyim kazanması için bir süre ilçe belediyesinde çalışması gerektiğini söylerken Burcu ve Cemre'ye göre de her şeye rağmen ilçe belediyesinde çalışmak büyükşehir belediyesine göre topluma daha iyi hizmet etmek anlamına gelmektedir:

Her plancının bir süre ilçe belediyesinde çalışması gerektiğini düşünüyorum. İlçe belediyesinin alt ölçekte çalışma yapması ve sorunlarla daha çok muhatap olması önemli. Benim göremediğimi bir ilçe belediyesinde çalışan çok rahat görebiliyor. Ben sadece üst ölçekten görebiliyorum. Ruhsatlama, imar ve plan uygulamasının sonuçları... (Süheyla)

İnsanlarla halkla iç içe olmayı ve iletişim kurmayı seviyorum. İlçe belediyelerinde daha mutlu olabilirdim. Büyükşehirde başkan ile birebir görüşemiyorsun. İlçe belediyesinde görüşebiliyorsun ve belki bu yüzden daha fazla baskı olacak ama daha güzel olabilirdi. Halkla daha yakınsın. (Burcu)

İlçe belediyesinde çalışmaya sıcak bakıyorum. Yereldeki insanın elini her zaman tutmak gerekiyor çünkü orada bir yetersizlik durumu var. Daha iyi hizmet sunabilirim. İlçede mutsuz insanlar çok olduğu için daha özverili çalışırım. (Cemre)

Görüşmeciler büyükşehir belediyesinde çalışmak ile özel sektörde çalışmayı karşılaştırmışlardır. Görüşmecilerin çoğu çok zor durumda kalmadıkları durumda özel sektörde plancı olarak çalışmayı düşünmediklerini ifade etmektedirler. Temel olarak bu durumun sebepleri arasında çalışma koşulları ve siyaset baskısı gelmektedir.

Daha önce özel sektörde çalışan Süheyla hem çalışma koşullarının zorluğuna hem de siyaset baskısının yarattığı etkiye değinmektedir. Öktem Ünsal ve Aksümer Kaynarca'ın (2021) serbest planlama bürolarını analiz ettiği çalışmasında da bu durum gözükmektedir. Çalışmada yapılan ankete katılan serbest plancılar iş alabilmenin koşulu olarak "siyaset-sermaye-bürokrasi üçgeninde ilişki geliştirmeyi" ön plana çıkarmaktadırlar (Öktem Ünsal & Aksümer Kaynarca, 2021). Süheyla ayrıca değişen politik iklime ayak uydurma konusunda plancıların yaşadığı zorluklara da değinmektedir:

Özel sektörde bir plancıyla birlikte çalıştım. Geceye kadar çizim yapıp, çıktılar alıp, sabah uçağa yetişip, Ankara'ya gidiyordum. Bunu çok düşük bir ücretle ve çok zor şartlar altında yapıyordum. Özel plancıysanız mesleğinizi yapmanız için herkesle iyi anlaşmanız, bazı şeyleri alttan almanız ve siyaset yapmanız gerekiyor. AKP sadece son seçimde bazı belediyeleri kaybetti. Özel'deki plancılar hep AKP'ye alışmışlardı. Başka bir frekansta ve başka bir belediyeyle bocaladıklarımı gördüm. Özeldede plancılık yapmak siyaset gerektiriyor. (Süheyla)

Serbest planlama bürolarının işlerinin % 44'ü kamu sektörü (Öktem Ünsal & Aksümer Kaynarca, 2021) olduğundan dolayı özel sektörde çalışan plancılar için siyasetle ilişki

kurmak kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Uğur, bundan dolayı siyasi ilişkiler kuramayacağını ve bu yüzden de özel sektörde çalışamayacağını belirtmektedir:

Özel sektörde olmak istemezdim. Hiçbir siyasi parti ile ilişkim yok. Dışarıya iş yapabilmek için özellikle belediyelerle siyasi ilişkiniz olması lazım. Bende bunların hiçbiri yok. İşsiz kalırım. Bunu beceremem. Yapmak istesem de beceremem. (Uğur)

Tüm bu olumsuz koşullara rağmen nadir de olsa özel sektörde çalışmak isteyen görüşmeciler bulunmaktadır. Esin'e göre özel sektörde kendi işini yapmak demek zamanını kendisinin ayarlaması anlamına gelmektedir. Esin, özel sektörde çalışabilmek için A karne olmayı beklerken karne yönetmeliğinin eşitsiz yapısı, özellikle genç plancıların özel sektörde var olmalarını güçleştirmektedir (Öktem Ünsal & Aksümer Kaynarca, 2021). Plancılar kamuda bir süre çalışmalarının karşılığında A karneye ulaşabilirken (Öktem Ünsal & Aksümer Kaynarca, 2021) Esin de stratejisini bunun üzerine kurduğunu anlatmaktadır. Diğer yandan genç plancıların kamuda farklı planlama ölçeklerini deneyimleme ihtimalleri oldukça düşükken (Öktem Ünsal, 2021) Esin, özel sektörü kamuya göre farklı planlama deneyimleri açısından zengin bir alan olarak görmesi bağlamsal olarak doğru bir değerlendirmedir. Son olarak Esin'in özel sektörü planlama açısından kamuya göre daha "özgür" ve daha "yaratıcı" bir alan olarak belirten ifadeleri ise siyaset ve sermaye ilişkilerine sıkışan kamu (Öktem Ünsal, 2021) ve özel sektör (Öktem Ünsal & Aksümer Kaynarca, 2021) için oldukça tartışmalıdır:

Özel sektörde olmak gibi bir niyetim var. A karne olmayı beklemek durumundayım. Kendimi daha mutlu edeceğim bir iş istiyorum. Sabah belli saatlerde kalkmayan ve belli bir maaştan ibaret olmayan ama yine üretim yapıp mutlu olabileceğim bir iş istiyorum. Bunu da ancak özelde yaparım. Özel sektörde daha özgürsünüz ve daha yaratıcısınız. Belediyede çalışabileceğiniz konular sınırlı ama özel sektörde kısıtlayıcı bir şey yok. Küresel ve yerel ölçekte her şeyi çalışabilirsiniz. Her şeyi deneyimleyebilirsiniz. Onlar birçok farklı işi deneyimlediler ve farklı tecrübeler edindiler. (Esin)

Türkiye'de plancılar için çalışma alanlarından biri de ÇŞB'dir. Bakanlığın istisna hükümlerle ve yasa değişiklikleriyle kentsel mekân üzerinde geniş yetkisi bulunmaktadır (Türkün, Öktem Ünsal, & Yapıcı, 2014). Çoğu genç plancı bakanlıkta çalışmayı istemediğini belirtirken neden olarak bürokratik ağırlık, resmiyet ve ideolojik duruşu ortaya koymaktadır. Öznur belediyelerin ortamına, Ercan ise ideolojik bakışına ve siyaset bakışına değinirken Derya da merkezi yönetim ve yerel yönetimin çatışması doğrultusunda nedenlerini anlatmaktadır:

Ben işe kotla gitmek istiyorum. Çok resmiyet var. O tarz insanlarla birlikte olmak zor. Belediye de bu konuda daha rahat. Sıcak bir ortam var. (Öznur)

Bakanlığa benim gibilerini almazlar. Arkadaşıma babasının sendikasını sormuşlar ve almamışlar. Bakanlıkta siyasi baskı çok fazla. (Ercan)

Bakanlıkta olmayı istemezdim. Biz bakanlığın yaptığı işlere, “Hep yanlış yapıyorlar, bu da yapılır mı?” dedik ve muhalif olduk. Bu öğretiyile bakış açımız gelişti. Bakanlık ne yapsa kabullenemiyoruz. Bakanlığın da bize karşı bu bakış açısı var. (Derya)

Çok az sayıda görüşmeci bakanlıkta çalışmayı tercih edebileceklerini söylemektedir. Uğur, bakanlığın merkezi kurum olmasından dolayı yönlendirici rolü olduğunu ve bunun kendi karakterine daha uygun olduğunu söylerken Ceyda ise belediyelerin siyasi ilişki ağının bakanlığa göre çok daha fazla olduğunu ve bakanlıkta kurallar çerçevesinde işlerin yapıldığını ifade etmektedir:

Planlama işleyişi konusunda yön verebilecek bir merkez olduğu için bakanlıkta olmak isterdim. Organizasyon konusunda iyiyim. Yapı ve bilgi olarak kendimi en iyi bakanlıkta gösterebilirim. (Uğur)

Bakanlıkta olmayı tercih ederdim. Yerel yönetimler birilerinin özel mülkiyeti gibi ve belli kuralları yok. Bakanlık bir yere kadar kanuna ve mevzuata uygun hareket ediyor. Hangi parti olursa olsun bence bütün belediyeler sıkıntılı. (Ceyda)

3.5. Bölüm Sonucu

Toplumsal alanlar sabit yapılar değildir ve zaman içerisinde değişime uğramaktadır (Bourdieu, 2021). Planlama alanı da özellikle neoliberal süreçle birlikte dönüşmekte ve farklı çıkar odaklarının aracısı haline gelmektedir. Belirli bir zaman içerisinde gerçekleşen bu değişim ve dönüşüm hali de alanın yapısal özelliklerini değiştirdiği gibi kurallarını da farklılaştırmakta ve bu kuralların değişimiyle bazen alana yeni girenler deneyimlilere göre avantajlı konuma gelmektedir.

Türkiye’deki planlama alanı, plancılar ve büyükşehir belediyelerinde çalışan plancılar çerçevesinde durumu değerlendirdiğimizde, neoliberal süreçle tüm dünyada farklı ölçeklerde hissedilen alanın sınırlarının muğlaklığı (Myers ve Banerjee, 2005) gençlerin mesleki kimlik tanımlarına da yansımıştır. Büyükşehir belediyelerinde çalışan genç plancılar mesleki ortamlarından edindikleri deneyimleri ve karşılaştıkları zorlukları planlama alanının yapısıyla birlikte değerlendirmiş ve bu değerlendirme gençlerin plancı rolü içinde kendini nerede konumlandıklarını ve nerede konumlandırmak istediklerini de ortaya koymuştur. Ayrıca gençlerin, büyükşehir belediyeleri ile Türkiye’de planlama

alanındaki diğer alt alanları kıyaslaması, gençlerin çalıştıkları ortamın yapısal özelliklerine nasıl baktığıyla ve tercihleriyle doğru orantılıdır.

Bu çerçevede, bu tercih ve bakış açısıyla birlikte planlama alanına girmeden önce alanın kuralları aidiyetinde “habituslar” edinen ve bunları içselleştiren genç plancıların zamanla sorunların farklılaşması neticesinde oyunun kurallarını ve alanın sınırlarını sorgulamaya başladıkları görülmüştür. Bu açıdan değerlendirdiğimizde genç plancıların bu sorgulama durumunda hem kendi konumları hem de alanın dönüşümü için hangi mücadele ve stratejileri ortaya koymaya çalıştığı veya koyamadığı önem kazanmaktadır.

4. GENÇ PLANCILARIN ROLLERİ VE STRATEJİLERİ

4.1. Giriş

Toplumsal alanda bireyler farklı konumlara sahiptirler. Bu konumlar arası mücadele hem alanın hem de bireyin stratejileriyle oluşmaktadır (Bourdieu, 2021). Bourdieu (2021), toplumsal aktörlerin alanın oyunsal yapısına dahil oldukları için “bilinçli olmayan” bir şekilde habitusa sahip olduğunu söylemektedir (Bourdieu, 2021). Bunun yanı sıra alanda var olan toplumsal aktörlerin alandaki örtük davranışları ve pratikleri, aktörlerin içinde bulunduğu mücadelelerin ve bu mücadelelerle birlikte geliştirdiği stratejilerin yansımasıdır. Toplamda tüm bu pratikler, mücadeleler ve stratejiler alanın yapısını değiştirebilme potansiyelini içinde barındırır bile alanın devamlılığına katkı sunmaktadır (Bourdieu, 2019: 167-175). Unutulmamalıdır ki, toplumsal aktörler alanı sadece izlemezler ve alanın yapısına katkıda bulunurlar (Bourdieu, 2021).

Bu noktada planlama alanının dönüşümünü neoliberal süreçle birlikte düşündüğümüzde ve bu dönüşümün büyükşehir belediyelerine yansımaları Türkiye ölçeğinde ele aldığımızda, şehir planlama alanındaki plancılardan büyükşehir belediyelerinde ilişkisel olarak birçok aktörden ve kurumdan kaynaklı sorunlar yaşandığı görülmektedir (Öktem Ünsal, 2021). Bu sorunlar genç plancılardan konumlarına, rollerine yansımakta ve onları şekillendirmektedir. Çünkü alan ilişkisel bir yapıya sahiptir (Bourdieu, 2021) ve bu sorunları yaratan diğer toplumsal aktörler veya kurumlar alandaki konumlarının büyüklüğüne paralel sorunlar yarabilir.

Türkiye’de planlama alanında büyükşehir belediyesinde yaşanan sorunlar ve bu sorunlara karşılık genç plancılardan üstlendiği rol de plancılardan konumlarını ve dolayısıyla stratejilerini değiştirmektedir. Farklı durumlarda ve farklı aktörlere karşı farklı stratejiler uygulayan ve bu stratejileri habitusların, konumlarının ve alanının sınırlarının değişimi için ortaya koyan plancılar bu çerçevede geleceğe ilişkin beklentilerinin ve çizgilerinin de düşünsel inşasına girişmektedirler.

4.2. Roller: Sorunlar, Engeller ve Konumlar

Bourdieu’nün alan teorisine göre alan mücadelelerden oluşurken (Bourdieu, 2021) bu mücadelelerin sebebi de alandaki birey ya da grupların konumlarıdır. Alandaki farklı stratejiler ise bu konumlara ve bu konumların alan içerisinde kapladığı hacme göre

değişkenlik göstermektedir. Alan ilişkisel bir yapıya sahip olduğundan dolayı alandaki ilişkiler farklı konumlardaki bireylerin arasında “eşitsizlik” ve “hiyerarşi” de yaratabilmektedir (Swartz, 2018).

Bu bağlamda büyükşehir belediyelerinde çalışan plancıların plan karar süreçlerinde aldığı role değinmeden önce plancıların belediyelerde yaşadığı zorlukları açıklamak gerekmektedir. Türkiye’de farklı araştırmacılar tarafından ortaya konulan çalışmalarda belediyelerdeki sorunların siyaset ve rant baskısıyla çevrelendiği görülmektedir (Öktem Ünsal, 2021; Öktem Ünsal, Aksümer Kaynarca, 2021). Ancak rant ve siyasetin hangi aktörler aracılığıyla bir baskı aracı haline getirildiği de önemlidir. Bunun yanı sıra genç plancılar, siyaset alanının belediyenin kurumsal yapısını ve plancıyı etkilediği ve bunun başka sorunlara da yol açtığını belirtmektedirler.

Genç plancılara göre siyaset ve rant ilişkilerinin plan kararları süreçlerindeki hakimiyetinin ve plancılara baskısının yansıması *belediye başkanı/üst makamlar, imar komisyonu, merkezi yönetim, yerel siyaset, sermaye ve vatandaşlar* aracılığıyla gerçekleşirken özellikle son dönemde Türkiye’deki yönetim yapısı ve seçim sistemindeki düzenlemelerin ve ittifak sisteminin oluşmasının belediyelerde *kurumsal ideolojik kaymalara* da neden olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra genç plancıların büyükşehir belediyelerindeki konumunu ve stratejilerini belirleyen diğer bir önemli faktör de plancıların belediyelerdeki *çalışma şekilleridir*. Öktem Ünsal’ın (2021) çalışmasında da belediyelerde çalışan genç plancıların çoğunun “kadrosuz” olduğu ifade edilmektedir. Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde de büyükşehir belediyelerinde bu şekilde çalışan genç plancıların, diğer plancılara göre kendilerini daha güvencesiz hissettikleri ve çalıştıkları kurumlarda farklı ayrımcılıklara maruz kaldıkları görülmüştür. Çalışmaya katılan genç plancıların üstlenmek zorunda kaldıkları rollerden önce onları bu rollere iten sebepleri yine plancıların deneyimleri üzerinden açıklamak, plancının konumunu daha da berraklaştıracaktır. Son olarak bu bölümde çok kısaca bazı büyükşehir belediye yönetimlerinin genel olarak plancılara yönelik tavrı ortaya konulacak ve çalışmanın ayrıntılarında çok az derecede görünürlüğe sahip toplumsal cinsiyet çerçevesinde büyükşehir belediyelerinde plancı olma durumu tartışılacaktır. Yapılan çalışma bağlamında kısaca bu konuya yer verilecektir ancak konunun daha detaylı olarak araştırılması gerekmektedir.

Plancılar, belediyelerde planlama alanında yaşanan sorunların çoğunun yukarıdan gelen kararlar neticesinde olduğunu belirtmektedir. Plancılara göre bu kararlar zaten en baştan plancının hareket etme alanını kısıtlamaktadır. Ceyda, bu kararların mevzuata aykırı

olduğunu söylerken Cemre de bir planlama deneyiminde müdürünün ve daire başkanının desteğine rağmen belediye başkanı tarafından nasıl baskı altına alındığını anlatmaktadır:

En büyük sorun, üst makamın isteklerini karşılamak. Hiçbir mevzuata ya da yasaya bakmadan bir şeyleri talep ediyorlar ve “Bu yapılacak” diyorlar. (Ceyda)

Bana gelen ilk planda çok heyecanlanmışım. Çok çalıştım ve tertemiz şekilde tüm tespitlerimi sundum. Müdürüm ve daire başkanı da çok destekledi. Sonra müellif planı gönderdi. İnceledim ve düzelttim. Sonra bir şey oldu ve müellif tekrardan bir plan gönderdi. Süreç çok hızlı gelişti. Tekrar gönderilen planda ... kanun uygulanmamış. Yerler değiştirilmiş. Daire başkanım ağlamıştı. Başkan, “İkinci plan meclise girecek” dedi. Bütün hesaplarım değişti, gece gündüz çalışmalarım, uğraşmam ve tespitlerim her şey çöp oldu. (Cemre)

Görüşmelerde genç plancıların ilişki kurma ve baskı açısından en çok şikâyet ettiği kurum İmar Komisyonudur. Deneyimli plancılar da imar komisyonlarını eleştirmekte ve komisyonların plancıyı “sekreteryâ” olarak gördüğünü belirtmektedir (Öktem Ünsal, 2021). İmar Komisyonlarındaki görüşmelerin odak noktasının “maliyet” gibi iktisadi konular (Öktem Ünsal, 2021), başka bir deyişle rant, olması plancının alanla ilgili uzmanlığının da bir kenara atıldığını göstermektedir.

Aksel’in yaşadığı deneyim, planlama kararlarında İmar Komisyonlarının ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Hatta bazı durumlarda istenen kararların alınması için komisyon üyelerinde değişiklikler bile yapılmaktadır:

Bir yerin planlarını yaptık. İmarı var ama imara açılmasına gerek yok çünkü dikili tarım arazilerinden oluşuyor. Bir tanesi ruhsat almak için Büyükşehir Belediyesine yazıyor. Ben de üst ölçek plana aykırı olduğu için planların revize edilmesi ve ruhsat kesilemeyeceğini ilişkin cevap verdim. Belediyeye baskı yapmaya başladılar. Konuyu komisyona aktardık. Komisyondan biri “Tekrar görelim” dedi ve bizi ikna etmeye çalıştı ama yine de rapora “Uygunsuz” yazdı. Sonra komisyon raporu meclise gidince dosya tekrar görüşülmek üzere iade edildi. “Görelim” diyen o kişi birden komisyon başkanı oldu. Dosya tekrar geldi. Bu sefer bu kişi olumlu konuşmaya başladı ve sanki bilgiler sonradan gelmiş gibi “Ne bileyim, o zaman bu bilgiler gelmemişti” demeye başladı. Müdürler, başkan, komisyon başkanları değişti, kılıfına uydurdular ve imara açtılar. (Aksel)

Plancının uzmanlığının, alanla ilgili bilgisinin ve tecrübesinin komisyonların karşısında bir öneminin olmadığı Ceyda’nın ifadelerinden anlaşılmaktadır. Ceyda’ya göre komisyonlar rant ile kurdukları ilişkiyi gizlemeye bile çalışmamaktadır. Osman da plancının itiraz durumunda bir sonraki toplantıya katılamayacağını söylemektedir:

Bir dosyayla ilgili asla yapılmayacak bir işi, dosya sahibi tanıdık olduğu için geçirdiler. İmar hakkı olmayan bir parsel var. Burada hiçbir şey yokmuş gibi, “Aaa biz bunu neden konut alanı yapmadık ki” deyip bir anda meclis kararıyla onaylandı. Teknik inceleme raporuyla itirazımızı sunduk ama görmezden geldiler ve alay ettiler. (Ceyda)

İmar komisyonu, “Biz bu dosyayı kabul edeceğiz” diyor ve biz itiraz ettiğimizde bir sonraki görüşmeye “Bu arkadaş gelmesin, başka arkadaş gelsin” diyor. (Osman)

Çalışmaya katılanların ifadelerinden anlaşıldığı üzere komisyonun tepkisi sadece toplantılara almamakla kalmamakta aynı zamanda tehdide kadar da varmaktadır. İki genç plancının verdiği “kalem” örneği ise plancının konumunun durumunu açıklar niteliktedir. Uğur’a göre atanmış bir memurun tehdit edilmesi Türkiye’de planlamanın durumunu göstermektedir. Bu koşullar altında çalışan plancıların ise sonraki bölümlerde de görüleceği üzere mücadeleden kaçınması oldukça normaldir. Ceyda’nın ruh hali ise plancının koşullarının nasıl yıpratıcı olduğuna dair dikkate değer bir durumdur.

İmar komisyonuna “Bu olmaz, bu uygun değil” diyorum. Koskoca insanların “Biz onaylayacağız, sen kimsin” bakışıyla kalem bizde diyerek kalemi işaret ettikleri oldu. Sinir krizi geçirdim. (Ceyda)

Bir imar komisyonu toplantısında siyasi bir üye bana kalem gösterdi. “Siz bunu görüyor musunuz?” dedi ve başta anlamadım. “Kalem bende, yetki bende. Biz ne dersek, o olur” demeye getirdi. Bir siyasinin bir memura bunu demesi, zaten olayın özünü ve bozulmuşluğunu gösteriyor. (Uğur)

Genç plancılar görüşmelerde sıklıkla iktidar ya da muhalefet bloğu fark etmeksizin 2019 yerel seçimlerinden sonra gerek imar komisyonlarında gerekse belediyelerin yönetim kadrolarında ve ideolojik yapılarında bir değişimin baş gösterdiğini söylemektedir. Özellikle bazı büyükşehirlerdeki imar komisyonlarının yapısının ve kadrolarının son zamanlarda değiştiği de çok sık belirtilen durumlardan biridir. Süheyla ve Hüseyin yaşanan süreci kendi perspektiflerinden şöyle açıklamaktadır:

Eskiden imar komisyonu başkanı her karar aldığı anda bize sorardı. Büyük bir nimetti. Son zamanlarda komisyon başkanı sürekli değişiyor. Şu anda kimsenin karar alırken kendi partisi içinde muhalefet yaptığını ve “Bu böyle değil, burada yanlış var” dediğini duymuyorum. Belki artık “Bu son zamanlarımız ve ne yaparsak yanımıza kar” diye düşünüyorlar. (Süheyla)

Son bir yılda yönetici profili değişti. Belediyenin içinde olan, birkaç şey bilen ve mevzuata hâkim olan insanları emekli edip yerlerine tam olarak fedai diyebileceğimiz, her denileni yapan ve doğruyu yanlış asla sorgulamayan insanlarla doldurdular. Son kozlarını oynayıp, parsayı vurmak istiyorlar. (Hüseyin)

Tekrardan altını çizmek gerekir ki, yerel yönetimlerin kentsel mekâna ve siyasete bakışı parti fark etmeksizin partilerinin ve önceki yönetimlerinin hâkim ideolojilerine göre farklılaşmaktadır. Derya'ya göre bu değişimin nedenleri oy kaygısıyken Aksel de bu durumun planlama kararlarına etkisini şöyle anlatmaktadır:

Yereldeki siyaset, oy kaygısı, ilçe belediye başkanlarını memnun etmeye çalışmak, onlardan destek almak... Bir de farklı parti belediye başkanlarını küstürmemek, onları da kazanmaya çalışmak, onların da isteklerini yerine getirmek var. Belediye, son zamanlarda herkesi mutlu etmeye ve taleplerini yerine getirmeye çalışıyor. (Derya)

Eskiden “Mevzuata aykındır” deyip geri çevirebildiğimiz doğrudan bir gücümüz vardı. Artık bunu yapamıyoruz. Gelen plan değişikliğinin kimden geldiğine göre durum değişiyor. Daha güçlü sermaye olmanız gerekiyor. (Aksel)

Türkiye’de planlamanın gittikçe merkezileştirildiği ve farklı kurumlara yetkiler verilerek parçalandığı diğer bölümlerde ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştı. Genç plancılar da özellikle bazı şehirlerde milletvekili ve parti yönetiminin ağırlığının çok daha fazla olduğundan ve merkezi yönetimin kararlarının planlama üzerindeki etkisinden, planlama yetkisine sahip farklı kurumların kararlarında çatışmasından çoğunlukla bahsetmektedir. Hatta Cumhurbaşkanı’nın bile kararlarda direkt etkili olduğu söylenmektedir:

Yapılmasını istemediğimiz bir durum vardı. Karşı çıktık ama olmadı. Nasıl olabilir ki? Cumhurbaşkanı gelip “Yapalım” dedi. Buradaki karar mekanizması değişik. Her yerde siyasiye denk geliyorsunuz. Milletvekilinin bile gücü bazen yetmiyor. Burası milletvekilini geçti. (Öznur)

Ankara bizim şehirden oluşuyor gibi. Bazen merkezi yönetimin farklı organları da birbirleriyle çelişiyor. Üst düzey siyasetçiler, yerel yönetim, kamu idaresi... Hepsinin karar alma yetkisi var. Bu bir bakanlığın açıklık sınırını açıklaması diğer bakanlığın da onun altında asgari ücret belirlemesine benziyor. (Batu)

Büyükşehirlerin ölçekleri, partileri ve yapıları gibi birçok farklı durum siyaset ve rant baskısının hangi araçlarla ve nasıl geldiğini değiştirmektedir. Bazı şehirlerde yerel siyasetin baskısı öyle bir noktaya ulaşmaktadır ki plancılar gelen talepler ve baskılar karşısında kendilerini koruma altına alma yolları aramaktadır. Aksi bir durumda ise plancı işini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Hüseyin bu durumun daha önce bir arkadaşının başını geldiğini, bu yüzden dikkatli olduğunu ve özel numarasını kimseyle paylaşmadığının altını çizmektedir:

Bizim yetkimizde olmayan plan değişikliği talep ediyorlar. İmar komisyonunu ile samimiysen adın çıkıyor. Kimseyle görüşmemeye çalışıyoruz. Sabit hattan konuşuyoruz. Burada birini kızdırmak çok tehlikeli. Arkadaşım bir kaçak yapı için tutanak tutuyor. Sahibi belediye başkanını tanıyormuş. Burada herkesin belediye başkanını tanıdığı söylenir. Hakikaten tanıyormuş. Tutanak tuttu diye arkadaşım sürüldü. Bu derece bir baskı var. (Hüseyin)

Tehdit ise plancuların en sık karşılaştığı durumlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tehdit imar komisyonundan gelebildiği gibi özellikle yerel siyasetin daha güçlü olduğu kentlerde siyasetçiler tarafından da plancıya karşı kullanılmaktadır:

Bir belediye başkanı numaramı bulup beni tehdit etti. Bir plan kararı ile ilgiliydi. Anlattım ama bana “Kendine dikkat et” diyor. Büyükşehir sistemine geçince denetim aldı girdi diye çıldırıyor. İstedini yapamamaya başladı. (Hüseyin)

Plancuların ifadelerin göre, siyaset-rant ilişkileri çoğu yerde gizlenmeye bile çalışılmıyor. Genç plancılar, daha deneyimli plancuların ve yöneticilerin de bu ilişkilerde rol oynadığını ifade ederken sermayenin etkisi Türkiye’deki planlama alanının maruz kaldığı sorunları gösterir niteliktedir.

Dışarıdan gelen müteahhitler eski plancı arkadaşları tanıyorlar ve direkt ismiyle konuşuyorlar. “O arkadaşlar nerede” diye soruyorlar. Onları arıyorlar. Belli ki ilişkiler önceden kurulmuş. Plan değişikliği yapıldığında, o plan değişikliğini isteyen kişi müteahhitse, gelip daire başkanı ile görüşüyor ve biz de onu görmüş oluyoruz. Açık bir ilişki olmasında bir sıkıntı görmüyorlar. Rahatlar. (Muhammet)

Bazı şehirlerde ise siyaset, sermaye ve yerel yönetim ölçeğinde yaşananlar sonradan ortaya çıkmaktadır. Bu üçgenin görünmezliği ve gizliliği planlama üzerinde bir hayalet gibi gezmektedir:

Kamu yararına aykırı teklifler çok spesifik ve çok siyasi şeyler oluyor. Merkezi ve yerel siyasetin inisiyatifi devreye giriyor. Biz bazen geri plandaki hikâyeyi hiç duymuyoruz. Bu arazi kiminmiş, bu talep nereden geliyormuş... Sonradan öğreniyoruz. (Derya)

Rant sahibi ile bir araya gelmiyorsanız, duymuyorsunuz ama o size ulaşıyor. “Yapın” diyorlar. İsimler bazen oluyor ama o isimler ortada yoklar. Bazen de hiç yoklar ama çok etkileri var. Bu talepler her yerden gelebiliyor. (Efe)

Genç plancuların belediyelerde yaşadığı sorunlar şöyle özetlenebilir: siyasi baskı, rant baskısı, sermaye baskısı, farklı kişiler ve kurumların bu baskıdaki aracı rolü ve bunların başka ölçeklerde farklılaşması. Bazen açık bazen de örtük bir ilişki karşımıza çıkmaktadır.

Bu noktada bazı plancılara göre tüm sorunlar plancının yetkisizliğiyle ilgili görülmektedir. Bu yetkisizlik plancının hareket alanının kısıtlanmasına neden olmaktadır. Diğer yandan plancılara göre kanunlar ve yönetmelikler de yukarıda yaşanan sorunları meşrulaştıran araçlardan birkaçı olarak şöyle anlatılmaktadır:

En önemli sorun, plancının gücü yok. Bize belli konular sınırlar çizilmiş geliyor. Asıl aşılması gereken şey o sınırlar ama o sınırların önüne geçemiyoruz. Gidip başkanın kapısını çalıp “Bu böyle olamaz” diyebilecek güce de sahip değilim. Mesela, kamu yararı denmiyor, önceliklendirme oluyor. Birileri kamu yararını önceliklendirerek bize sunuyorlar. Plancının hiçbir gücü de yok. Ne yapalım? (Hale)

Plancıların çoğu bu sorunlar karşısında planlama süreçlerinde herhangi bir rolünün olmadığını ve belediyelerde plancılık adına bir şey yapmadıklarını belirtmektedirler. Durumu kendi çalıştığı büyükşehir belediyesi üzerinden örneklendiren Ceyda'ya göre plancı en fazla “raportör” rolüne sahip bir belediye çalışanıdır. Bu raporlar bazen rant aracılığıyla bazen de itiraz içerebilmektedir:

Onaylanmış Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planlarında kurumların ve kişilerin değişiklik talepleri oluyor ve biz de istedikleri gibi hazırlattıkları dosyaları inceleyip İmar Komisyonuna sunuyoruz. “Bu değişiklik hatalıdır ve kamu yararı içermez” diye bir rapor hazırlıyoruz. Plancılık adına tek yaptığım şey bu. (Ceyda)

Uğur ise artık plancılara hiçbir şey danışılmadığını söylemektedir. Uğur'a göre plancıların belediyede mesleki olarak herhangi bir saygınlığı bulunmamakta ve plancı “teknik personel” konumuna düşmektedir. Çiğdem de plancının düştüğü bu konumun sebebi olarak siyasetçileri görmektedir. İfadelerden, bazı belediyelerde siyaset ve rantın baskısı altında çalışan plancıların planlama alanına ilişkin bilgi birikimi ve planlama mesleği çerçevesindeki etik değerleri yok sayıldığı görülmektedir. Uğur'un “değersiz” sıfatını kullanması ise plancının kamudaki varlık nedenini sorgulatmaktadır:

Karşınızda bir şehir plancısı ve meslek insanı var diye düşünerek, “Sizce olmalı mı olmamalı mı?” diye sorulmuyor bile. “Bu böyle yazılacak” deniliyor. Plancı olarak sekreter, yazı yazacak memur ve çizecek teknik personel gözüyle bakılıyorsunuz. Biz o kadar değersiziz ki, bize dosya ile ilgili bilgi gelmesine bile gerek yoktur. Önerge sistemiyle zaten bir konu benim süzgecimden geçmeden imar komisyonuna gelir ve kararlarını alırlar. “Siz bu şekilde yazın, biz imzalayacağız” derler. (Uğur)

Siyasiler yapmak istedikleri şeyi söylüyor ve biz sadece onların istediğini çizen bir eleman olarak kullanılıyor. (Çiğdem)

Türkiye'deki belediyelerde yaşanan bir diğer ilişki biçimi ise plan yapım ile ilgilidir. Serbest planlama bürolarının iş yaptıkları kurumların neredeyse yarısı kamu kurumlarıdır

(Öktem Ünsal & Aksümer Kaynarca, 2021) ve bu yüzden özellikle belediyelerde çalışan genç plancıların “bütünlüklü” plan süreçlerinde yer alması çok mümkün gözükmemektedir (Öktem Ünsal, 2021). Öte yandan 1985 İmar Kanunu ile yaygınlaşan plan tadilatı ya da revizyonu makro ölçekteki planların rehberliğini yok saymakta (Erdican, 1991) ve Ankara-Çayyolu örneği üzerinden de görülebileceği gibi kentsel rantı var etmektedir (Balta & Eke, 2011). Planlamanın parçalandığı bu koşullar gençlere göre planıcıyı “kontrolör” rolüne büründürmektedir.

Plan çalışmalarını ihale ediyoruz. Kontrolör gibiyiz. (Dilan)

Eski planların uygulanabilir hale getirerek revizyon mantığı güdülüyor, kalan alanlarda da tasarım yapıyorsun. Açıkçası pek plan yapmıyoruz. (Cemre)

Planlılara göre planıcının rolünü ve müdahale alanını genişleten etkenlerden biri planların ölçeği olmaktadır. Derya ve Esin’e göre plan ölçeği büyüdükçe plancı güçlenmekte, siyaset ve sermaye baskısı azalmaktadır:

1/1000’lik planlara ve plan değişikliklerine çok müdahale edemezsiniz. Her şey nettir. Adadır, parseldir, çekmedir... Ölçek büyüdükçe, 1/5000 ve 1/25000’de muhatap sizersiniz. Bürokrasinin hâkimiyeti azalıyor ve sizin yönlendiriciliğiniz artıyor. (Derya)

Üst ölçekli planlarda detaylandırma yapılmadığı ve ince hesaplar peşinde koşulmadığı için karar verme açısından daha rahat oluyor. (Esin)

Çoğu plancı, planıcının artık planlama süreçlerinde bir rolünün kalmadığını ısrarla belirtmektedir. Bunun yanı sıra planıcının kamu yararına aykırı bir karar durumunda ŞPO’nun açtığı dava karşısında çalıştığı kurumu savunmak zorunda kalması plancı için koşulları daha da kaotik hale getirmektedir. Cemre’nin bir planlama deneyimi üzerinden örneklendirdiği durumda, Cemre’ye göre planıcının rolü siyaset baskısıyla ortadan kaldırılmakta ama planıcının süreçteki rolü, istemediği ve mücadele verdiği planı savunmakla “şizofrenik” bir hal almaktadır:

Bir plan istemediğim şekilde onaylandı. Plana dava açılacak. Mücadele ettim ama olmadı. Bu planı savunmak durumunda kalacağım. Niye ben bunu savunuyorum ki? Belediye personelinin ve bunu savunmak durumundasın. Sonra da oda dava açsın diyorsun. Odanın açtığı davayı da destekliyorsun ama senin cevap verdiğin dava da aynı zamanda desteklediğin dava. Şizofrenik bir durum var. Bumerang gibi. Savunmak istemediğin davaya cevap üretmeye çalışıyorsun. (Cemre)

Daha önceden sorunlar arasında bahsedilen yerel yönetimlerin ideolojik değişimi plancıların rollerini de belediyelerin dönemlerine göre farklılaştırmaktadır. Eskiden kamu

yararına aykırı durumlara belediyenin çıkarı doğrultusunda müdahil olması istenen plancılar yeni dönemde sindirilmeye ve silik bir role büründürülmeye çalışılmaktadır.

Planlama hafızası yeni dönemin önünde engel olduğu için bilerek yok edildi. Bunun için gerekli operasyon yapıldı. Yönetim kadrosu değişti. Yazılarımızın nasıl çıkacağına bile müdahale ediliyor. Öyle bir yıldırıldık ki, daha yumuşak yazmaya başladık. (Aksel)

Eskiden istenmeyen bir durumda, “Bu konuda bir sorun bulun” diyorlardı ve biz de sorun buluyorduk. O sorun devam ediyordu. Dönem değişince o sorun devam ediyor ama bu sefer “Görmeyin” diyorlar. Yine müdahalemiz yok ve bize söylenen doğrultuda ilerliyoruz. (Hüseyin)

TÜİK’in son yayınlanan Temmuz 2022 verilerine göre Türkiye’de işsizlik oranı %10,1 iken gençlerde bu oran %19,1’e çıkmaktadır (TÜİK, 2022). Şehir ve Bölge Planlama Bölüm kontenjanlarının artması da yeni mezun genç plancılarda işsizliği arttırmaktadır. Öte yandan farklı ölçekteki belediyelerdeki çalışma şekilleri bilinmese de Öktem Ünsal’ın çalışmasından genç plancıların yarısından fazlasının belediyelerde kadrosuz bir şekilde çalıştığı görülmektedir. Çalışmaya katılan ve bağlı buldukları büyükşehir belediyelerinde kadrosu olmayan gençlerden Cemre ve Muhammet de bu şekilde çalışmanın doğurduğu olumsuz sonuçlara değinmekte ve mesai saatlerinden birçok farklı durumu kadar karşılaştıkları ayrımcılıkları anlatmaktadır:

Bu kadar emek veriyorsun ve her şey hep acil. Bir insana bu kadar yüklenilmez. Üzerine bir de işçi olarak çalışıyorsun. Aynı işi yapıyorsun ve belki daha fazla çalışıyorsun ama yarısı kadar bile maaş almıyorsun. Migros’ta çalışsam kafam daha rahat olurdu. İşçi olarak çalışıyorum ve yemekhaneyi kullanma hakkım yok. Mesai saatlerim daha fazla. Ben hafta sonu bile gece yarısına kadar çalışıyorum ve mesai ücreti almıyorum. Benim gibi yüzlerce insan var. (Cemre)

Pandemi sürecinde biz gece yarısına kadar çalışıyorduk ve mesai yazılmıyordu. Biz hafta sonu da çalışıyoruz. Maaş neredeyse yarı yarıya. Daha az maaş almak çok kötü. Diğer plancılardan daha fazla çalışıyorsun ama yarısı kadar maaş bile almıyorsun. Birçok haktan mahrumuz. Planlama karnemiz de işlemiyor. (Muhammet)

Ayrıca kadrosuz çalışan plancıların çoğu da arkadaşlarının desteğini hissettiklerini belirtirken yaşanan mahrumiyeti örneklerle ortaya koymaktadır. Kadrolu çalışan genç plancılar da kadrolu olmayan plancıların yaşadıkları sorunların farkında olduklarının ancak ellerinden bir şey gelmediğinin altını çizmektedirler:

Bize destek oluyorlar. Benimle aynı yaşta olup benden önce belediyeye giren arkadaşlarımızın bizden daha iyi maaşları ve hakları var. Memurun 10 gün babalık izni var, sözleşmelinin 3 gün. O daha mı çok baba? Bazen biz onlardan daha çok iş yapıyoruz. Onlar da haksızlık olduğunun farkındalar ama yapabilecekleri bir şey yok. (Çiğdem)

İşçi statüsündeki arkadaşlarımın maaşı bizim maaşımızın neredeyse üçte biri. Bunun doğru olmadığı üst yönetime çokça iletildi. İşe yaradı mı? Hayır. Aynı işi yapıyoruz, aynı masada oturuyoruz. Hepimiz bu durumdan çok mutsuzuz. (Ceyda)

Taşeron olarak çalışan arkadaşlarımıza çok üzülmüyoruz. Çok sinirleniyoruz. Aynı işi yapıyoruz. Hatta onlara daha fazla yükleniyorlar. Mücadelelerine destek oluyoruz. Onların daha fazla sömürülmesine engel olmaya çalışıyoruz ama bu işsizlik ortamında çok da fazla mümkün olmuyor. (Derya)

Yukarıdaki görüşme alıntısında Derya'nın da altını çizdiği gibi Türkiye'de işsizliğin ve özellikle genç işsizliğin yüksek olması plancıların mücadele gücünü etkilemektedir. Bazı bölgelerde plancılar arası dayanışmanın azaldığı ve rekabetin arttığı Muhammet'in verdiği örnek üzerinden anlaşılmaktadır. Bu rekabet hali Süheyla'nın anlattığı örnek ile değerlendirildiğinde meslektaşlar arası dayanışmanın her zaman var olmadığını göstermektedir:

Plancılar arasında birlik yok. Plancılar birbirlerinin arkasından iş çeviriyorlar. Belediyeye plancılar alındı ama bir süre sonra bu plancıların çoğunun işine son verilecek. Dolayısıyla rekabet oluyor. Birlik olmuyor. Maalesef plancılar birbirinin kuyusunu kazıyor. Plancıların çoğu işsiz. 600 plancıdan oluşan bir telegram grubumuz var ve bu gruptaki plancıların %80'i işsiz. Plancının iş seçme lüksü yok. Asgari ücrete bile iş yok. Belediyelerde yönetimler değişince atılma durum var. İstedığı zaman atıyor, istediği zaman soruşturma açıyor. Belediyelerde herhangi bir hakkımız yok. Sonuçta bir sözleşmemiz yok. (Muhammet)

Ben de belediyede taşeron firmaya bağlı olarak çalıştım. Bir ara sözleşmelilerin kadroya alınacağı haberi geldi. Biz taşeron çalışanlar olarak belediye başkanına "Bizi sözleşmeli olarak işe almasını ve ertesi günü 657'li olacağımızı" söylemek için organize olduk. Sözleşmeli arkadaşlar bir gün sonra vazgeçtiler çünkü kadrolu olacaklardı. Biz yalnız gittik ve kapıdan çevrildik. (Süheyla)

Kentsel rant, sadece devlet/iktidar ile sermayenin bölüşümünde gerçekleşmemektedir. Özellikle imar aflarının yarattığı kentsel rant, mülk sahibi olan toplumsal sınıflarla paylaşılmaktadır (Çavuşoğlu, 2014). Bu paylaşımda rant elde eden vatandaşlar da kapitalist düzen içerisindeki bu adaletsiz bölüşümü kabul ederek ranttan dolayı ortaya çıkan sorunlara karşı da itiraz etmemektedirler (Kahraman, 2010). Genç plancılar bazı durumlarda vatandaşların kurduğu siyasi ilişki ağının da planlama kararları üzerinde etkili olduğunu ve toprakları üzerinde daha fazla rant peşinde koştuklarını söylemektedir:

Herkes rantının derdinde. Yaşlı bir amca geldi. Amca "Neden beş kat verdiniz?" dedi ve ben de "Amca kaç kat vermemiz lazımdı? Kaç kat istiyorsun?" dedim. "Müteahhit ile anlaşsam daha fazla verir. 5 tane oğlum var. Her birine bir kat versem, bana 10 kat vermen lazım. Sonra gelinler bana nasıl bakacak? Ben onlara kat vermezsem onlar bana bakmazlar" dedi. Vatandaş, "Benim yerim neden

ticarethane değil? Benim yerime okul ya da park koymuşlar” diyor. Ama parka ya da okula senin çocuğun gidecek. Sonra da çıkıp, “Belediye bir tane park yapmadı” diyor. (Öznur)

Vatandaş geliyor ve “Ben buraya ticarethane istiyorum” diyor. Ben de bunun hukuksal çerçevede mümkün olmadığını anlatıyorum. Vatandaş bana kızıyor, bağılıyor ve gidiyor. Bir hafta sonra aynı vatandaş elinde plan değişikliğiyle geliyor. “Nasıl mümkün olamazmış, ben mümkün kıldım” diyor. Bunu yaşamak çok acı. Senin yaptığın hırsızlık. Bu kadar aymazlık gelip söyleyemezsin. En azından sus. Ben bir şeyler çalsam saklarım. Aslında “Hani ben çalamazdım” demeye getiriyor. (Süheyla)

Genç plancılar en çok vatandaşların kendilerini kentsel mekân üzerinde sorumlu hissetmemelerinden duyduğu şikâyeti dile getirirken bazı görüşmeciler bu durumu rant ilişkilerine bazı görüşmeciler de siyasetçilerin oy kaygısına, popülist politikalara ve planlamaya bakış açısına bağlamaktadırlar. Cemre, yaşanan süreci Türkiye’deki kentsel rant ile planlama ilişkisine değinerek açıklamaktadır:

Kente yaşayan yurttaşlar sorumluluklarının farkında değil. Ülkedeki planlama mekanizması imar aflarıyla durumu bambaşka yere götürüyor. Normalde üst ölçekte bir hedef belirlenir ve sonra alt ölçüğe geçilir ve noktayı koyarsın. Buna uyararak da ruhsat alınır. Ama Türkiye’de böyle işlemez. Bir mahalleye binalar yapılmış. Mahalle olmuş rant yuvası. Sonra başkan çıkıp da “Ben burayı ağaçlandıracağım mı?” diyecek. Diyemez, çünkü oy kaygısı var. (Cemre)

Kentsel rant ile toplumun ilişkisi aynı zamanda planlamaya bakışı ve plancının rolünü de etkilemektedir. Çoğu görüşmeciye göre vatandaşlar planlamaya “rant” bakış açısıyla yaklaşmakta ve planlama alanındaki özel sektörün bu bakış açısına katkı sunduğunu söylemektedir. Kamuda çalışan plancılar da aksi durumda tepki gördüklerini ifade etmektedirler:

Yurttaş üzerinde bir sorumluluk görmüyor. Rantın artmasını istiyor. Beş katsa, sekiz kat olsun istiyor. Daha fazla kat istiyor. Yurttaş hep istiyor. Her şey plancıdan bekleniyor. Plancı doğal olarak yapıyor ve halk da plancılara tepki gösteriyor. (Muhammet)

Bir vatandaş geldi. Bir yeri varmış. “Burada ne yapabiliriz?” diye sordu. Tarım alanında kalıyordu. “Burada 100 metrekareyi geçmeyen konut alanı, çiftçinin barınması gereken yer ya da iki metreye kadar tarımsal amaçlı yapı yapabilirsin. Kadastral parselde cephen de olması gerekiyor” dedim. O da bana “Biz yüksek konut yapmak istiyoruz. Bu sorunu nasıl çözebiliriz?” dedi. Ben de sorun görmediğimi söyledim. Adamın arsası şehirden çok uzak. “Ne zaman imar gelir?” diye sorduğunda da “Buraya hiçbir zaman imar gelmeyecek” dedim. İnsanların planlamaya bakış açısı bu. Özel plancılar insanlara yerlerini nasıl değerlendirebileceğine ilişkin yaklaştığı için, onlar da planlamayla daha fazla getiri elde edebileceğini sanıyorlar ama planlama böyle bir şey değil. (Aksel)

Çalışma kapsamında büyükşehir belediyelerinde yaşanan iki duruma daha dikkat çekmek önem arz etmektedir. İlk olarak gençler, belediyelerin plancıların kişisel gelişimlerine

yönelik olumsuz yaklaşımından bahsetmektedir. Bazı gençler belediye üst yönetimlerinin kendilerini engellediğini söylemektedir. Funda bu durumun sebebini şöyle açıklamaktadır:

Belediyede çok yakın zamanda online bir saat derse bile girmem sorun oldu. İnsanlar sohbet edebiliyorlar ama ben online derse girdiğimde sıkıntı oluyor. Bunlar çok yıpratıcı oluyor. En sonunda çıkıp “Beni sizler yarattınız” diyeceğim. Bence üst yönetimle ilgili bir mevzu. Hiç kimsenin gelişmesini istemeyen bir yönetim var. Neden? Çünkü daha fazla karşı çıkılacak ve kendi eksiklikleri ortaya çıkacak. Bana “senin artık çocuk yapma vaktin geldi, neden hukuk okuyorsun” diyorlar. (Funda)

Diğer bir konu da genç kadın plancıların toplumsal cinsiyet noktasında ayrımcılığa maruz kaldığının işaretlerinin görülmesidir. Çalışmada bu konuyla ilgili sorular sorulmasına rağmen toplumsal cinsiyet eşitsizliği kendi başına ayrı bir araştırmayı hak eden bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü eşitsizlik ve ayrımcılık biçimleri bazı durumlarda örtük bir biçimde etkisini hissettirmektedir. Bu noktada ŞPO’nun raporlarına baktığımızda kayıtlı kadın üye sayısının daha fazla olduğu da ortaya çıkmaktadır (ŞPO, 2022). Buna rağmen genç kadın plancıların bir kısmı doğum izni ya da başka sebepler dolayısıyla büyükşehir belediyelerinin kadın plancı çalıştırmaya sıcak bakmadığını söylemektedir. Görüşmecilerden Derya ise kendi işe giriş sürecinde bu bağlamda uyarılar aldığını ve konunun kurum içerisinde gizli tutulduğunu belirtmektedir. Belediyeler, Derya örneğinde de görüleceği üzere bazı durumlarda plancıların eğitim hayatlarına ara vermesini de istemektedir:

İşe başlarken yüksek lisansı bırakmamı şart koştular. Ben de kabul ettim. Bizi işe alırlarken, “Bir süre evlenmeyeceksin, çocuk yapmayacaksın, iş yükü çok fazla, sizi buraya alacağız, masanıza evrakları ve dosyaları yığacağız, siz de çalışacaksınız” ve “Yüksek lisansı düşünüyorsan, yarım gün giderim diye düşünüyorsan, olmaz” dediler.

Derya’nın ifadelerinden de anlaşılacağı üzere büyükşehir belediyelerinde plancılara ve özellikle kadın plancılara yönelik baskı toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kapılarını aralamaktadır. Çalışma ortamında yaşanan bu tür ayrımcılıklar da gözle görünür bir biçimde satır aralarında geçmektedir. Ancak tekrar etmek gerekirse bu konu başlı başına araştırılmayı gerekmektedir:

Kamuda zaten sözü geçenler erkek. Bir kadın plancı olarak konuştuğunuzda, örneğin imar planı üzerine yaptığımız tartışmada söylediklerim üzerine “Akademik Hanım” olarak karşılık aldım. Belki bir erkek bunları söyleseydi bir şey denmeyecek ya da “Evet abi haklısın aslında” denecekti. (Hale)

Son olarak bazı plancılar, plancıların hiçbir rolü olmadığını ve olmayacağını ifade etmektedir. Batu, bazı kararların merkezi yönetim tarafından alındığını ve bu koşullarda plancının hiçbir rol oynamayacağını belirtirken Şeyma gibi düşünen ender görüşmeci ise planlamayı sadece bir iş olarak değerlendirmekte ve siyasetle rant ilişkisini normalleştirmektedir. Şeyma'nın konumundaki plancılar, Lauria ve Long (2017) tarafından planlamayı sadece bir iş olarak gören “kariyerist” plancı rolüne uygun düşmektedir:

Bir konu vardı ve karşı çıkıyordum. Adamlar, onu yaptırabilmek için TBMM’de kanun değiştirdiler. İşin içine milyon dolarlar girdi. Biri onu şehir için vitrin olarak gördü ve yaptı. Sen nasıl bir duruş sergileyebilirsin ki? (Batu)

Rant ve siyaset ilişkisiyle çok ilgilenmiyorum. Ben kendi işimle ilgileniyorum. Plancının işini yapıyor ve geri çekiliyorum. Mutlaka siyasi durum veya rant vardır ama bu tüm dünyada var. (Şeyma)

4.3. Stratejiler: Deneyimler, Siyaset ve Rant Baskısı

Kamu yararına ve planlama alanının mesleki ilkelerine aykırı bir plan kararı durumunda genç plancıların ortaya koyduğu stratejiler de değişmektedir. Genç plancıların çoğunun büyükşehir belediyelerindeki plan karar alma süreçlerinde herhangi bir rol oynamadıkları kendileri tarafından belirtilse de görüşmecilerin büyük bir kısmının sorunlara ve plancının rolünün sindirilmeye çalışılmasına rağmen kamu yararını sağlamaya çalışmak ve mesleki ilkeleri yerine getirmek için mücadele ettiği ortaya çıkmaktadır. Bu mücadele yöntemleri bazı durumlarda plancıların sahip olduğu bilgi ve tecrübeyle şekil alırken bazen de genç plancıların kendilerine özgün yöntemler geliştirdiği görülmektedir. Çok az sayıda genç plancı bir mücadele içinde bulunmazken mücadeleyi tercih etmeme sebepleri ise değişmektedir. Çok sayıda plancı ise mücadele etmek istediğini ancak mücadele etmek için plancının güçsüzlüğüne istinaden herhangi bir stratejisi olmadığını belirtmiştir.

Hale, görüşmemizde planlama kararlarında gördüğü baskıya rağmen mücadele etmeyi tercih ettiğini ancak mesleki olarak böyle bir yetisinin olmadığını ifade etmektedir:

Yapabileceğim hiçbir şey yok. Beni destekleyebilecek bir yasa yok. Yönetici ve müdahale edebilecek bir gücüm yok. Birileri kamu yararını önceliklendirerek sunuyorlar. Haklı olduğumu ama önceliğin başka bir yarar olduğunu söylüyorlar. Ben bu durumda nasıl mücadele edebilirim? Kimsenin ya da hiçbir kanunun beni desteklemediği ortamda benim mücadele yaratmam çok zor. Mücadele etmek istiyorum. Böyle yetiştirildim ama plancıya verilen bir yetki ya da güç yok. (Hale)

Bu bağlamda siyaset ve rantı planlama kararlarına taşıyan aktörlerin genç plancılara uyguladıkları baskı karşısında mücadele etmeyi seçen genç plancıların mücadele stratejileri

de farklılaşmaktadır. Bu stratejiler, “politik davranma”, “mevzuat ile korkutma / tehdit etme”, “teknik rapor yazma”, “geciktirme / zoraki katılım”, “kamu zararının sorumluluğunu almama”, “kamu zararını en aza indirmeye çalışma” ve “Şehir Plancıları Odası ile ilişkilendirme” şeklinde kurgulanabilir.

Mücadele stratejisi olarak “politik davranma” davranışını gösteren genç plancılar, kendilerine baskı kurmaya çalışan aktörlere karşı direnmeye çalışmakta ve bu direnç sırasında vazgeçmemeyi tercih etmektedir. Bu durumda plancılar bazen politik olarak karşısında bulunan aktörün kararını kabul ederken daha sonrasında ise planlama ilkelerini ve kendilerince “doğru” olanı empoze etmeye ve orta yolu bulmaya çalışmaktadırlar. Öznur, bu stratejinin altyapısının planlama formasyonundan kaynaklandığını ifade ederken, Batu da deneyimle beraber ilişki kurabilmeye başladığını söylemektedir:

Bize sürekli “Neden her şeye hayır diyorsunuz?” diyorlar. Akademik kafalı görüyorlar. Çünkü öyle yetiştiriliyoruz. Birinin hayır demesi gerekiyor. Bunu diyebilecek bir ortamımız da var. Komisyona başkanına da “Bu olmaz” diyoruz. Özgüven var. Bazen bizi aşamadıkları oluyor. Bir arkadaşımın beraber daire başkanımızla çatı çat kavga ettiğimiz oluyor. “Herkesi geçiyoruz ama sizi geçemiyoruz” diyorlar. Çünkü inat ediyoruz ve bir şekilde onları ikna etmeye çalışıyoruz. Olumsuz olduklarında bile “O zaman şuradan bakalım” deyip yumuşatıyoruz. (Öznur)

Herhangi bir çalışmada “Bu böyle olmalı” diyebilirim. Yıllar geçtikçe daha makul ve mantıklı olanı sunuyorsun. Kimi zaman olumlu değerlendiriliyor, kimi zaman da ekonomik koşullardan dolayı uygun görülüyor. Anlayabiliyorum. Fikri aşlamak istiyorum. Bütçe ya da ödenek bulunduğu konuşulur. Fikir yoksa zaten konuşulmaz. Ben de doğrusunun bu olduğunu düşünüyorum. (Batu)

Yapılan çalışmadan çıkan en açık bulgulardan biri plancıların ve genç plancıların elini güçlendiren en önemli gücün mevzuata hâkim olmak olduğudur. Öktem Ünsal’ın (2021) yaptığı çalışmada da deneyimli plancılar, siyaset ve rant ile baskı yaratmaya çalışan aktörlerin ancak mevzuat ile geri adım atabildiğini çünkü bu aktörlerin herhangi sorunla karşılaşmak istemediklerini belirtmiştir. Günümüz Türkiye’inde belediyeler çıkar amaçlı ilişkilerin alanı haline geldiyse de (Çeviker Gürakar, 2018) yine de bazı durumlarda bu çıkar amaçlı kurulan ilişkilerin yerini aktörlerin kendisinin korumaya aldığı görülmektedir. Bu konuda plancıların karşısındaki çıkar amaçlı aktörler ise genelde İmar Komisyonu üyeleri olmaktadır. Plancılar da mücadele stratejisi olarak “mevzuat ile korkutma / tehdit etme” yolunu seçmektedir. Ceyda’nın ifadelerinden planlamanın temel ilkesi olan kamu yararının komisyon üyeleri için bir anlam ifade etmediği sonucu çıkmakta, Ceyda da kamu yararına aykırı olan durumlarda inandığı bir karar üzerine mücadele stratejisi olarak korkutma yolunu seçtiğinin altını çizmektedir:

Bazen İmar Komisyonu’nu inandığım bir konuda “Bunu yapmamalıyız. Hukuki açıdan soruşturma açılır” diyerek korkutmaya çalışıyorum. Onların anlayacağı dil genelde bu şekilde oluyor. Kamu yararından anlamıyorlar. “Dava açılır” dediğimiz zaman belki bir şeyleri engelleyebiliyoruz. (Ceyda)

Çiğdem de seçilmişler ile atanmışlar arası farkları vurgulayarak kamu yararına aykırı bir plan kararının sorumluluğunu baskı yaratan toplumsal aktörlere yıktıklarını, ancak bu hallerde onları mevzuat ve hukuk ile korkutmaya çalıştıklarını söylemektedir. Çiğdem çok zorda kalmadıkça bu stratejiyi kullanmadığını ve bu stratejinin her zaman işe yaramadığını da eklemektedir:

Vicdani sorumluluk bizde olabilir ama hukuki sorumluluk onlarda. Onlara “Şöyle yapamayız. Plancılık açısından bu çok yanlış” diye vicdanen savunmak yerine “Bunu yaparsak siz şöyle hukuki sorunlarla karşılaşsınız, bunu yaparsak oy olarak vatandaşı karşınızda bulursunuz” diyorlar. Tecrübeyle onları nasıl tehdit edebileceğinizi öğreniyorsunuz. Bize hiçbir şey olmuyor. Bu çırpınış sadece bizim vicdanımızla alakalı. Yoksa ben konuttan ticarete dönüşecek bir plan teklifi sundum diye başıma bir şey gelmez. Ama bunu oylayan ve kabul eden meclis üyelerinin başına çok şey gelir. Hapis cezası, milyarlarca tazminat... Bizim vurduğumuz nokta bu oluyor. Bazen “Böyle olacaksa yapmayalım” diyorlar bazen de “Ne olursa olsun bunu yapmak durumundayız” diyorlar. Oradan sonra konuyu bırakıyoruz. (Çiğdem)

Funda ise mevzuatın planlama ilkeleri açısından değil korkutmak açısından işe yaradığını söylemektedir. Belediyenin son dönemlerde ideolojik kayma yaşaması dolayısıyla oldukça zorlandığını ve bu durumun özellikle İmar Komisyonu yapısına yansıdığını ifade etmektedir. Funda da Çiğdem gibi “*mevzuat ile korkutma / tehdit etme*” stratejisini seçtiğini belirtmektedir:

Son dönemlerde yaşadığımız farklar en çok İmar Komisyonunda hissediliyor. Eskiden muhalefet ve iktidarın çatışması vardı ama şu an sanki herkes aynı gibi. Her şey daha çabuk kabul ediliyor. Bu insanlara bir şeyi anlatırken farklı yollar bulmak gerekiyor. Bazen gerçekten yönetmelikleri de umursamıyorlar. Bu yüzden onlara “Siz de sıkıntıya düşebilirsiniz” gibi şeyler söylüyorum. Bazen etkiliyorum. Bu da benim kendimce geliştirdiğim bir savunma. (Funda)

Plancıların kamu yararına aykırı bir plan sürecinde ve başka durumlarda baskı gruplarına karşı uygulamaya çalıştığı taktiklerden biri de “*teknik rapor yazma*” stratejisidir. Bu strateji plancılar tarafından farklı amaçlar doğrultusunda kullanılmaktadır. Bazı genç plancılar teknik rapor yazarak sorumluluklarını yerine getirdiklerini belirtirken bazı plancılar ise teknik raporların plan kararlarını etkilemesi için oldukça çaba harcadıklarını vurgulamaktadır. Derya, plancının yetkisinin ancak teknik rapor yazmaya yettiğini ve bu

sayede kendini kurtarmaya çalıştığını, Funda ise teknik raporların işe yaraması için çok fazla uğraştıklarını ifade etmektedir:

Kamu yararına aykırı bir plan teklifi geldi ve park alanı özel eğitim alanına dönüştürülmek isteniyor. Planları meclise sunarken, plan inceleme raporları yazıyoruz. Açıkçası onu yazarken ki tek amacımız, soruşturma ihtimaline karşı kendimizi kurtarmak. Biz bu planı inceledik ve bu plan şu nedenlerle mevzuata, şehircilik ilkelerine, kamu yararına aykırı deyip imza atıyoruz. Ama bunu değiştirebilecek yetkimiz yok. (Derya)

Bir dönem çok hevesliydim, sonra o kadar çok şey yaşadım ve yaptıklarım boşa gitti ki, “Bu mu?” dedim. Bir plan kararı birden değişti ve sonra tekrardan yeni plana göre hesaplamalarımı yapıp inceleme raporumu yazdım. İnceleme raporunu da kendimi kurtaracak şekilde yazdım. (Cemre)

Küçük ya da büyük, kamu yararına aykırı bir iş geldiğinde ve onun kesin olacağını bildiğinizde, çok sıkılıyorsunuz ve bu sefer daha çok done arıyorsunuz. “Bu iş neden olmaz”ı daha çok anlatmaya çalışılıyorsunuz. (Funda)

Genç plancılar bazı durumlarda geçmesini istemedikleri, meslek ilkelerine aykırı bir plan kararı durumunda itiraz etmeye veya itiraz ettikten sonra kararı değiştirmeye güçlerinin yetmediğini ancak yine de kararın alınmasını geciktirmeye çalıştıklarını, kendi ifadeleriyle “işleri yokuşa sürdüklerini” belirtmektedirler. Plancıların “*geciktirme / zoraki katılım gösterme*” stratejisi Efe’nin yaşadığı deneyim üzerinden daha iyi açıklanmaktadır:

Kamu yararına aykırı bir karar geldiğinde ve elimden bir şey gelmediğinde kötü hissediyorum. Ne yapıyoruz? İş yokuşa sürüyoruz. (Öznur)

Yoğunluk artışı yapmak istemediğim bir yer vardı ama bana zorla yaptırıldılar. Bana niçin yaptırtmak istediklerini biliyordum. Bu talep bana amirlerimden geldi. Çok mücadele ettim. Uzun bir süre işi geciktirdim. İş yapmak istemediğimi ve bunun olmaması gerektiğini defalarca belirttim. Neden olmaması gerektiğini analizlerle detaylandırdım. Çok mücadele ettim ama bir saatten sonra yenik düştük. Bu karar yoğunluk artışına, nüfus artışına, donatı eksikliğine, trafik sıkışıklığına ve altyapıların yetersizliğine. Bunun kime yarar sağladığını biliyordum. Tek şans işi geciktirmek ve sonra ikna etmeye çalışmaktı ama olmadı. İster istemez yaptırdılar. (Efe)

Bir diğer mücadele taktiği de “*kamu zararını en aza indirme*” stratejisidir. Plancılar müdahale edemeyeceklerini hissettikleri durumlarda zararı minimize etmeyi tercih etmektedirler. Bu strateji bazen plancının bağlı bulunduğu birimin yöneticisiyle ortaklaşa bazen de plancının kendi inisiyatifiyle hayata geçirilmektedir. Bu noktada plancılar meslek ilkeleri ve kamu yararı doğrultusunda ellerinden gelen çabayı gösterdiklerini ve en azından bir şeyler yapabilmek için böyle bir strateji uyguladıklarını söylemektedirler:

Kamu zararını en aza indirmeye çalışıyorum. Kamu yararına aykırı bir karar geldiğinde müdahil olamıyorsam, geri kalan işlerde de müdahil olmak istemiyorum. Genelde bir şeyler üzerinde oynayarak sıkıntıları azaltmaya çalışıyorum. Böylece onay merci kısmı da çekinerek karar veriyor, ben de bir şeyler yapmış gibi hissediyorum. (Osman)

Kamu aykırı bir karar verilecekse ve müdürüm engel olamayacaksa, bunu en aza indirmeye çalışıyorum. Müdürüm, “Burada bir sorun var ve buna engel olamayacağım. Bunu en ucundan nasıl döndürebiliriz” diyor. Biz de bir nebze öyle yapıyoruz. (Süheyla)

Bir diğer mücadele biçimi olan “*kamu zararının sorumluluğunu almama*” stratejisi, plancıların hem planlama ilkeleri hem de kişisel tercihleriyle oluşmaktadır. Bu stratejide plancılar kendilerini koruma altına aldıklarını hissederken diğer yandan plancının rolünün ve etkisinin bazı durumlarda son bulduğunun altını çizmektedirler:

Biz tamamen rapor yazan kişiyiz. En fazla vereceğimiz tepki, başkan siz çizin derse, ben kişisel olarak müdürüme “Ben bunu imzalamak istemiyorum, siz imzalayın” diyorum. Böyle şeyler de yaşandı. Sen memur olarak yapman gerekeni yapmışsındır ama senin onaylanamayacağın bir şey olmuş olabilir. (Cemre)

Bazı şeyler oluyor ve biz çok ısrar ediyoruz. Olmayınca ve biz çok direttiğimizde açık açık “Biz de direktik ama olmuyor. Boş ver zorlamayın” diyorlar. Biz de hiçbir gerekçe sunmadan çıkıyoruz. Sadece “Plan uygundur” diyoruz. Kendimizce tepki koyuyoruz. “Söyleyin onlara gerekçe yazsınlar” ya da müdüre “Müdürüm siz gerekçe yazın da atın bana. Bir şey uyduramayacağım kusura bakmayın” diyorum. (Öznur)

Son olarak plancılar ellerinden bir şey gelmediği durumlarda ŞPO ile iletişime geçtiklerini ifade etmektedirler. Büyükşehir belediyeleri, plancılar ve odalar arası bu mesafeye rağmen, bazı durumlarda yöneticilerin bile plancılardan durumu odaya haber vermesi istendiğinin belirtilmesi, bazı kararların ancak gündem yoluyla etkilenebileceği düşüncesinden ileri gelmektedir. Bazı durumlarda ise odanın farklı sebeplerle sorunlu bir durumla ilgilenmediği de sıkça belirtilen durumlardandır:

Tek dayanağımız konuyu Odaya iletmek. Bu konuya müdahil olunuyor ve kazanılıyor. Ama onlar da çok yoğun ve bizimle ilgilenmiyorlar. Onları da suçlamıyorum. Bizim elimizde bir şey kalmıyor. Her şeyin baskısı üzerimizde ve Odada olmayınca ortada kalıyoruz. Orada susuyoruz. (Hüseyin)

Bazen de odaya “Dava açın” diye fısıldıyoruz. Bizi geçtim odaya soğuk bakan yöneticilerimiz bile o kadar çaresiz kalıyor ki “Odaya fısıldayın. Her şeye dava açmayı biliyorlar, buna da açsınlar” diyorlar. Odaya başvurmak son çare. Hepimizin tüm yolları tıkanınca oraya gidiyoruz. (Çiğdem)

Bu noktada ayrıca büyükşehir belediyelerinin kurumsal yapılanmasının muhalefet ya da iktidar partisi fark etmeksizin oda yapılanmalarına olumsuz baktığı ve plancıların da oda

ile ilişki kurmaktan bazen konumları gereği bazen de kişisel tercih olarak uzak durduğu görüşmecilerin ifadelerinden anlaşılmıştır. Buna rağmen plancıların ŞPO ile ilişkileneceği ve hatta bu ilişkileneceği önerisinin de müdürleri tarafından gelmesi önemlidir ama diğer yandan ŞPO ile yakın ilişkide olan bazı plancılarının da işten çıkarıldığı söylenmektedir:

Odanın içinde olmak ve odayla çok yakın olmak göze batıyor. Oda geçmişten beri sevilmiyor. Odayı her şeye çomak sokan bir problem olarak görüyorlar. Odayla görüşmelerde onları geçiştirmeye çalışıyorlar. Amaç, sorunlara çözüm üretmek değil, onların gazını almak. Oda ile ilişkilerimizde mesafeli olmamız gerektiğini üst yönetimin tavrından hissediyoruz. Odada olan bazı arkadaşlarımız bazı işlerden uzaklaştırıldı mesela. (Derya)

Plancılarının çoğu mücadele etmeyi seçerken bazı plancılar da herhangi bir mücadele içinde bulunmayı tercih etmemektedirler. Çok az sayıdaki bu roldeki plancılar kendilerine tanımlanan rol içerisinde davranmakta ve planlama kararlarının ötesini düşünmediklerini söylemektedir. Özellikle bazı genç plancılarının sadece birkaç yıllık deneyimin ardından mücadele etmekten vazgeçtiklerini belirtmesi ise Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinde yaşanan siyaset ve rant baskısının boyunu göstermektedir.

Teknik açıdan anlatıyoruz. Yetkimiz dahilinde her şeyi yapıyoruz. Yapmaya çalışıyoruz. Bazen de bir şey yapmıyoruz. Kısacası yıllar geçtikçe daha bir boş vermişlik ve durumu kabullenme oluyor. (Aytaç)

Bir şey olduğunda sadece teknik görüşümü belirtiyorum. Eğer ben olumsuz görüşümü belirttiysem ve ona rağmen plan kararı geçmişse ben vicdanen kendimi rahat hissediyorum. Gerisi pek beni ilgilendirmiyor. (Şeyma)

4.4. Gelecek: Mücadele, Tükeniş ve Terk Etme

Çalışmanın bölümlerinde neoliberal sürece geçişle birlikte neoliberal kentin aldığı biçimi, şehir planlama alanının dünyada ve Türkiye'de karşılaştığı sorunlar, şehir plancılarının bu sorunlar karşısında üstlenmek zorunda kaldıkları farklı roller ve oluşturdukları farklı stratejiler detaylandırıldı. Çalışmanın evreni kapsamında kısaca belirtilmesi gerekirse bu süreçle Türkiye'deki şehir planlamanın parçalandığı, rant aracı haline geldiği, merkezileştiği ve başka birçok sorun ekseninde planlamanın mesleki ilkelerinden uzaklaştığı ve genç plancılarının da zor koşullar altında bazen mücadele ederek bazen de mücadeleden kaçınarak mesleklerini ifa etmeye devam ettiği görülmüştür. Bu bölümde ise genç plancılarla kariyer hedeflerine, plancının geleceği üzerine yapılan tartışmaların bulgularına yer verilecek ve genç plancılarının gelecek ile ilgili görüşleri ortaya konacaktır.

Genç plancılar genel olarak plancıların Türkiye’de giderek güç kaybedeceğini ifade ederken daha önceki bölümlerde altı çizildiği üzere çalıştıkları büyükşehir belediyelerinde karşılaştıkları siyaset ve rant baskısının onları umutsuzluğa düşürdüğü görülmektedir. Bu bağlamda bölüme Uğur’un ifadeleriyle başlamak plancıların ruh halini anlamak açısından önemli durmaktadır:

Plancı olarak tükenmişlik sendromu yaşıyoruz. Öfkem azalmıyor. Artıyor. Birike birike daha da nefret ediyorsunuz. “Bu insanlardan, bu memleketten bir şey olmaz” cümlesi daha da sık söylenmeye başlıyor. Mücadele azalıyor. İlk 5 yılımda savaş verirdim. Giderek azaldı. Yüzlerce örnekten çıktığınız için bunun da sonucunun bu olacağını biliyorsunuz. Bunu da bildiğiniz için, mevzuyu artık bırakmaya başlıyorsunuz. Hangi karar için mücadele vereyim ki. Biri bitiyor, diğer başlıyor. Ya da geçmişte mücadele verim de ne oldu. (Uğur)

Genç plancıların çoğunda bir tükenmişlik ve umutsuzluk durumunun hâkim olduğu görülmektedir. Bu sebepten dolayı plancıların bir kısmı kariyer çizgilerinde yeni imkanlar aradığını ve buldukları zaman planlamayı terk edeceklerini söylemektedirler:

Devam etmek istemiyorum. Önümüzdeki yıllara bakacağım. Başka bir şey okumak istemiyorum. Ben başka bir iş yapıp hayatıma devam etmek istiyorum. Çok yoruldum. Uğraştım ama gerçekten uğraşılacak gibi değil. Yaşlandım. Ömrümden ömür gitti. Ben bunu hak etmiyorum. Bırakın eğitimi ya da başka bir şeyi, herhangi bir insan sadece insan olduğu için bunu hak etmez. Hak etmemeli. (Hüseyin)

Hüseyin’e hangi koşullar oluştuğu taktirde mesleğine istekli bir şekilde devam edebileceği de sorulmuştur. Hüseyin ise böyle bir durumun gerçekleşmeyeceğini ancak gerçekleşmesinin “ütopik” olduğunu ifade ettiği cevabında şunları anlatmaktadır:

Yönetim ve zihniyetin değişmesi gerekiyor. Toplumun mantığının değişmesi gerekiyor. Partilerden bahsediyorum ama partilerin değişmesi de yetmez. Sonuçta mantık aynı. Bu parti gider öbürü gelir, başka açıdan baskı kurmaya başlar. Vatandaş deseniz hep aynı. Rant peşinde. Hem otopark hem de rant istiyor. Herkes tek katlı evde oturmak istiyor ama çok katlı rantın da peşinde koşuyor. Bunlar değişmeyeceğine göre, en azından benim ömrüm içinde, benim düşüncelerim de değişmez. Ama bir gün olur da politikalar, zihniyet, toplum değişir; o zaman ben de planlamayı daha çok sevebilirim ve mesleğime devam edebilirim. (Hüseyin)

Bazı plancılara göre ise sorunlar karşısında plancılar mesleklerine olan saygılarını kaybetmektedirler. Aksel bu duyguyu yaşayan genç plancılardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Aksel’e göre bu durumdan kurtulmanın yolu “örgütlü mücadeleden” geçmektedir:

Çok kötü hissediyorum. Mesleğime olan saygımı ve sevgimi yitirdim. Artık, “Bu benim işim. İdeolojik olarak böyle bir insanım. Hangi kurumda çalıştığıma göre bir meslek insanı olarak elimden geleni yapıyorum. Yapamıyorsam başka araçlarım var. O araçlardan kendi yapmam gerekeni yapmaya çalışıyorum” diyorum kendime. Arkadaşlarıma da anlatmaya çalışıyorum. Tek kişi olursanız birilerinin gözüne batarsınız. Ancak kurumdaki personeller olarak ve örgütlü olursanız, o zaman sorun olmaz. Ama örgütlü olmaya ne toplumun isteği var ne de yapıların müsaitliği. (Aksel)

Umutsuzluk, hayal kırıklığı, mesleğe olan saygının yitirilmesi plancılarda sıkça gözlenen ruh halleri olarak görülmektedir. Ancak bazı genç plancıların çalıştıkları ortam onların psikolojilerini de çok olumsuz etkilemektedir ve kendi ifadelerine göre bu plancılar “terapiye gitmeyi” düşünmektedirler. Ceyda, çalıştığı kurumda karşılaştığı sorunların tüm hayatını etkilediğinin altını çizmektedir. Meslek alanı ile meslek alanının dışı ayrımı her plancı için aynı derecede gerçekleşmediği de öne çıkan durumlardandır. Ceyda’nın ifadelerinden bazı plancıların tecrübeyle sorunları normalleştirdiği ve pasif rolü kabullendiği ortaya çıkmaktadır. Ceyda ise en çok bu hale bürünmekten korktuğunu söylemektedir:

Meslekten kopmanın yolunu arıyorum. Kararlara etki edecek bir pozisyonda değilim. Zaten şahit olup, hiçbir şey yapamamak insanları çok mutsuz ediyor. Yıllar geçtikçe kendimi çok kötü hissediyorum. Eve giderken o gün yaşadığım mutsuzluğu düşünüyorum. Başka hiçbir şey düşünmüyorum. Hafta sonu bile gündemim bu oluyor. Bunu hiç umursamayan insanlar var. “Yapacak bir şey yok, sistem böyle” diyen insanlar var. Onlardan biri olma ihtimali çok korkutuyor. Şu an mutsuzum ve isyan ediyorum. Zamanla alışsam, “Ne yaparım?” diye düşünüyorum. Bunun için de bir şekilde kaçmam gerekiyor. Normalleştirmekten korkuyorum. Alışmak çok kötü. Alışan insanların içi çürüyor. (Ceyda)

Ceyda’nın yaşadığı psikolojik duruma etki eden bir diğer sebep ise birçok plancının da ifade ettiği gibi belediyelerin son dönemdeki ideoloji yapısında yaşanan değişimdir. Ceyda ile gerçekleştirilen görüşmede kendisinin birçok kez plancı olmak yerine çiçekçi olmayı arzuladığı da kayda geçmiştir. Ceyda da çoğu genç plancı gibi planlama alanından çıkış yolu aramaktadır:

Bazı dosyaların çok kolayca geçtiğini bu dönem çok hissediyoruz. Yüzümüze bir şey demiyorlar ama dosya sahibine bakınca, “Zaten buymuş, bunlardandır” diyoruz. Eskiler, “Bu dönemki gibi bir şey yaşamadık. Kamu kurumu olduğumuzu hissediyorduk” diyorlar. Çiçekçilik yapmayı düşünüyorum. Saksılara çiçek ekeyim, sabah uyanayım, onları sulayayım ve orada zaman geçireyim istiyorum. Çok para kazanma gibi hedefim yok. Kendi kendime küçük bir hayat. Bir şey olsa da çat diye istifa etsem ve yeni hayata başlasam diye bakıyorum. Orada kalmak işkence. Bir şeylerin değişeceğine inancım olsa, tamam, ama yok. Terapiye gitmeyi düşünüyorum. Sadece para için yapılan bir iş değil, tüm hayatımı etkiliyor. Yeter diye bağırırım var. (Ceyda)

Çalışmada plancuların çoğunun kadrolu olarak çalıştığı tespit edilmiştir. Çalışmanın kapsamı ve soruları çerçevesinde plancuların çalışma durumu bir öncül olarak ortaya konmasa da Öktem Ünsal'ın (2021) çalışmasında da görüleceği üzere belediyelerde özellikle genç plancuların çoğunun sözleşmeli çalıştığı görülmektedir. Muhammet bu eşitsizliğin sonuçlarına ve yıpratıcılığına değinirken her koşulda planlama mesleğine devam etmeyi istemektedir:

Şartlar kötü bile olsa planlamada çalışmak istiyorum. Mesleğimi seviyorum. Belediyede bir tane yemekhanenin olmamasına çok üzülüyorum. Yemek yiyemiyorsun. Sürekli dışarıdan yiyorsun. Dinlenme alanın yok. Daha az maaş almak çok kötü. Diğerinden daha fazla çalışıyorsun ama yarısı kadar maaş alıyorsun. Diğer personeller asla destek olmuyorlar. Manevi olarak yanımızda değiller. Birçok haktan mahrumuz. Planlama karnemiz de işlemiyor. Ama tüm bunlara karşın yine de belediyede planlama alanında çalışmayı seviyorum ve devam etmek istiyorum. (Muhammet)

Plancuların kendi kariyer planlarıyla ilgili iki strateji daha öne çıkmaktadır. Bazı genç plancuları özel planlama bürosu kurmayı düşündüklerini ifade etmektedirler. Özel planlama bürosu kurmayı düşünen genç plancular karne yönetmeliklerinin şartlarını tamamlamayı bekledikleri belirtilmektedir. Türkiye'de planlama alanındaki karne sisteminin yarattığı eşitsizlik Öktem Ünsal ve Aksümer Kaynarca'nın (2021) çalışmasında serbest planlama büroları üzerinden ortaya konmuştur. Bu çalışmada da plancuların bir kamu kurumu olan belediyelerdeki zamanlarını doldurmayı bekledikleri sıklıkla vurgulanmaktadır. Ayrıca bazı görüşmeciler de ekonomik konularla ilgilenirken planlama yapamayacaklarını ve bu duruma karşı olduklarını söylemektedirler:

Kendi özel büromu kurmak istiyorum. Karne gruplarıyla alakalı problem var. Saçma geliyor. Ben A olmadığım halde A grubu plancının planlarını inceliyorum. Büyükşehir olduğumuz için A grubu olmak zorunda. Plan yaparken sorguluyor ama planı inceleyen kişi olarak beni sorgulanmıyor. Belediyede belli bir süre sonra kendimi yeterli bulduğumda böyle bir niyetim var. (Öznur)

İleride özel planlama bürosu kurmayı düşünüyorum. Bir arkadaşımınla beraber yapabiliriz. Birimizin kamuda birimizin özelde çalışma hayalimiz var. Kamu ve özeli beraber yürütmek istiyoruz. Kimin nerede olacağını kurum içindeki statümüz ve pozisyonumuz belirleyecek. Kurum içindeki statümüzü bırakmaya cüretimiz olacak mı? Şu an öngöremiyorum ama böyle bir hayalim var. (Batu)

Özel planlama bürosu kurmayı düşünmüyorum. Ben işin maddi tarafını düşünürken mesleğimi yapamam. Karşıyım. Meslek ilkeleriyle uyuşmuyor gibi geliyor. (Elif)

Bazı görüşmeciler de planlama ile hukuk ilişkisine değinmiş ve hukuk bölümünü okumayı düşündüklerini söylemişlerdir. Hukuk okuma düşüncesinin birçok plancının kariyer hedefi

haline gelmesi ise Türkiye’de parçalanmış planlama sisteminin yarattığı çarpıklıkla ilgili olabilmektedir. Plan yetkisinin birçok farklı kuruma dağıtılması ve planlamanın parçalanması, planlama alanı ve plancı ile hukuk ilişkisi derinleştirmektedir ve bu durum da planlıların isteklerine yansımaktadır:

Avukat dava açıyor ama tam anlamıyla planlamayı ve planlama ilkelerini bilmiyor. O süreci bir plancı gibi savunamıyor. 1/100000 ile 1/25000 neden tam anlamıyla birbirine uyumlu değil diye düşünüyor ama aslında bunların arasında o kadar farklı planlar ve kademeler var ki. Zaten uyumlu olamaz. Hukuki yazışmalarda bile avukat arkadaşlara süreci açıklamak zorunda kalıyoruz. Düşünsene, odada çalışıyorsun ve hem plancı hem de avukatsın. Planlama ilkelerini plancı görüşüyle avukat olarak çok daha iyi savunursun. (Cemre)

Planlama, o kadar çok farklı hukuki boyuttan besleniyor ki avukatların bunu anlaması çok zor. Bence burada bir açıklık var ve ben bu açıklığı doldurmayı ve hukuk okumayı düşünüyorum. (Funda)

Son olarak genç planlılarla Türkiye’deki planlıların geleceği tartışılmıştır. Görüşmecilerin çoğu hem planlıların hem de planlama alanının geleceğine karamsar ve umutsuz bakarken siyaset ve rant baskısının giderek planlama ve planlılar üzerinde artacağı fikrini de vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra iktidarın üniversite politikasıyla artan plancı sayısı da eleştirilen bir diğer konudur. Ayrıca bazı genç planlılar, planlamanın toplumsal yapıda kötü bir üne sahip olduğunu da söylemektedir.

Hale, kendi plancı kuşaklarının çok zor bir döneme düştüğünü belirtirken önceki kuşaklarla aralarında farklar olduğunu söylemektedir. Hale’ye göre planlılar zaman geçtikçe daha fazla “tekniker” rolü üstlenmek zorunda kalacaktır:

Çok parlak görmüyorum. Biz kuşak olarak bir şeyleri sıfırdan yapmıyoruz. Bizden önceki kuşakların yaptıklarını düzeltiyoruz. Hataları düzelterek bir şeyler yapıyoruz. Üsttekilerin sosyal kısmı planlamak gibi bir niyetleri yok ve bu yüzden plancı gittikçe güçsüzleşecek. Planlıyı, “Burayı geliştirmeye açacağız. Sen de bir şeyler şey çiz” diyerek görüyoruz ama o da kalmayacak elimizde. O yüzden gelecek pek iyi değil. (Hale)

Uğur da siyaset-rant baskısı yok olmadığı sürece planlıının geleceğinin “karanlık” olacağını söyleyenlerden biri. Uğur’un yaşadığı deneyimler daha önceki bölümlerde farklı açılardan detaylandırılmıştı. Uğur, atanmışlarla seçilmişler arası ilişkinin de planlıyı etkilediğini anlatmaktadır:

Planlıının geleceği çok karanlık. Türkiye’nin son 20 yılının siyasi yönetiminden kaynaklı olarak inanılmaz gayri ahlaki bir siyasi mekanizma var ve insanlar da bununla birlikte yavaş yavaş yozlaşıyor. Bu yozlaşma sebebiyle mevcut mevzuatlar kapsamında da planlıının rolü dibe vurmuş durumda.

Siyaset, plancıya kalem göstererek “Kalem bende” diyor. Bu kırılmazsa, bundan sonra plancının hiçbir söz hakkı olmayacaktır. (Uğur)

Bazı görüşmeciler ise planlamanın özellikle “kentsel dönüşüm” gibi uygulamalarla birlikte duyulmaya başladığını ve bu durumun da planlamanın toplumsal olarak saygınlığının yitirilmesine sebep olduğunu ifade etmektedir:

Bence planlama kentsel dönüşüm ile tanındı. Üniversiteye başladığım sene ÇŞB kuruldu ve bir baktık ki, projeler kentsel dönüşüm. Kentsel dönüşüm ama nasıl dönüşüm? Kentsel dönüşümle ev yikan ya da insanların evinin yıkılıp yıkılmayacağını işaretleyip giden acımasız bir insan grubu olarak tanındık. O anlamda kötü ünümüzü temizlememiz gerekiyor. (Hale)

Beliz de iktidarın “her şehre bir üniversite” politikası neticesinde artan plancı sayısını eleştirmekte ve bu koşulların niteliksizleşmeye yol açacağını anlatmaktadır. 2004 ve 2021 yılları arası şehir ve bölge planlama bölümünün kontenjanı 4 kattan fazla artması Beliz’in ifadeleri için bir dayanaktır:

Planlamanın her üniversiteye açılması da bence büyük bir problem. Hem bir şehir plancısı enflasyonu yaratıyor hem de genç plancılara verilecek bir istihdam alanı yok. Eski üniversitelerin müfredatlarının değiştirilmesi ve yenilenmesi gerekirken yeni açılan üniversitelere şehir planlama bölümünün açılması ve oralarda doğru düzgün profesör ve eğitimci olmaması sorun. Akademik kaynak yok. Nasıl eğitimden geçiyorlar? Ne kadar nitelikli bir eğitimden geçiliyor? (Beliz)

Çok az sayıda plancı ise farklı sebeplerle plancının rolünün gelecekte gittikçe güçleneceğini ifade etmektedir. Plancının güçleneceğini belirten gençlerin ifadelerine göre bu sebepler farklılaşmaktadır. Batu, şehir plancılarının belediye yönetimlerinde artık başkanlığa kadar yükselebildiğini ve bu konumunda plancıyı olumlu etkileyeceğini söylemektedir. Batu’nun ifadelerinden göze çarpan durum ise plancının konumunun güçlenebilmesi için plancının yetkisel anlamda hareket kabiliyetinin artması gerektiğidir.

Bugünün plancılarının üst yönetimlere geçebileceğini düşünüyorum. Şehir plancısı olan belediye başkanları var. Mesleki anlamda sayın artarsa yönetim ve karar merciinde daha iyi olacaktır. Plancı olmayan başkanlarla çalışıyorum. Planlama üzerinde ne kadar aktif olabilirler ki? Plancılar üst seviyede olursa daha iyi olacak. Belediye başkanları değişince planlamaya bakış açısı değişiyor. Bir doktor belediye başkanı ile inşaat mühendisi, şehir plancı ya da sosyolog belediye başkanları bambaşka. (Batu)

Son olarak Öznur ise planlamanın çok farklı disiplinlerden oluştuğunu ve plancının araştırmacı kimliğinin gelecekte plancıyı güçlendireceğini söylemektedir. Bu bağlamda Öznur’un ifadeleri plancının, planlama disiplininden kaynaklanan gücünü ortaya koymaktadır:

Plancıların ileriki yıllarda büyük roller oynayacağını ve değer kazanacağını düşünüyorum. Bir hocamız “Bir plancı her gittiği ortamda söyleyecek bir şey bulur” derdi. Çok disiplinler arası meslek olduğundan her konuda bilginiz var. Psikoloji, sosyoloji, harita, jeoloji... Hepsinden az bir şey biliyorsunuz. Plancı kurumlarda rol almaya başladıkça daha da önemli olacak. Müdürümüz, daire başkanımız bizi övüyor. Her türlü istediği veriyi, saçma sapan bir anket de olsa, bizden alıyorlar. Bir tık daha araştırmacıyız. Plancının geleceğinin parlak olduğunu düşünüyorum. (Öznur)

4.5. Bölüm Sonucu

Türkiye’de neoliberal süreçte planlamanın parçalanması ve plancıların siyaset ve rant baskısı altında çalışması, genç plancıların konumlarına göre farklı roller üstlenmelerine ve farklı stratejiler üretmelerine neden olmaktadır. Bu farklılaşmalar olsa da siyaset alanının ve sermayenin, çıkarları için planlama alanını kullandığı görülmektedir. Dünyanın farklı ülkelerinden plancıların neoliberal kent politikaları ile planlamaya saldırı (Sager, 2009) karşısında ülkelerinin özgül durumlarına göre farklı roller üstlendiği veya üstlenmek zorunda olduğu bir önceki bölümlerde belirtilmiştir. Plancıların kategorik ve geçişsiz şekilde yapısalcı bir anlamda sınıflandırılması ve belli rollere hapsedilmesi ise toplumsal alanın dinamik ve mücadelelerle değişen yapısıyla çelişmektedir.

Bourdieu’nün altını çizdiği gibi alandaki mücadeleler ve stratejilerin tek amacı kazanmak değildir (Bourdieu, 2021). Oyuna katılan toplumsal aktörler bazı durumlarda oyunun kurallarını değiştirerek kendilerini avantajlı konuma getiren stratejileri seçerken bazen girdikleri mücadeleleri kazanmak için stratejiler oluşturmaktadırlar (Bourdieu, 2021). Öte yandan alana yeni girenler oyunda her zaman oyuna daha önceden dahil olmuş toplumsal aktörlerin direnci ile karşılaşmaktadırlar (Bourdieu, 2021). Planlama alanını da bir oyun olarak düşündüğümüzde alan içerisindeki toplumsal aktörler sadece diğer plancılar değildir. Merkezi ve yerel yönetim aktörleri, siyasetçiler ve hatta vatandaşlara kadar uzanan geniş bir oyuncu ağından oluşur planlama alanı. Bu açıdan bakıldığında genç plancılar da bu aktörlere karşı mücadele ederler ya da etmeyi tercih etmezler. Genç plancıların mücadeleleri bu ekseninde genel değerlendirme bölümünde daha detaylı ele alınacaktır. Türkiye’deki genç plancıların mücadele etmeye yönelik bir isteklerinin ve çabalarının olduğu görülmektedir.

5. GENEL DEĞERLENDİRME

Çalışma, büyükşehir belediyelerinde çalışan genç şehir plancılarının deneyimlerini, rollerini ve stratejilerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Giriş kısmında belirtildiği üzere farklı büyükşehir belediyelerinde çalışan genç plancılarla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Şehir planlamayı toplumsal alan olarak ele alırken çalışma neoliberal süreç üzerinden analiz edilmiştir. Sager'in (2009) de ifade ettiği gibi neoliberalizm, şehir planlamanın dönüşümünü anlamak için anahtar bir kavram olarak görülmektedir (Sager, 2009). Diğer yandan araştırmanın sahasının analizi için de Bourdieu'nün alan kuramından yararlanılmıştır çünkü Bourdieu sosyolojisi alanların örtük olan yapılarını keşfetmek için "ifşa" imkânı tanımaktadır (Jourdain & Naulin, 2016). Bu bağlamda yapılacak olan genel değerlendirmede çalışmanın analizi yapılacak ve literatürdeki yeri tartışılacaktır.

1970'lerdeki ekonomik, siyasal ve sosyal krizlere Keynesyen ekonominin çare üretmemesi ve sosyal demokratlar ile sol anlayışın da bu sorunlara karşı çözümsüz kalması, kapitalizmin dönüşümüne neden olmuştur. Kapitalist sistem, neoliberalizm ile sermaye birikimini genişletmek ve sınıf hakimiyetini yeniden sağlamak için tüm alanları dönüştürmüş ve yeniden yapılandırmıştır (Harvey, 2005). Bu alanlardan biri de şehir planlama alanıdır çünkü neoliberalizmle kentsel mekânın yeniden üretimine geçiş yapılmış (Lefebvre, 2013) ve kentsel rantın "bölüşümü" de şehir planlama alanına kalmıştır (Lovering, 2007).

Brenner ve Theodore (2002) yaşanan bu dönüşümü "fiilen var olan neoliberalizm" olarak adlandırmakta ve neoliberal sürecin farklı coğrafi ölçeklerdeki konumunun ve yeniden yapılanmasının coğrafyaların ekonomik, siyasal ve toplumsal koşullarına göre değişeceğini söylemektedir (Theodore, Peck, & Brenner, 2012). Başka bir deyişle şehir planlama alanının dönüşümü de coğrafyalara göre benzerlikler ve değişkenlikler göstermektedir. Neoliberal süreçte şehir planlama ve özellikle kamucu anlayış hem "engel" olarak görülmüş hem de araçsallaştırılmıştır (Sager, 2009). Çelişkili gözükse de bu durum aslında neoliberal sürecin alametifarikası olarak karşımıza çıkmaktadır. Neoliberalizmle planlamanın yapısı yeniden düzenlenmiş ve planlama kentsel mekânda sermaye birikiminin genişlemesi için süreçle uyumlu bir hale getirilmiştir (Taşan-Kok, 2012). O halde şehir planlama alanının dönüşümü farklı ülkelerdeki plancıların rollerini nasıl

etkilemiştir ve Türkiye’ye nasıl tezahür etmiştir? Çalışmanın bulguları literatürle nasıl bir benzerlik ve farklılık göstermektedir?

Şehir planlama alanı ve alandaki güçler dengesi neoliberal süreçle dönüşmüştür. Yaygın kanının aksine bu dönemde devlet büyümüş ve “otoriterleşmiş” (Smith, 2002), planlama da antidemokratik bir yapıya bürünmüştür (Purcell, 2006). Sermaye de özelleştirmeler gibi düzenlemelerle alanda güç kazanmıştır (Theodore, Peck, & Brenner, 2012). Bunun yanı sıra geç kentleşmiş ve geç kapitalistleşmiş Türkiye örneğinde görüldüğü üzere, toprak veya mülk sahibi toplumsal sınıflar da kentsel rant ortaklığına dahil edilmiştir (Kahraman, 2010). Kısacası planlama alanındaki konumlar değişmiş; devlet, sermaye ve toprak veya mülk sahibi toplumsal sınıflar güçlenmiştir. Buna karşılık şehir plancıları da farklı planlama paradigmaları ve stratejileri çerçevesinde planlama alanındaki bu dönüşüme cevap üretmeye çalışmışlardır.

1990’lı yıllarla tartışılmaya başlanan “İletişimsel Planlama” ve “Yeni Kamu Yönetimi” paradigmaları, toplumsal eşitsizlikleri yok sayarak plancıların rollerini müzakere gibi yöntemlerle sınırlamış ve plancıların toplumsal ve kentsel eşitsizliklere karşı pozisyon almasını engellemiştir (Sager, 2009). İsveç’teki yerel yönetimlerde çalışan plancılar da “Yeni Kamu Yönetimi” anlayışı çerçevesinde toplumsal gerçeklikten uzaklaşmışlar ve merkezden gelen baskılar sonucu planlama formasyonlarının dışında bir role bürünmek zorunda kalarak bu rol üzerinden “iktidar” olmaya çalışmışlardır. Diğer yandan İngiltere ve Avustralya’da kamuda çalışan plancıların rolleri üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında bu ülkelerde yaşanan ticarileşme ile kamu ve özel sektörün sınırlarının belirsizleşmesinin sonucu olarak plancıların rollerinin dönüştüğü gözlemlenmektedir. Lauria ve Long’un (2017) İngiltere’de plancı rolleri üzerine yaptığı çalışmada, kamudaki plancıların ağırlıklı olarak kurumlararası iletişim çerçevesinde kurgulanan “politik rolü” üstlenmiş olması; ülkedeki planlama sisteminde kamu sektörünün daralması, özel sektörün yükselişi ve planlama işlerinin çeşitlenmesiyle açıklanabilir. Buna karşılık özel sektörde çalışan plancıların üstlendiği diğer roller de siyasi etkinin varlığını ve plancıların planlama mesleğine yönelik bakış açısını göstermiştir. İngiltere üzerine yapılan diğer çalışmalara da bakıldığında kamudaki plancıların bu koşullar altında kamu yararı kavramının muğlaklaşmasından kaynaklı kamu hizmeti görmeye şüpheyile yaklaştıkları görülmüştür (Nelson & Neil, 2021; Slade, Tait & Inch, 2022). Avustralya’da da kamudaki plancıların sermayenin planlama alanındaki hakimiyetinden dolayı benzer zorluklarla karşı karşıya kaldığı ve bu hakimiyetin kamu-özel ayırımında melez bir plancı rolü yarattığı ortaya

konmuştur (Steele, 2009). Bu çerçeveden bir değerlendirme yapılırsa, “fiilen var olan neoliberalizm” (Brenner & Theodore, 2002) kavramı çerçevesinde coğrafyalara göre plancı rollerinin de farklılaştığı söylenebilir.

Bu bağlamda, Türkiye'nin neoliberal sürecinin planlama alanına ve şehir plancılarının konumlarına olan etkisini diğer ülkelerin neoliberal sürecinin etkileriyle kıyaslamak, hem Türkiye'nin yaşadığı sürecin özgüllüklerini değerlendirmek hem de Türkiye'deki planlama alanının ve planlıların rollerinin dönüşümünü tartışmaya açmak açısından önemlidir. Bu karşılaştırma aynı zamanda büyükşehir belediyelerinde çalışan genç planlılar üzerinden ortaya konulan çalışmanın bulguları noktasında da benzerlikler ve farklılıkları gösterme potansiyeli sunmaktadır.

Küresel ölçekte olduğu gibi Türkiye'de de kentsel mekân, sermaye birikiminin güçlenmesi için neoliberal politikalara maruz bırakılmış ve planlama da sektörel bazda çalışan bir yapıya bürünerek parçalanmıştır (Duyguler, 2006). Buna karşılık Türkiye'de planlama alanındaki parçalanma, merkezileşme ve yerelleşme çatışması altında yaşanmaktadır. 1980 askeri darbesinden sonra iktidara gelen ilk parti olan ANAP ile başlayan bu süreç günümüze kadar devam etmiştir. 1985 tarihli 3194 sayılı İmar Kanunu ile yerelleşme adımları atıldığı iddia edilse de (Erol & Erol, 1991) sonraki süreçte plan yapım yetkisi birçok kanun ve yönetmelikle farklı kurumlara dağıtılmış ve merkezileştirilmeye çalışılmıştır. Türkiye'de 1990'lı yıllar ekonomik, siyasal ve sosyal krizlerle geçerken bu dönemde kent ve neoliberal ilişki zayıflamıştır. Ancak bu yıllar, neoliberal politikaları İstanbul ölçeğinde uygulayan dönemin belediye başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın kentsel mekâna bakışını göstermesi açısından önem kazanmaktadır (Öktem, 2011). Çünkü Erdoğan 2002'de iktidara gelecek olan AKP'nin genel başkanı, daha sonra Türkiye'nin başbakanı ve günümüzün cumhurbaşkanı olacaktır.

AKP'nin 2002'de iktidara gelmesiyle başlayan ve günümüze kadar süren dönemde farklı anlayışlar çerçevesinde kentsel politikalar uygulanmıştır. Aksoy (2014), 2011 yılına kadar AKP'nin kentsel politikalarının küreselleşmeyle birlikte ilerlediğini 2011'den sonra ise özellikle Gezi Direnişi ile AKP'nin kentsel mekânda otoriterleşmeye başladığını ileri sürmektedir. Şehir planlama alanı bu çerçevede ele alındığında, 2000'li yıllarda AB ile müzakereler doğrultusunda yerelleşme politikaları sergilenmeye çalışılsa da yerel yönetimlerden alınarak TOKİ ve Özelleştirme İdaresi'ne verilen plan yapım yetkileri planlamanın merkezileşmesi sonucunu doğurmuştur. Özellikle 2011 yılında kurulan ÇŞB

merkezileşmenin en güçlü adımı olmuştur. Başka bir deyişle AKP de ANAP gibi yerelleşme söylemleriyle başladığı iktidarını planlamayı merkezileştirmeye çalışarak devam ettirmiştir.

Türkiye'nin neoliberal sürecinin planlama alanına etkisi bu bağlamda değerlendirildiğinde, İngiltere ve Avustralya örneklerinden farklı olarak Türkiye'deki planlama alanındaki parçalanmanın yerelleşme ve merkezileşme ikilemi içerisinde gerçekleştiği söylenebilir. Ancak Türkiye'de de özel sektörün plan yapım sürecinde ağırlığının arttığı görülmektedir. Özel sektörün plan yapım işlerinin neredeyse yarısını kamu sektörü oluşturmaktadır (Öktem Ünsal & Aksümer Kaynarca, 2021). Buna rağmen özel sektörün siyaset baskısı altında çalıştığı (Öktem Ünsal & Aksümer Kaynarca, 2021), iktidarın yerel yönetimler aracılığıyla kendisiyle "ilişkili" ve "bağlantılı" sermaye gruplarını desteklediği (Çeviker Gürakar, 2018) ve sermaye grupları yaratmaya uğraştığı (Buğra & Savaşkan, 2021) düşünülürse, özel sektörün de iktidardan bağımsız bir biçimde planlama faaliyeti yürütemeyeceği görülebilir. Kısacası Türkiye'deki neoliberalleşme, planlama alanında siyaset baskının artmasına neden olmuştur.

Bu bağlamda Türkiye'de kamuda ve özellikle belediyelerde çalışan plancıların rollerinin daha fazla siyaset ve siyasetin ilişkilendiği rantın baskısıyla şekillendiği söylenebilir. Planlama alanında plancıların rolleri ve konumları üzerine yapılan tartışmalara da baktığımızda bu durumun izleri görülmektedir. 1980'ler ve 1990'larda plancılar genellikle teorik-pratik ikilemi, tarafsızlık, arabuluculuk ve uzmanlık çerçevesinde ele alınırken (Tekeli, 1989; Karaçorlu, 1991; Çıracı, 1993) 2000'li yıllarda yapılan tartışmalar ise AB süreci ile şekillenmiştir (Berkmen Yakar & Yenen, 2001). Aksoy'un (2014) ifade ettiği gibi 2011 Gezi Direnişi'nden sonra iktidarın otoriterleşmesi bağlamında plancı rolleri üzerine yapılan çalışmalar da daha çok siyaset ve rant baskısıyla ele alınmıştır (Penbecioğlu & Taşan-Kok, 2020; Öktem Ünsal, 2021; Öktem Ünsal & Aksümer Kaynarca, 2021). Hem Türkiye'nin neoliberalleşmesinin küresel ölçekten farklılaşması hem de son yıllarda planlama alanına yönelik siyaset ve rant baskısının artmış olması çalışmanın bulguları açısından önemlidir. Çünkü çalışmanın evrenini oluşturan büyükşehir belediyelerinde çalışan genç plancılar bu yıllarda mesleklerini icra etmeye başlamış ve şu an devam etmektedirler.

Alanın sınırları ve kuralları katı ve değişmez bir şekilde çizilmese de alanın pratikleri, kuralları ve sınırları önceden bellidir (Bourdieu, 2021). Ancak bu bilme ve tanıma hali

şartsız bir boyun eğme durumu yaratmaz (Etil & Demir, 2014). Bu açıdan genç plancıların plancıyı nasıl tanımladıkları, kuşaksal ve niteliksel olarak nasıl farklılaştıkları ve büyükşehir belediyelerinde çalışmayı nasıl anlamlandırdıkları önem kazanmaktadır. Çünkü genç plancıların rolleri ve stratejileri alandaki mücadelelerinin sonucudur ve alandaki konumları alanın tanımlanmasıyla şekillenmektedir.

Çalışmada genç plancılar, plancıyı ideal-pratik ayrımı ile tanımsızlık noktasında ele alarak üç farklı şekilde tanımlamışlardır. Gençlere göre ideal ve pratik ayrımını yaratan etken ise siyaset ve rant baskısıdır. Gençlerin ifadelerinden bu baskının varlığı açık bir şekilde görülmektedir. Gençler planlamanın, plancıların karar verici ve yönlendirici olduğu takdirde anlamına kavuşacağını düşünmektedirler. Bazı gençler ise çok farklı disiplinlerden beslenmesi nedeniyle planlamanın ve dolayısıyla plancının tanımlanamayacağını söylemektedirler. Planlamanın tanımsızlığı literatürde de sıklıkla karşımıza çıkan bir olgudur (Pinson, 2004). Çalışmanın bu bölümünde siyaset ve rant baskısının planlamayı ve plancıyı araçsallaştırdığına da değinilmektedir. Çoğu genç plancı bu açıdan plancıyı “tekniker” olarak tanımlasa da buradaki “tekniker” ifadesi, Lauria ve Long’un (2017) ortaya attığı teknik rolden farklı bir içeriğe sahiptir. Genel olarak plancının mesleki kimliği üzerinden yapılan bu tanım günümüz Türkiye koşullarında plancının, planlama kararlarına olan etkisinin çok az olduğunu vurgulamak için kullanılmıştır. Plancılar, planlamayı siyaset ve rant etkisi altında bir meslek olarak görürken İngiltere ve Avustralya’daki plancıların yaşadığı kamu-özel ikilemini Türkiye’deki genç plancılar, kamu ve siyaset alanı arasında yaşamaktadırlar. Hatta bu ikilem atanmışlar ve seçilmişlerin planlama kararlarındaki rollerinin de irdelenmesine neden olmuştur. Son olarak plancıların ifadelerinde görülen ve görülmeyen birkaç ayrıntı da plancının konumu hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Plancılar, planlama tartışmasını önceden belirttiğimiz üzere siyaset ve rant ikileminde değerlendirirken sadece bir genç plancı, plancının politik duruşunun ve sınıf bilincinin önemine değinmiştir. Görüşmelerde planlama sadece güncel siyaset ile ele alınmış, ancak kapitalist düzenin yarattığı sınıfsal çelişkilere, sınıf bilincine ve politik duruşa atıf yapılmamıştır. Çobanyılmaz Öztürk’ün (2017) “muhalif” ve “mücadeleci”, Kimyon’un (2016) da kapitalist sistemde kentsel eşitsizliklerin bilincine varan plancı değerlendirmelerini, çalışmadaki bu bulguyu karşılaştırdığımızda ise genç plancıların planlamayı ve plancıyı kapitalist sistemin eşitsizliklerine karşıt olarak konumlandırmadığı gözükmektedir.

Diğer yandan gençler “iyi bir plancıyı” birçok farklı perspektiften ele almışlardır. Genel olarak teknik, sosyolojik ve etik yönden çeşitli kavramlarla birlikte değerlendirmeler yapılmıştır. Gençlere göre çizim ve tasarım yetisi ile mevzuat bilgisi olmazsa olmaz özelliklerdir. Görüşmelerde mevzuatın öneminin birkaç kere vurgulanması, planlamanın parçalandığının ve “çok-kurumlulaştığının” (Duyguluer, 2004) da bir göstergesidir. Gençlerin mesleki kimlik noktasında iyi bir plancıyı ele alırken ortaya koyduğu sosyolojik ve etik değerlendirmeler planlamada kamu yararı ilkesinin aşındığı Türkiye’de plancılar açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Bir önceki bölümde de altını çizdiğimiz plancıların “karar verici” ve “yönlendirici” olma isteği, bu noktada bazı plancılar tarafından eleştirilmekte ve plancıların toplumsal gerçeklikten uzak olduğunun altı çizilmektedir. Tekeli’nin (1989) de günümüzden 23 yıl önce plancıları bu sebepten dolayı eleştirmesi, aradan geçen bu sürede katılımcılık ve demokrasi tartışmalarının planlama alanında daha sıklıkla yapılıyor olmasına rağmen dikkat çekici olmuştur. Tunström’ün (2017) de İsveç’teki planlama öğrencilerinde tespit ettiği iktidar olma ve iktidar olmaktan duyulan korku olgusu, dünyanın farklı coğrafyalarındaki plancıların benzer ikilemleri yaşadığını göstermektedir. Tunström, (2017) bundan dolayı İsveç’teki planlama eğitiminde “kamu yararı” kavramının öne çıkarıldığını söylemektedir. Ancak görüşmelerden çıkan bir diğer sonuca göre kamu yararı kavramı genç plancılar için önem arz etse de kavram plancılar tarafından muğlak bir şekilde ele alınmıştır. Gençlerin, etik açıdan da iyi bir plancıyı “insani”, “adaletli” ve “karakterli” gibi bireysel özellikler ve erdemi öne çıkaran sıfatlarla tarif etmesi etik bakışın belirsizliğinin göstergesidir. Kamu yararı kavramını Türkiye’deki genç plancılar üzerinden değerlendirdiğimizde, bir önceki değerlendirmede de ortaya çıkan sınıfsal eşitsizliklerin farkına varmama durumu önem kazanmaktadır. Çünkü Marx’ın (2011) da altını çizdiği gibi kapitalizm olduğu sürece her zaman var olacak olan sınıfsal eşitsizlikler dolayısıyla kamu yararı hiçbir zaman gerçekleşmeyecektir.

Çalışma ele aldığı genç plancıların toplumsal bir kuşak olduğunu iddia etmektedir. O halde genç plancıların kuşaksal ve niteliksel farklılaşmaları da önem kazanmaktadır. Gençler, planlama alanı çerçevesinde kendi kuşaklarının önceki kuşaklarla birçok noktada ayrıldığını ifade ederken bu ayrımın neoliberal sürecin etkisinden kaynaklandığı görülmektedir. Genç plancılar, günümüzdeki plancıların geçmişe göre daha fazla siyaset ve rant baskısı altında çalıştıklarını söylemektedirler. Gençlerin “daha çok” diye belirttiği durum belli açılardan doğru gibi gözükse de siyasetin planlamaya etkisinin Cumhuriyet’in ilanından bu yana devam ettiği de bir gerçektir (Şengül, 2008). Buna rağmen Türkiye’nin

neoliberal süreçle kentsel rantı keşfetmesi ve AKP'nin inşaat sektörünü merkeze alarak büyümeyi tercih etmesi (Balaban, 2013) siyaset ve rant baskısının arttığını göstermektedir. Plancılar üzerine yapılan tartışmaların da bu minvalde değiştiği çalışmada belirtilmiştir. Genç plancılar aslında siyaset ve rant baskısının yanında kendi konumlanmalarından da şikayetçilerdir. 1960 ile 1980 öncesi planlama alanında toplumcu mücadelelerin gözükmesinden (Şengül, 2008) bugüne kadar gelinen süreci ele aldığımızda, siyaset alanının daraldığını ve toplumsal mücadelenin hem toplum hem de plancılar ölçeğinde zayıfladığını görmekteyiz.

Özellikle belediyelerde bütüncül planlama anlayışından uzaklaşılması ve 1980 sonrası kentlerin yeniden inşası (Öktem Ünsal, 2021), kuşaklararası “yaratma” ve “düzeltme” kıyaslamalarına neden olmaktadır. Neoliberal sürecin kentsel mekânı sermaye birikiminin genişlemesi için yeniden inşasının etkileri, görüşmecilerin ifadelerinde de kendine yer bulmaktadır. Kısacası Türkiye'deki planlamanın parçacıl, dağınık ve bütüncül olmayan bir yapı haline gelmesi (Duyguluer, 2014) gençler tarafından işlerini zorlaştırdığı şeklinde yorumlanmıştır. Genç plancılar, mimar plancıların alandaki hakimiyetlerinin azalmasını bir avantaj olarak görürken teknolojinin kendi dönemlerindeki hızlı gelişiminin de kendilerine fayda sağladığını belirtmişlerdir.

Büyükşehir belediyelerinde plancı olmak tartışması bu bölümde son olarak hem kamu hizmeti hem de planlama alanındaki diğer sektörlerle karşılaştırmalı olarak yapılmıştır. Büyükşehir belediyeleri plancıların yetkileri açısından önemlidir. Türkiye'de en çok plancı istihdamı da büyükşehir belediyelerindedir (ÇŞB, 2016) Gençler büyükşehir belediyelerinde çalışmanın olumlu ve olumsuz yönlerini beraber ele almaktadır. Gençlere göre, parçalanmaya ve merkezileşmeye rağmen planlama yetki alanı içinde önemli bir yere sahip büyükşehir belediyelerinde çalışmak, “yönetici” konumunda, planlamanın merkezinde ve kamu hizmeti gören bir kurumda olmak anlamlarına gelmektedir. Plancıların yönetme ve iktidar olma isteği burada da karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun gençler için oldukça önemli olduğu açıktır. Öte yandan büyükşehirler belediyelerindeki plancı sayısının fazla olması da gençleri büyükşehir belediyelerinde çalışmaya iten önemli bir sebeptir. Çünkü genç plancılar, plancıların fazla olmasını hem iletişimsel hem de usta çırak ilişkisi bakımından önemli görmektedir. İlçe belediyelerinde ise plancı sayısı oldukça azdır. Genel görüşe göre büyükşehir belediyeleri, tüm olumsuzluklara rağmen ilçe belediyelerine, özel sektöre ve bakanlığa göre daha fazla tercih edilmektedir. Gençlere göre ilçe belediyelerindeki siyaset ve rant baskısı yüz yüze iletişimin fazla olması dolayısıyla

çok daha yoğundur. Gençler, özel planlama bürolarının da siyaset ile ilişkilenerken iş alma biçimlerinin ve çalışma koşullarının yıpratıcı olduğunu belirtmektedirler. Özel planlama bürolarının siyasetten bağımsız olmadıkları Öktem Ünsal ve Aksümer Kaynarca'nın (2021) çalışmasında da gözükmektedir. Çalışmada aynı zamanda gençler için planlamanın kamu yararına yapılan bir meslek olduğu ve bu yüzden gençlerde özel planlama bürolarına karşı bir uzaklığın yaşandığı tespit edilmiştir. Çok az görüşmeci ise karne yönetmeliği gerekçesiyle kamuda zamanlarının dolmasını beklediğini ve özel planlama bürosu kuracağını ifade etmiştir. Öktem Ünsal ve Aksümer Kaynarca (2021) tarafından yapılan çalışmada da karne eşitsizliğinin özellikle genç plancıları etkilediği ortaya konmuştur. Gençler, bakanlıkta çalışmayı da “resmi” bulduklarının altını çizmektedirler. Kısacası gençler için büyükşehir belediyelerinde çalışmak; yönetici konumunda yer almak, kamu hizmeti görmek, planlama bilgi ve becerisinin gelişimini sağlamak ve daha fazla plancıyla beraber olmak açısından oldukça önemlidir.

Çalışmanın bu bölümünü değerlendirdiğimizde; genç plancıların Türkiye'deki planlama alanını siyaset ilişkileri çerçevesinde ele aldığı, plancıların “yönetici” ve “karar verici” olma isteğini öne çıkardığı, planlama alanındaki parçalanmayla “mevzuatın” önemini vurgulandığı ve kendi kuşaklarının daha fazla siyaset ve rant baskısı altında çalıştığı söylemleri görülmektedir. Tüm bu sorunlar rağmen genç plancıların çoğu ilçe belediyelerinde, özel sektörde veya bakanlıkta olmak yerine büyükşehir belediyelerinde çalışmayı tercih etmiştir. Bu durum her şeye rağmen genç plancıların mesleki kimliklerinde kamu yararı ve kamu hizmeti kavramlarının ağır bastığını göstermektedir. Planlama alanında toplumsal aktörler olan genç plancıların alanın sınırlarını da bu kavramlarla çevirdiği söylenebilir. Bunun yanı sıra planlama alanındaki bu mücadelelerin hangi ölçüde kapitalist ve sınıfsal eşitsizliklerin farkına varılarak yapıldığı önemli bir soru işaretidir. Penbecioğlu ve Taşan-Kok'un (2020:340) çalışmasında da bir genç plancının belirttiği gibi plancıların umutlu olabilmesi için toplumsal mücadelenin farkına varması gerekmektedir.

Bir sonraki bölümde çalışmanın amacı da olan genç plancıların rolleri ve stratejileri ortaya konmuştur. Bu bağlamda ilk önce genç plancıların büyükşehir belediyelerinde yaşadıkları sorunlar kategorize edilmiştir. Birçok farklı çalışmada da olduğu gibi genç plancıların siyaset ve rant baskısından şikâyet ettikleri bilinmektedir. Ancak çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran nokta bu baskıların görüşmecilerin ifadeleri baz alınarak kategorize edilmesi ve diğer yaşadıkları sorunlarla birlikte ortaya konmasıdır. Günümüzde içinde yaşanılan ve çalışmada analiz edilen neoliberal süreç oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir.

Bu karmaşık yapısı ve dinamikliği sayesinde krizlerden yeniden doğma fırsatı bulmaktadır. Sonuçta kentsel mekân bir “savaş meydanıdır” (Theodore, Peck & Brenner, 2012) ve bu haliyle Bourdieu’nün toplumsal alanın dinamiklerine benzemektedir. Bu bağlamda neoliberal süreci veya başka bir deyişle neoliberal sürecin planlama alanındaki konumunu zayıflatabilmek için neoliberalizmin alandaki ortaklarını tespit etmek önemlidir. Çünkü genç plancılar alanda aktör olarak bu yapılara karşı mücadele etmektedir ve stratejilerini buna göre oluşturmaktadırlar. Çalışmada, diğer çalışmaların ve özellikle Penbecioğlu ve Taşan-Kok’un (2012) plancı rollerini ortaya koymasından farklı olarak herhangi bir role dayalı sınıflandırma yapılması tercih edilmemiştir. Çünkü çalışma, hem kapitalist süreçteki toplumsal yapının karmaşıklığına hem de alandaki rollerin toplumsal mücadelelerin gücüyle dinamik bir biçimde değişebileceğine inanmaktadır. Çalışma bulgularına göre genç plancıların rollerinin geçişken olduğu ve duruma göre değiştiği tespit edilmiştir. Bu nedenle sabit bir rol üzerinden yapılan kurgulamalarının yanıltıcı olma ihtimali yüksektir. Ancak genç plancıların büyük ölçekli planlarda veya kentsel tasarım süreci ağırlıklı planlarda daha fazla rol oynadığı da görülmüştür. Gençlere göre diğer planlama kararlarında kendilerinin, plancıların, bir rolü bulunmamaktadır. Bunlarla birlikte genç plancıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere kendilerinin konumunu ve rollerini yine kendi stratejileri belirlemektedir. Başka bir deyişle genç plancılar uyguladıkları stratejilerle kendilerine bir alan açmaya ve rol oynamaya çalışmaktadır. Bununla birlikte eğer planlama alanı neoliberal süreçle silikleşmiş ise (Myers & Banerjee, 2005) alandaki toplumsal aktörlerin yani genç plancıların rollerinin artması ve mücadelelerinin başarıya ulaşması için geçişken durumlara adapte olmaları gerekmektedir. Çalışmanın tespitine göre bu geçişkenliği genç plancılar bağlı buldukları koşullarda ve sınırlarda başarıyla yerine getirmektedirler.

Genç plancıların ifadelerine göre büyükşehir belediyelerinde siyaset ve rant baskısı çerçevesinde şekillenen sorunlar ve bu sorunların araçları şu şekilde sınıflandırılabilir: “*belediye başkanı / üst makamlar*”, “*imar komisyonu*”, “*merkezi yönetim*”, “*yerel siyaset*”, “*sermaye*”, “*vatandaşlar*” ve “*kurumsal ideolojik kaymalar*”. Bunun yanı sıra genç plancıların konumlarına ve stratejilerine etki eden diğer bir faktör de genç plancıların *çalışma şekilleridir*. Türkiye’deki neoliberal sürecin büyükşehir belediyelerine etkisi bağlamında yaşanan tüm bu sorunlar genç plancıların planlama alanındaki konumlarını biçimlendirmektedir. Genç plancıların sorunları birçok farklı açıdan ele alması planlama alanındaki güç ilişkilerinin farkında olduklarını göstermektedir. Çünkü Forester’ın da

(1988) ifade ettiği gibi bu yapıyı görmeyen plancılar başarılı olamayacaktır. Bu anlamda plancıların sorunları çeşitlendirmesi aynı zamanda gelecek açısından umut yaratmaktadır.

Genç plancıların ortaya koyduğu sorunların plancılara etkisi, çalıştıkları büyükşehir belediyelerinin ölçeklerine göre değişmektedir. Daha küçük ölçekteki büyükşehir belediyelerinde yerel siyasetin baskısı çok yoğun bir biçimde görülmekteyken daha büyük ve merkezle olan bağı patronaj ilişkileri noktasında kuvvetli olan belediyelerde ise merkezi yönetimin ağırlığı hissedilmektedir. Ancak her durumda plancılar en çok imar komisyonlarının yapılanmalarından, planlama kararlarına etkilerinden ve plancıya bakışlarından dert yanmaktadırlar. İmar komisyonlarının planlamayı kâr -zarar ilişkisi içerisinde ele aldığı görülmüştür. Bunun yanı sıra komisyonların yetkileri ve ilişkileri nedeniyle alanda güçlülüğünü, planlama bilgi ve birikimi bulanan plancılara karşı kullandıkları ve hatta bazı durumlarda plancıları tehdit ettikleri de ifade edilmiştir. Bu bağlamda imar komisyonlarının planlama alanındaki rolleri genç plancıların yaşadıkları sorunların nedenlerinden biri olarak görülebilir. İmar komisyonlarıyla ilgili olarak diğer bir dikkat çekici tespit ise 2019 yerel seçimlerinden sonra komisyonların yapısının değişmesi ve ranta dayalı kararlarının artmış olmasıdır. Bu durum bir anlamda ANAP iktidarının son yıllarındaki merkezileşme ve turizm alanlarını imara açma durumuna benzemektedir. Genç plancıların imar komisyonlarına karşı herhangi bir yasal-yönetmel alanı bulunmaması onların planlama alanındaki rollerini olumsuz etkilemektedir. 2019 yerel seçimlerinin etkisi belediyelerin ideolojik kaymalarında da görülmektedir. İster iktidardaki ister muhalefetteki belediyelerde çalışıyor olsun plancılar, bu tarihten sonra yönetimlerin ideolojik olarak kendi çizgilerinden uzaklaştığını ve planlamayı bir engel olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Bu önemli tespit Türkiye'deki planlama alanının geleceğini yönelik olumsuz bir duruma işaret olarak da kabul edilebilir. Son olarak belediye başkanı, sermaye ve yerel siyasetin etkisinin yine belediyelerden belediyelere göre değiştii ortaya konmuştur. Özellikle bu ilişki ağı genç plancıların uzun süren hesaplamalara ve çalışmalara dayanan plan yapım süreçlerini bir anda değiştirebilmekte, bu durum da plancıların geleceğe yönelik umutlarını kırmakta ve plancıları planlama alanından uzaklaştırmaktadır.

Bu bölümde değinilmesi gereken iki durum daha vardır. Birincisi, özellikle mülk ve toprak sahibi vatandaşların planlamayla ilişkisinin sadece rantla ilişkilenmeleri oluşudur. Özellikle bu ilişkilendirme, yerel siyasetin güçlü olduğu bölgelerde siyasetle bağı olan toplumdaki kişilerin planlamayı rant elde etme aracı olarak görmesine sebep olmaktadır. Bu açıdan vatandaşların da kentsel mekâna yönelik bir sorumluluk hissetmemesi,

plancılara yüklenen sorumluluğu arttırmaktadır. İkincisi ise çalışmada da bahsedilen genç plancıların büyükşehir belediyelerindeki çalışma şekilleridir. Öktem Ünsal'ın (2021) araştırmasında da görüleceği üzere genç plancıların büyükşehir belediyelerinde “kadrosuz” çalışması oldukça yaygındır. Çalışmada, çalışma sırasında kurulan güven ve etik doğrultusunda gençleri ifşa etmemek için detaylandırma yapılmamış olsa da gençlerin ifadelerine göre özellikle kayyum tarafından yönetilen büyükşehir belediyelerinde kadrosuz çalışma çok yaygın ve ağırlıklıdır. Antidemokratik bir yöntem olan kayyumla yönetilen belediyelerin devlet ilişkisi içinde olmasına rağmen kadrosuz çalışmayı yaygınlaştırıcı bir uygulamada bulunması Türkiye’de devletin konumunu göstermesi açısından önemlidir. Kayyum belediyelerinde çalışan genç plancılar bu sebepten dolayı hareket alanlarının kısıtlandığını ve her an işsiz kalma korkusuyla karşı karşıya olduklarını belirtmektedirler. Diğer yandan yine aynı belediyelerde çalışan genç plancıların daha önceki yönetimlerle kayyum yönetimi arasında rantla kurulan ilişkiler bağlamında bir fark görmediklerini belirtmesi hem devlet hem de parti mekanizmaları açısından oldukça sorunlu bir duruma işaret etmektedir.

Tüm bu sorunlar ve değişen durumlar çerçevesinde plancıların rolleri de farklılık göstermektedir. Bundan dolayı da keskin bir sınıflandırma yapılması zorlaşmaktadır. Genç plancılar, plan ölçeğinin büyüdükçe plancının rolünün arttığını belirtirken kentsel tasarım bazlı planlarda ve siyasi aktörler tarafından çok önemsenmeyen planlarda da rollerinin arttığını ifade etmektedir. Ancak bu durumun plancıyı tatmin etmediği de görülmektedir.

Peki alandaki bu sorunlara ve alandaki farklı aktörlerin konumlarına karşı genç plancılar nasıl bir strateji uygulamaktadırlar? Bu stratejiler de çalışmanın özgün yanını oluşturmaktadır. Stratejilerin duruma göre değiştiğinin de ifade edilmesi gerekmektedir. Bu stratejilerin “*politik davranma*”, “*mevzuat ile korkutma / tehdit etme*”, “*teknik rapor yazma*”, “*geciktirme / zoraki katılım*”, “*kamu zararının sorumluluğunu almama*”, “*kamu zararını en aza indirmeye çalışma*” ve “*Şehir Plancıları Odası ile ilişkilene*” şeklinde olduğu görülmektedir. Bu stratejiler kapsamında plancıların özellikle mesleki bilgilerini kullandıkları tespit edilmiştir. Genç plancılar için mevzuatı ve planlama sürecini iyi bilmek stratejileri oluşturmak açısından da oldukça önemlidir. Çünkü bu sayede genç plancılar mesleki yetilerini avantaja çevirebilmekte ve konumlarını güçlendirebilmektedir. Bir diğer önemli ayrıntı da plancıların uyguladıkları bu stratejilerin her zaman işe yaramadığının belirtilmesidir. Ancak alanı alan yapan şey alandaki dinamizm ve mücadeledir ve bu yüzden alandaki stratejiler her zaman galip gelmek üzerine kurgulanmaz (Bourdieu, 2021).

Bourdieu'nün (2021) de dediği gibi plancılar bu stratejilerle oyunun kurallarını değiştirmeye ve oyunun yapısını en iyi bildikleri şekle sokmaya çalışmaktadırlar. Öte yandan genç plancıların kişisel özellikleri noktasında kurgulanan stratejiler de daha önceki sermayelerinin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Plancılar yine aynı şekilde konumlarını güçlendirmeye ve iyi bildikleri oyunu oynamaya çalışmaktadırlar. İki bulgu daha burada önemlidir. Birincisi plancıların formasyonlarından kaynaklanan mesleki ilkeler ve etikle kurulan ilişkidir. Bunlara plancıların kişisel özelliklerini de eklemekte fayda vardır. Çünkü bu iki durum birleştiğinde, başka bir deyişle mesleki ilkelere ve eğite önem veren “iyi” bir insan olduğunda plancı, kamuyu ve toplumu da zarara uğratacak bir hareket yapmaktan kaçınmaktadır. Bu durum da genç plancıların stratejilerine yansımaktadır. Bugün Türkiye’de örgütlenme oranı hayli düşük olsa da plancılar son çarede ŞPO ile ilişkilenmeyi de tercih etmektedirler. Bu ilişkinin dinamikleri ve yapısı ayrıca başka araştırmalarda ortaya konmalıdır. Ancak bu ilişkinin ağırlığının da belediyelerin yapısına ve Oda’nın o şehirdeki konumlanmasına göre değiştiği de görülmektedir.

Son olarak yaşanan tüm bu sorunlar dolayısıyla plancıların hem kendi geleceklerine hem de Türkiye’deki plancıların ve planlamanın geleceğine yönelik umutsuz oldukları tespit edilmiştir. Bu umutsuzluk hali plancıların psikolojik olarak yıpranmalarına neden olmakta ve aynı zamanda mesleğe yönelik bakışlarını etkilemektedirler. Penbecioğlu ve Taşan-Kok’un (2020) çalışmasında bahsettiği ve geçişken olduğunun altını çizdiği “yılgın”, “mücadeleci” ve “faydacı” plancı rolleri bu bağlamda önem kazanmaktadır. Çalışmadaki genç plancıların geleceğe yönelik umutsuzlukları arttıkça plancılar daha çok “yılgın plancı” rolüne geçiş yapmaktadır. Öte yandan çalışmanın görüşmelerinden ve satır aralarından çıkan bir diğer sonuç da genç plancıların neredeyse tamamının herhangi bir ışık gördükleri takdirde “mücadeleci plancı” rolüne bürünmeye aday olduklarıdır. Bu, Türkiye’deki planlama alanının ve plancılığın geleceğine yönelik bu çalışmanın ortaya koymuş olduğu en önemli bulgulardan biridir.

Çalışmanın sonuçları tüm bu bulgularla gelecekteki farklı araştırmalara da kaynaklık etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle büyükşehir belediyelerinde çalışan genç kadın plancılar üzerine toplumsal cinsiyet çerçevesinde yapılacak araştırmalara ihtiyaç bulunduğu görülmektedir. Öte yandan planlama alanı ve özellikle genç plancıların deneyimleri çalışmada görüleceği üzere karmaşık ve geçişken bir yapıya sahiptir. Bunlarla birlikte farklı kuramsal ve kurumsal ölçeklerde çalışan genç plancıların deneyimleri, planlama alanının

Türkiye’deki geleceğine neoliberal süreçte ışık tutacaktır. Kimyon’un (2016) da ifade ettiği gibi eğer “planlama bir umut organizasyonu” ise şehir plancıları ve genç plancılar bu organizasyonun en önemli toplumsal grubudur. Bu yüzden önemli olan bu toplumsal grubun geleceğini aydınlatıcı toplumsal mücadelelerde bulunmak ve genç plancılara akademide de birçok açıdan ses vermektir. En azından genç plancıların sesine kulak verdiği için çalışmanın amacına ulaştığı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR:

- Aalbers, M. B. (2013). Neoliberalism is Dead ... Long Live Neoliberalism! *International Journal of Urban Regional Research*, 37(3), 1083-1090.
- Akbulut, R. M., Gökçen, T., Demirtaş Gökçen, T., Tekkökoğlu, T., & Ünsal, F. (1991). Planlama Üzerine Bir Oyun Denemesi. içinde *Türkiye’de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi Türkiye’de 15.Dünya Şehircilik Günü 3.Türkiye Şehircilik Kongresi Bildiriler Kitabı*, (s. 91-113). İzmir. https://www.spo.org.tr/resimler/ekler/6d26fc892682eae_ek.pdf adresinden alındı.
- Aksoy, A. (2014). İstanbul’un Neoliberalizmle İmtihanı. A. B. Candan, & C. Özbay içinde, *Yeni İstanbul Çalışmaları Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar* (s. 27-46). İstanbul: Metis Yayınları.
- Alexander, E. R. (2002). The Public Interest in Planning: From Legitimation to Substantive Plan Evaluation. *Planning Theory*, 1(3), 226-249.
- Balaban, O. (2013). İstanbul: Müstesna Şehrin İstisna Hali. A. Çavdar, & P. Tan içinde, *İstanbul: Müstesna Şehrin İstisna Hali* (s. 51-78). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Balaban, O. (2017). İnşaat Sektörü Neyin Lokomotifi? T. Bora içinde, *İnşaat Ya Resulullah* (s. 17-32). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Balta, M., & Eke, B. (2011). Spatial Reflection of Urban Planning in Metropolitan Areas and Urban Rent; a Case Study of Cayyolu, Ankara. *European Planning Studies*, 19(10), 1817-1838.
- Berkmen Yakar, H., & Yenen, Z. (2001). Dünya ile Bütünleşme Sürecinde Ülkemizde Kent Plancısı ve Planlama Eğitimi. içinde *Avrupa Birliği Süreci ve Planlama 25. Dünya Şehircilik Günü 5.Türkiye Şehircilik Kongresi Bildiriler Kitabı*, (s. 83-89).7-9Kasım2001,Ankara. URL:https://www.spo.org.tr/resimler/ekler/6454818cfa51118_ek.pdf adresinden alındı.
- Bora, T. (2017). Türk Muhafazakarlığı ve İnşaat Şehveti: Büyük Olsun Bizim Olsun. T. Bora içinde, *İnşaat Ya Resulullah* (s. 9-16). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (1997). *Toplumbilim Sorunları*. İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2019). *Sosyoloji Meseleleri*. Ankara: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. (2021). *Genel Sosyoloji: Collège de France Dersleri (1981-1983)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. (2021). *Düşünsel Sosyolojiye Davet*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Bozeman, B. (2007). *Public Values and Public Interest: Counterbalancing Economic Individualism*. Washington, D.C.: Georgetown University Press.
- Brenner, N., & Theodore, N. (2002). Cities and Territories of Actually Existing Neoliberalism. *Antipode*, 34(3), 349-379.
- Brenner, N., Peck, J., & Theodore, N. (2010). After Neoliberalization. *Globalizations*, 7(3), 327-345.
- Campbell, H., Tait, M., & Watkins, C. (2014). Is There Space for Better Planning in a Neoliberal World? Implications for Planning Practice and Theory. *Journal of Planning Education and Research*, 34(1), 45-59.
- Çavuşoğlu, E. (2014). *Türkiye Kentleşmesinin Toplumsal Arkeolojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çeviker Gürakar, E. (2018). *Kayıma Ekonomisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çıracı, H. (1993). Planlamada Yeni Eğilimler ve Şehir Plancısının Değişen Rolü ve Konumu Üzerine. *Planlama Dergisi*, 1-4, 57-58.
- Çobanyılmaz Öztürk, P. (2016). Muhalefet ve Mücadele Pratiğinde Şehirci ve Şehircilik: Plancının Toplumsallığı. içinde *Şehircilik ve Eğitimi 8. Türkiye Şehircilik Kongresi Bildiriler Kitabı* (s. 783-796). 7-8-9 Kasım 2016, Ankara: ŞPO.
- Dinçer, İ. (2011). The Impact of Neoliberal Policies on Historic Urban Space: Areas of Urban Renewal in Istanbul. *International Planning Studies*, 16(1), 43-60.
- Djurasovic, A. (2018). Lost in transition: Fledgling planners in Bosnia and Herzegovina. T. Taşan-Kok, & M. Oranje içinde, *From Student to Urban Planner: Young Practitioners' Reflections on Contemporary Ethical Challenges* (s. 60-73). Londra: Routledge.
- Doğan, E. A. (2001). Türkiye Kentlerinde Yirmi Yılın Bilançosu. *Praksis*, 2, 91-124.
- Doğan, E. A. (2011). 1994'ten Bugüne Neoliberal İslamcı Belediyecilikte Süreklilik ve Değişimler. *Praksis*, 36, 55-75.
- Doğru, E. H. (2021). *Çılgın Projelerin Ötesinde TOKİ: Devlet ve Sermaye*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Duygulu, F. (2004). Yasalar Değişirken Şehir Planlama ve Kurumlar. içinde *Şehircilikte Reform 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 27. Kolokiyumu Bildiriler Kitabı* (s. 99-112). 6-8 Kasım 2003 Mersin, Ankara: ŞPO.
- Duygulu, F. (2006). İmar Mevzuatının Kayıpları. *Planlama Dergisi*, 4, 27-37.
- Eraydın, A. (2017). Planlamada Yeni Eğilimler. S. S. Özdemir, Ö. Sarı, & N. Uzun içinde, *Kent Planlama* (s. 567-588). İstanbul: İmge Kitapevi Yayınları.

- Erdican, B. (1991). Planlama Karar Süreçleri Yerel Yönetim-Merkezi Yönetim İlişkileri Çelişkileri. içinde *Türkiye’de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi Türkiye’de 15.Dünya Şehircilik Günü 3.Türkiye Şehircilik Kongresi Bildiriler Kitabı*, (s. 398-401). 6-7-8 Kasım 1991, İzmir. https://www.spo.org.tr/resimler/ekler/6d26fc892682eae_ek.pdf adresinden alındı.
- Erkün, S. (1991). İmar Yasası Değişikliklerine Değişik Bir Açıdan Bakış. içinde *Türkiye’de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi 3.Türkiye Şehircilik Kongresi Bildiriler Kitabı*, (s. 46-61). 6-7-8 Kasım 1991, İzmir. https://www.spo.org.tr/resimler/ekler/6d26fc892682eae_ek.pdf adresinden alındı.
- Erol, D., & Erol, C. (1991). Yerel Yönetimden, Merkezi Yönetime Geçen Yetki Karmaşası. içinde *Türkiye’de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi 3.Türkiye Şehircilik Kongresi Bildiriler Kitabı*, (s. 175-181).6-7-8 Kasım 1991, İzmir. https://www.spo.org.tr/resimler/ekler/6d26fc892682eae_ek.pdf adresinden alındı.
- Ersoy, M. (2011). *Yerelden Ulusala Merkezileşerek Aynulaşan Planlama Anlayışı*. <http://www.melihersoy.com/makaleler> adresinden alındı.
- Forester, J. (1998). *Planning in the Face of Power*. LA: Univ of California Press.
- Forester, J. (2015). What kind of research might help us become better planners? *Planning Theory & Practice*, 16(2), 145-148.
- Friedmann, J. (2008). The Uses of Planning Theory A Bibliographic Essay. *Journal of Planning Education and Research*, 28(2), 247-257.
- Gill, S., & Cutler, C. A. (2014). New Constitutionalism and World Order: General Introduction. S. Gill, & C. A. Cutler içinde, *New Constitutionalism and World Orde* (s. 1-23). Londra: Cambridge University Press.
- Gleeson, B., & Low, N. (2000). Revaluing planning: Rolling back neo-liberalism in Australia. *Progress in Planning*, 53(2), 83–164.
- Gutnik, F. (2002). Autour des mots: stratégies identitaires, dynamiques identitaires. *Recherche et Formation*, 41, 119-130.
- Güler Ayman, B. (1999). Küreselleşme Döneminde Yerel Yönetimler. içinde *Sivil Toplum İçin Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi Seminerleri, Demokrasi Kitaplığı*. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- Güvemli, Ö. (2022, 24 Ağustos). Erdoğan imzaladı, Boğaz’daki yeşil alan imara açıldı. *Sözcü*. <https://www.sozcu.com.tr/2022/gundem/erdogan-imzaladi-bogazdaki-yesil-alan-imara-acildi-7325211/> adresinden erişilmiştir.
- Güvemli, Ö. (2021, 5 Kasım). İBB’ye bir engel daha: Adalar’da plan yapma yetkisi elinden alındı. *Sözcü*. <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/ibbye-bir-engel-daha-adalarda-plan-yapma-yetkisi-elinden-alindi-6751563/> adresinden erişilmiştir.
- Hall, S. (2011). The neo-liberal revolution. *Cultural Studies*, 25(6), 705-728.

- Harvey, D. (2005). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*. A.Onacak (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Harvey, D. (2006). Neo-Liberalism as Creative Destruction. *Geografiska Annaler*, 145-158.
- Harvey, D. (2006). Neoliberalizm ve Sınıf İktidarının Restorasyonu. A.Sarı(Çev.). *CONATUS Çeviri Dergisi*, 6, 73-91.
- Harvey, D. (2013). *Asi Şehirler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Howe, E., & Kaufman, J. (1979). The ethics of contemporary American planners. *Journal of the American Planning Association*, 45(3), 243-255.
- Isabelle, T. (1990). Stratégies identitaires et minorités : le point de vue du sociologue. C. Camilleri, J. Kastarsztein, E.-M. Lipiansky, H. Malewska-Peyre, I. Taboada-Leonetti, & A. Vasquez-Bronfman içinde, *Les Stratégies Identitaires* Paris: PUF.
- Kahraman, T. (2010). *Kentlerde kamu mülklerinin satışı ve devlet eliyle kentsel rant üretimi: İstanbul örneği*, Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Kahraman, T. (2013). Kent Hukukunun Yeni Yüzü: Düzenleyici Devletten Seçkinleştirici Devlete. A. Çavdar, & P. Tan içinde, *İstanbul: Müstesna Şehrin İstisna Hali* (s. 17-48). İstanbul:Sel Yayıncılık.
- Kahraman, T. (2021). *İstisna Mekân: Hukukun Eşiğindeki Kent*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Karaçorlu, A. (1991). Ülkemizde Kentsel Gelişmeler ve Kent Plancısının İşlevi. içinde *Türkiye’de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi Türkiye’de 15.Dünya Şehircilik Günü 3.Türkiye Şehircilik Kongresi Bildiriler Kitabı*, (s. 398-401). 6-7-8 Kasım 1991, İzmir. https://www.spo.org.tr/resimler/ekler/6d26fc892682eae_ek.pdf adresinden alındı.
- Keleş, R. (1991). Planlı Dönemin Plansız Kentleşmesi 30 Yılın Bilançosu (1960-1990). içinde *Türkiye’de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi 3.Türkiye Şehircilik Kongresi Bildiriler Kitabı*, (s. 175-181).6-7-8 Kasım 1991, İzmir. https://www.spo.org.tr/resimler/ekler/6d26fc892682eae_ek.pdf adresinden alındı.
- Kıray, M. (1998). *Kentleşme Yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kimyon, D. (2016). How do we swing between hope and hardship? . T. T.-K. vd içinde, *Float like a butterfly, sting like a bee: giving voice to planning practitioners* (s. 638-641). *Planning Theory & Practice*,17(4).
- Kitapçı, S. V. (1991). Planlama ve Eğitim Süreçlerinde Plancıların ve Oda’nın Rollerinin Yeniden Tanımlanması Üzerine Bir Deneme. *Türkiye’de Şehircilik ve Planlama Eğitimi 13. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu Bildiriler Kitabı* (s. 257-268). İstanbul: Yıldız Üniversitesi Matbaası.

- KONDA (2018a). *10 Yılda Gençlerde Ne Değişti?* <https://interaktif.konda.com.tr/gencler-2018> adresinden alındı.
- KONDA (2018b). *Gençler Toplumdan Ne Kadar Farklı?* <https://interaktif.konda.com.tr/gencler-2018#secondPage> adresinden alındı.
- Lauria, M., & Long, M. (2017). Planning Experience and Planners' Ethics. *Journal of the American Planning Association*, 83(2), 202-220.
- Lefebvre, H. (2013). *Kentsel Devrim*. S. Sezer (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Leo De, D. (2018). I Shall Survive: Planners' Strategies in the Face of the Strong Asymmetry of Illegal Powers in Italy. T. Taşan-Kok, & M. Oranje içinde, *From Student to Urban Planner: Young Practitioners' Reflections on Contemporary Ethical Challenges* (s. 215-227). Londra: Routledge.
- Lovering, J. (2007). The Relationship Between Urban Regeneration and Neoliberalism: Two Presumptuous Theories and a Research Agenda. *International Planning Studies*, 12(4), 343-366.
- Mack, J. (2019). An awkward technocracy: Mosques, churches, and urban planners in neoliberal Sweden. *American Ethnologist*, 46(1), 89-104.
- Mandel, E. (2008). *Marksist Ekonomi El Kitabı*. O.Suda (Çev.). İstanbul: Özgür Üniversite.
- Marx, K. (2011). *Kapital, cilt 1*. N. Satılğan, E. Özalp, & M.Selik (Çev.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Massey, D. (1994). *Space, Place and Gender*. Cambridge: Polity Press.
- Minnery, J. (2007). Stars and their supporting cast: state, market and community as actors in urban governance. *Urban Policy and Research*, 25(3), 325-345.
- Mucchielli, A. (2008). *L'Identité*. Paris: PUF.
- Myers, D., & Banerjee, T. (2005). Toward Greater Heights for Planning: Reconciling the Differences between Profession, Practice, and Academic Field. *Journal of the American Planning Association*, 71(2), 121-129.
- Nelson, S., & Neil, R. (2021). Early Career Planners in a Neo-liberal Age: Experience of Working in the South East of England. *Planning Practice & Research*, 36(4), 442-455.
- Ocak, H. (2020). *İhanet: İstanbul'a Karşı İşlenen Rant Suçları*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Oranje, M., Venter, S., & Ferreira, A. (2018). Good Intentions, Deep Frustrations and Upward Mobility: Just Another Young Planner's Day in South Africa. T. Taşan-Kok, & M. Oranje içinde, *From Student to Urban Planner: Young Practitioners' Reflections on Contemporary Ethical Challenges* (s. 74-88). London: Routledge.

- Öktem, B. (2011). İstanbul'da Neoliberal Kentleşme Modelinin Sosyo-Mekansal İzdüşümleri. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 44, 23-40.
- Öktem Ünsal, B. (2021). Siyaset ve Sermayenin Baskısı, Mesleki İllkeler ve Belediyelerde Çalışan Plancılar. *Tasarım Kuram*, 17(33), 176-190.
- Öktem Ünsal, B., & Aksümer Kaynarca, G. (2021). Türkiye'deki Serbest Planlama Bürolarının Coğrafyası: Mekansal ve Sektörel Analiz. *Planlama Dergisi*, 31(3), 500-518.
- Öniş, Z., & Şenses, F. (2005). Rethinking the Emerging Post-Washington Consensus. *Development and Change*, 36(2), 263-290.
- Özcan, Ü. (1998). Kent Yönetimi, Yöneticiler ve Şehir Plancıları. *Planlama Dergisi*, 2, 3-5.
- Özden, P. P. (2013). Üst Ölçekli Planlamadan Proje Yaklaşımına: Planlamanın Değişen Yüzü. K. Eyüpgiller, & Z. Ere içinde, *Mimari ve Kentsel Koruma Nur Akın'a Armağan* (s. 75-98). İstanbul: Yem Yayınevi.
- Pamuk, Ş. (2020). *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Peck, J., Theodore, N., & Brenner, N. (2013). Neoliberal Urbanism Redux? *International Journal of Urban and Regional Research*, 37(3), 1091-1099.
- Penbecioğlu, M., & Taşan-Kok, T. (2020). Yabancılaşma, Hayal Kırıklığı ve Mücadelenin Umudu: Otoriter Kentleşme Koşullarında Plancının Habitus'u Nasıl Değişiyor? Ş. Geniş içinde, *Otoriter Neoliberalizmin Gölgesinde: Kent, Mekân, İnsan* (s. 325-358). İstanbul: Nika Yayınevi.
- Pinson, D. (2004). Urban planning: an 'undisciplined' discipline? *Futures*, 36(4), 502-513.
- Polanyi, K. (2010). *Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenler*. A. Buğra (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Purcell, M. (2006). Urban Democracy and the Local Trap. *Urban Studies*, 43(11), 1921-1941.
- Sager, T. (2009). Planners' Role: Torn between Dialogical Ideals and Neo-liberal Realities. *European Planning Studies*, 17(1), 65-84.
- Sager, T. (2011). Neo-liberal urban planning policies: A literature survey 1990-2010. *Progress in Planning*, 76(4), 147-199.
- Savaşkan, O. (2017). 2000 sonrası Türkiye'sinde Yerel Yönetimler Reform Süreci. *Toplum ve Bilim*, 141, 140-172.

- Sennet, R. (2016). *Karakter Aşınması*. B. Yıldırım (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Slade, J., Tait, M., & Inch, A. (2022). 'We need to put what we do in my dad's language, in pounds, shillings and pence: Commercialisation and the reshaping of public-sector planning in England. *Urban Studies*, 59(2), 397-413.
- Smith, N. (2002). New Globalism, New Urbanism: Gentrification as a Global Urban Strategy. *Antipode*, 34(3), 427-450.
- Sönmez, M. (1998). *Bölgesel Eşitsizlik: Türkiye'de Doğu- Batı Uçurumu*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Sönmez, M. (2015). *Ak Faşizmin İnşaat İskelesi*. Ankara: Notabene Yayınları.
- Sözen, N. (1991). Açılış Konuşmaları. içinde *Türkiye'de Şehircilik ve Planlama Eğitimi 13. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu Bildiriler Kitabı* (s. 11-13). İstanbul: Yıldız Üniversitesi Matbaası.
https://www.spo.org.tr/resimler/ekler/a7b22994b2b4331_ek.pdf adresinden alındı.
- Steele, W. (2009). Australian Urban Planners: Hybrid Roles and Professional Dilemmas? *Urban Policy and Research*, 27(2), 189-203.
- Şahin, S. (2019). The urbanization policy of Turkey: an uneasy symbiosis of unimplemented policy with centralized pragmatic interventions. *Turkish Studies*, 20(4), 599-618.
- Şehir Plancıları Odası. (2020). *30. Dönem Çalışma Raporu 2018-2020*. Ankara: ŞPO.
- Şehir Plancıları Odası. (2022). *31. Dönem Çalışma Raporu 2020-2022*. Ankara: ŞPO.
- Şengül, T. (2008). Planlama Meslek Alanı ve Dönüşümü: Bir Çerçeve Önerisi. içinde *Planlama Meslek Alanı Geçmişten Geleceğe 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 31. Kolokiyumu Bildiriler Kitabı* (s. 105-128). Ankara: ŞPO.
- Şengül, T. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi*. İstanbul: İmge Kitapevi Yayınları.
- ŞPO (2014). *Mesleki Etik Kurallar ve İlkeler*.
https://www.spo.org.tr/resimler/ekler/846f5e345b710a0_ek.pdf?tipi=2&turu=X&sube=10 adresinden alındı.
- ŞPO Meslekte Uzmanlık Ayrımı Komisyonu. (1995). Şehir Planlama Mesleğinin Tanımı, Çalışma ve Yetki Alanları. *Planlama Dergisi*, 13, 50-53.
- T. C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü. (1995). *1/50.000 Ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım Plan Raporu*. İstanbul.
- Taşan-Kok, T., & Oranje, M. (2018). *From Student to Urban Planner: Young Practitioners' Reflections on Contemporary Ethical Challenges*. Londra: Routledge.

- Taşan-Kok, T., Babalık-Sutcliffe, E., van Huyssteen, E., & Oranje, M. (2018). Mismatch Between Planning Education and Practice: Contemporary Educational Challenges and Conflicts Confronting Young Planners. T. Taşan-Kok, & M. Oranje içinde, *From Student to Urban Planner: Young Practitioners' Reflections on Contemporary Ethical Challenges* (s. 15-32). Londra: Routledge.
- Tekeli, İ. (1991). Dünyada Üniversitenin Yaşamakta Olduğu Dönüşümler Üzerine Düşünceler. içinde *Türkiye'de Şehircilik ve Planlama Eğitimi 13. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu Bildiriler Kitabı* (s. 33-50). İstanbul: Yıldız Üniversitesi Matbaası.
- Tekeli, İ. (2000). *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Tekeli, İ. (2009). *Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2010). Türkiye'nin Konut Tarihine Konut Sunumu Biçimleri Kavramını Kullanarak Yaklaşmak. İ. Tekeli içinde, *Konut Sorununu Konut Sunumu Biçimleriyle Düşünmek* (s. 240-253). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Theodore, N., Peck, J., & Brenner, N. (2021). Neoliberal Kentçilik: Kentler ve Piyasaların Egemenliği. Ş.Geniş (Çev.). *İdealkent*, 7, 21-37.
- Tuğal, C. (2012). Fight or Acquiesce? Religion and Political Process in Turkey's and Egypt's Neoliberalizations. *Development and Change*, 43(1), 23-51.
- Tunström, M. (2018). A Spider in the Web or a Puppet on a String? Swedish Planning Students' Reflections on their Future Professional Role. T. Taşan-Kok, & M. Oranje içinde, *From Student to Urban Planner: Young Practitioners' Reflections on Contemporary Contemporary Ethical Challenges* (s. 45-59). Londra: Routledge.
- Turgut, S., Yılmazabdurrahmanoğlu, E., & Karaoğlu, Z. B. (2011). Planlamanın Açmazı: Herşeye Rağmen Yetki Karmaşası İstanbul-Başakşehir Deneyimleri. içinde *Herkes İçin Kent, Herkes İçin Planlama: Akıllıca, Adaletle, Yeniden Dünya Şehircilik Günü 7. Türkiye Şehircilik Kongresi Bildiriler Kitabı* (s. 269-290). Ankara: ŞPO.
- TÜİK. (2022). İşgücü İstatistikleri Temmuz 2021 [https://avesis.yildiz.edu.tr/yayin/ba29c193-1158-451b-9f05-](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Temmuz-2022-45653#:~:text=%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC%202022%20y%C4%B1%C4%B1%20Temmuz%20ay%C4%B1nda,ise%20%34%2C9%20oldu. adresinden alındı.</p><p>Türkün, A., Öktem Ünsal, B., & Yapıcı, M. (2014). 1980'ler sonrasında İstanbul'da Kentsel Dönüşüm Mevzuat, Söylem, Aktörler ve Dönüşümün Hedefindeki Alanlar. A. Türkün içinde, <i>Mülk, Mahal, İnsan İstanbul'da Kentsel Dönüşüm</i> (s. 79-139). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.</p><p>Üçer, E. S. (2018). Türkiye'de Özelleştirmenin Üç Dönemi: 1980'ler, 1990'lar ve 2001 Sonrası. <i>Uluslararası İKSAD Sosyal Bilimler Kongresi</i>, (s. 54-563). <a href=)

726d9d6748d6/turkiyede-ozellestirmenin-uc-donemi-1980ler-1990lar-ve-2001-sonrasi adresinden alındı

Van den Broeck, J. (2012). The core of the planning discipline: New paradigms, fields of knowledge, capacities, skills, maxims and methods. B. Scholl içinde, *HESP, Higher education in Spatial Planning*. Zürich: ETH-Zürich.

Yener, S. (1991). Şehir Planlama Eğitimi Pratiği ve Belirlediği Plancı Tipi Üzerine Düşünceler. *Türkiye’de Şehircilik ve Planlama Eğitimi 13. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu Bildiriler Kitabı* (s. 181-200). İstanbul: Yıldız Üniversitesi Matbaası. https://www.spo.org.tr/resimler/ekler/a7b22994b2b4331_ek.pdf adresinden alındı.

Yeşilbağ, M. (2016). Hegemonyanın Harcı: AKP Döneminde İnşaata Dayalı Birikim Rejimi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(2), 599-626.

YÖK. (2021). *Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi*. <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alındı.

Zanotto, J. M. (2019). Detachment in Planning Practice. *Planning Theory & Practice*, 20(1), 37-52.

EKLER

EK A: Görüşmeci Listesi

Beliz, Kadın, Şehir Plancısı, 2021 Mart, Çevrimiçi Görüşme
Elif, Kadın, Şehir Plancısı, 2021 Mart, Çevrimiçi Görüşme
Ahmet, Erkek, Şehir Plancısı, 2021 Nisan, Çevrimiçi Görüşme
Tufan, Erkek, Şehir Plancısı, 2021 Şubat, Çevrimiçi Görüşme
Hale, Kadın, Şehir Plancısı, 2021 Mayıs, Çevrimiçi Görüşme
Fatih, Erkek, Şehir Plancısı, 2021 Şubat, Çevrimiçi Görüşme
Burcu, Kadın, Şehir Plancısı, 2021 Mart, Çevrimiçi Görüşme
Okan, Erkek, Şehir Plancısı, 2021 Nisan, Çevrimiçi Görüşme
Cemre, Kadın, Şehir Plancısı, 2021 Mart, Çevrimiçi Görüşme
Derya, Kadın, Şehir Plancısı, 2021 Şubat, Çevrimiçi Görüşme
Aksel, Erkek, Şehir Plancısı, 2021 Mayıs, Çevrimiçi Görüşme
Aytaç, Erkek, Şehir Plancısı, 2021 Mayıs, Çevrimiçi Görüşme
Ercan, Erkek, Şehir Plancısı, 2021 Mart, Çevrimiçi Görüşme
Çiğdem, Kadın, Şehir Plancısı, 2021 Nisan, Çevrimiçi Görüşme
Batu, Erkek, Şehir Plancısı, 2021 Mart, Çevrimiçi Görüşme
Öznur, Kadın, Şehir Plancısı, 2021 Şubat, Çevrimiçi Görüşme
Ceyda, Kadın, Şehir Plancısı, 2021 Haziran, Çevrimiçi Görüşme
Uğur, Erkek, Şehir Plancısı, 2021 Şubat, Çevrimiçi Görüşme
Mehmet, Erkek, Şehir Plancısı, 2021 Mayıs, Çevrimiçi Görüşme
Esin, Kadın, Şehir Plancısı, 2021 Nisan, Çevrimiçi Görüşme
Süheyla, Kadın, Şehir Plancısı, 2021 Haziran, Çevrimiçi Görüşme
Efe, Erkek, Şehir Plancısı, 2021 Mart, Çevrimiçi Görüşme
Şeyma, Kadın, Şehir Plancısı, 2021 Şubat, Çevrimiçi Görüşme
Dilan, Kadın, Şehir Plancısı, 2021 Haziran, Çevrimiçi Görüşme
Osman, Erkek, Şehir Plancısı, 2021 Mayıs, Çevrimiçi Görüşme
Muhammet, Erkek, Şehir Plancısı, 2021 Mart, Çevrimiçi Görüşme
Funda, Kadın, Şehir Plancısı, 2021 Nisan, Çevrimiçi Görüşme
Hüseyin, Erkek, Şehir Plancısı, 2021 Mayıs, Çevrimiçi Görüşme